

گه شته که م
له

فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُونَ

گومانه وه بو باوهر

نوسینی: مصطفی محمود

وهر گیرانی: موحه محمد مهلا صالح شاره زووری

منتدی اِقرأ الثقافی

للكتب (کوردی - عربی - فارسی)

www.iqra.ahlamontada.com

پەيامەكانى رېنۇۋېن بۇ گەتجان

گەشتە كەم

ئە گومانەۋە بۇ باۋەر

نوسىنى : موستەفا مەحمود

ۋەرگىرانى :

مامۇستا موخەممەد مەلا سالى شارمىزورى

زنجیره پەيامەكەنى گۆڭارى رېنوين ژمارە (۲۳)

📖 ناوی كتیب: گەشتەكەم لە گومانەوہ بۇ باوەر

✍ نوسینی: موستەفا مەحمود

✍ وەرگێڕانی: موحمەد صالح ئەبو بکر شارەزوری

* ناوی زنجیرە: زنجیرەى بابەتە فیکرییەکان

* ژمارەى زنجیرە: ۸

* تیراژ: ۲۰۰۰ دانە

* نۆبەى چاپ: دووہم

* سالى چاپ: ۲۰۱۵

* ژمارەى لاپەرە: ۱۳۳ لاپەرە

* دیزاین: گۆڭارى رېنوين

* پێداچونەوہى: کۆچەر محمد مەلا صالح

* چاپ: چاپخانەى رېى نوێ

* نرخ: تەنھا (۳۵۰۰) دینار

* سەرپرشتیکار: سەركۆ کریم احمد

* نيمەيل: renwen2009@yahoo.com

* مالپەر: www.aubyc.com

لە بەرپۆڤەبرایەتى گشتى كتيبخانە گشتییهكان ژمارەى (۱۳۹۳)ى

سالى ۲۰۱۵ ى پێدراوہ

(ئەم بەرھەمە تەھبیر لە بۆچونی نوسەر دەكات)

- پێشه‌کی :

پیشینان وتووێانه: (سەد حەکیم بە قەد دەردەدارێک نازانی)
ئەمە زۆر جوان و پاستە.

ئادەمیزاد خۆی پێگای گومان و دوودلی تاقیدەکاتەوه و
بیروباوەری شەن و کەو نەکات و پوخته تەتەلەیی نەکات، هەر
نانێکی کردەوهی لێیکات، بێ پێز دەرنەچێت و بە کەلکی
خواردن نایەت .

هەزاران مەلا باسی ماددیەت بکەن و بەراوردی بکەن لەگەڵ
بیروپرای ئیسلامدا و هەزاران بەلگەی جوور بە جوور بهێننەوه . با
فەرموودەکانیشیان پاست بێت . تامی ئەوه نادات، یەکیک لەو
شارەوه هاتبێتەوه و پرسیارێکی لی بکێت.

هەر بەو نیازەوه زۆر گەڕام بە دواي یەکیکدا کە سەریکی لەم
شارە دا بێت گەرچی شەویشی تێدا بەسەر نەبردبێت، تاکو
هەندئ باسی ژبانی پاستەقینەیی ئەو شارەم بۆ بکات، "بەلام
ئەوهی کە لە ولاتی ئێمەدا پێی گرتبێتە بەر بۆ (شاری باوەر بە
مادە و بەس) یان هەر لە دوورەوه کە چزو هۆپی هەلچرقاندنی
هۆشو و باوەری بەر لوت کەوتوو، ئیتر گەراوەتەوه و نەچۆتە ناو
شار، یان هەر لە نوختەیی پشکنینی شار، چەکی هۆشی لی
داپرنی و دەرزێبەکی بەنجیان لێداو کردیانە ناو شارەکەوه".

بەلام کاتێ بۆ یەکەم جار کتیی (رحلتي من الشك إلى الإيمان)م خویندەوه بۆم دەرکەوت کە (مصطفی محمود) زۆر بلیەتانه توانیویەتی لە لاری و پشت نوختە ی دارنینی هۆش خۆی بدزیتهوهو بجیتە ناو ئەم شارەوه، ئەک چەند پوژنیک، بەلکو تەمەنیکی زۆری تیدا بەسەر بردووهو بە هۆی هۆشەوه کە فیشەکی زانیاری دەخوات بەر بەرکانیی لەگەڵ هەموو چەتەکان و قوڵ بڕەکانی ناو شار بکات و بەسەریشیاندا زال بیت.

بەلێ، بەسەر هاتەکە ی بە تەواوی سەرنجی پراکیشام، بۆیە دەستم دایە خامە، کە بیگۆرمە سەر زمانە خوشەویستەکە ی خۆم زمانی (کوردی)، پاش ئەوە ی لە وەرگیرانی بومەوه، بە هۆی (دار الشروق)هوه لە قاهیرە، نامە یەکەم بۆ دکتۆر (مصطفی) نارد، ئەویش وەلامی نامە کەمی بەم جوړە دایەوه، وا نامە کە ی لێرەدا بە کوردی دەنوسمەوه بۆ ئەوە ی زیاتر دانەر بناسین.

- نامه که :

برای خوشه ویستم (موحه مههه مالا سالح) پاش سلاو،
نامه کهت که به هوئی (دار الشروق) له (قاهره) نارد بوت به دهستم
گه شت ویست بوت که هندی له میژووی ژیانم بزانیته، تا کو له
سه ره تایی وه رگیژانه که تدا بینوسیت، سوپاست ده کهم، بۆ
ئاگاداریت هیوام وایه ئه م نوسراوه کورته ی خواره وه بۆ
سه ره تایی نووسراوه کهت بشیت:

نوسه ناوی (مصطفی که مال مه حمود حسین) ه، له پۆژی
(۱۹۲۱/۱۲/۲۵) له (شبین الطوم) که شاریکی بچوکه له سه ره
پووی ده ریا له میسر له دایک بووه، پاش چه ند مانگیك مآلیان
چووه بۆ (طنطا)، له وئ خویندنی سه ره تایی و ئاماده یی ته و او
کردووه. له دواییدا چووه بۆ (قاهره)، له کانونی یه که می سالی
۱۹۵۲ زانکۆی ته و او کردو بوو به پزیشک.

ماوه ی هه وت سال پزیشک بوو له به شی نه خوشییه کانی
سنگدا، له سالی (۱۹۶۰) وازی له پزیشکی هینا و دهستی کرد به
نوسین.

له و کاته وه دهستی کردوه به نوسینی وێژه وانی وه کو
هه لبه ست و کورته چیژوک، به لām هیچیان ی بلآونه کردۆته وه، تا
سالی (۱۹۴۷) که له گوڤاری (الرساله) دا یه که م چیژوکی له ژیر

ناونیشانی (الهواجس) دا بلاوکردهوه، ئیتر دەستی کرد بە
بلاوکردنەوهی بەرھەمەکانی لە پۆژنامەو گوڤاری (المصري،
اخبار اليوم، آخر الساعة، كتب للجميع، التحرير، روز اليوسف،
صباح الخير) دا، ئیستاش لەسەر نووسین بەردەوامە. لەو
ماوەیەدا (٣٥) بەرھەمی جۆریە جۆری لە کورتە چیرۆک و
شانۆگەری و لیکۆلینەوهی دەرچوو.

- بەرهەمه ئیسلامییەکانی:

یەكەم كەتیبی (الله والإنسان) بوو كە بە تەواوی هێرشى كردۆته سەر ئایین و گالتهى بهوه كردوه، كە ئایین هیناویهتى وهكو نادیار (غەیب) و (موعجیزه و خهواریق)، زیاتر بوونی بیروباوه‌پ‌ری (.....) و مادییەتى لیوه دههات، کاتى ئەم كەتیبه دەرچوو بە فرمانی دادگا بلۆكردنه‌وه‌ی قه‌ده‌غه‌ کرا.

بەلام لەم سالانه‌ی دوايیدا گۆڕانیکی بیروباوه‌پ‌ری به‌سه‌ردا هات و بۆی دەرکه‌وت كە زانست ناتوانی‌ت هه‌موو شتیك شیتەل بکات، چونکه به‌شى زانست دیاریکراوه‌ له‌ چه‌نده‌یه‌تى و ئەم په‌یوه‌ندییه‌ ئاشکرایه‌ی كە له‌ نێوان ماده‌ده‌کاندا هه‌یه‌و دانانی یاسا بۆ جموجۆلیانه، نیتر ناتوانی‌ت ئەوپه‌پ‌ری راستی هه‌یج شتیك بزانی‌ت.

دیسان زانست خۆی له‌ غه‌یبه‌دا چه‌قیوه، چونکه نه‌و باسی کاره‌باو موگناتیس و کینشەر (جاذبیه) ده‌کات، بێنه‌وه‌ی بێجگه‌ له‌و شوینه‌واره‌ هه‌یجانی لى‌ ببینی‌ت، باسی ئەلیکترۆن ده‌کات بێنه‌وه‌ی چاوی پى‌ بکه‌وێت.

به‌لکو به‌ر هه‌ستى ده‌که‌وێت و به‌س، نیتر زانست مافی ئەوه‌ی نیه‌ تانه‌ له‌ نادیار (غیب) بدات، له‌ کەتیبه‌کانی (المستحیل، لغز الموت، لغز الحیاة، العنكبوت، الخروج من القابوت) و (رحلتی من

الشك إلى الإيمان) دا باوه‌ری ئه‌چه‌رخینێ له زانیارییه‌کی
مادییه‌وه بۆ فله‌سه‌فه، بۆ ئایین، له پاشدا له کتێبه‌که‌یدا به ناوی
(القرآن محاولة لفهم عصري) باوه‌ری ناشکرا ده‌کات، که (هه‌ر
ئیسلامه ده‌توانیت هه‌موو گێڕگرفتیک چاره‌سه‌ر بکات، زیاتر له
زانستی هه‌موو زانیایه‌ک و فله‌سه‌فه‌ی هه‌موو فه‌یله‌سوفیک) .

له ساڵی (١٩٦٢) دا ژنی هیناوه‌و دوو کو‌پی هه‌یه .

جا داواکارم هه‌ر که نوسراوه‌که‌ت چاپ کرد چه‌ند دانه‌یه‌کم بۆ
بنی‌ریت به‌م ناو‌نیشانه‌ی خواره‌وه :

الدكتور مصطفى محمود

١٠٢ شارع النيل شقة ٧٢ القاهرة

ئیت‌ر سلا‌وو خوشه‌ویستیم پێشکه‌شته .

ئیمه‌ش با ده‌ست بکه‌ین به‌ خویندنه‌وه‌ی گه‌شته‌که‌ی ..

موحه‌مه‌د مه‌لا سالح شاره‌زووری

گورگه‌ده‌ری شارباژێر

١٩٧٤/٤/٤ز

ـ خوا (الله) :

ماوه‌یه‌کی زۆر له‌مه‌وهر به‌ ته‌واوی نایه‌ته‌وه‌ بیرم، تازه‌ له‌ پله‌کانی سیانزه‌ و چوارده‌ سالی ته‌مه‌نم سه‌رده‌که‌وتم و به‌ره‌ و بالق بون ده‌چووم، ورده‌ ورده‌ به‌ره‌ و پێگای یاخیبون ده‌چووم و بپه‌روا ئه‌م پرسیارانه‌م به‌ ده‌مدا ئه‌هات:

ئێوه‌ ده‌لێن خوا دونیای دروستکردوه‌، چونکه‌ پێویسته‌ هه‌موو به‌دییه‌نراویک به‌دییه‌نه‌ری هه‌بی و هه‌موو هه‌بوویه‌ک داهیه‌نه‌ری هه‌بی.

به‌لێ راسته‌ و باوه‌رمان هه‌یه‌، به‌لام پێم بلێن ئه‌ی کێ خوای دروستکردوه‌ ؟

یان هه‌ر له‌ خۆیه‌وه‌ هاتوه‌و بووه‌، ئه‌گه‌ر وا ده‌لێن و به‌لاتانه‌وه‌ راسته‌، ئه‌ی بۆ راست نه‌بی که‌ دنیا هه‌ر له‌ خۆیه‌وه‌ بووبیت به‌بی به‌دییه‌نه‌رو به‌ کورتی بپێته‌وه‌ و کوتایی به‌م کێشه‌یه‌ به‌نین.

که‌ ئه‌مانه‌م ده‌وت دهم و چاوه‌کانی ده‌وروبه‌رم زه‌رد هه‌لته‌گه‌ران و زمانه‌کان بارانی جنیویان به‌سه‌ردا ده‌باراندم و بۆ لێدانم له‌ راست و چه‌په‌وه‌ مشته‌کوڵه‌کان پێش‌په‌رکیکیان بوو، ته‌نیا پیاوه‌ باشه‌ دل نه‌رمه‌کان بۆم ده‌پارانه‌وه‌، که‌ له‌م یاخیبونه‌ بزگه‌رم ببیت و خوا پێگه‌ی راستم نیشان بدات، پیاوه‌ به‌پێزو

سەنگینەکان لێم دورکەوتنەوه، یاخیبووەکان لێم کۆدەبونەوه،
ئەوکاتەش پێکەوه لە دەماقالەیه کدا نقووم دەبووین کە کۆتایی
نابی، مەگەر دەست پێبکریتەوه دەستیش پێ ناکرێ هەتا بە
شیئەیی و لەسەر خۆیی دەماقالە کە نەکرێ.

لەو پۆژانەوه بە هۆی ئەم شەپەرە وتانەوه، راستیم لێ ون بوو،
ورده ورده هۆشم پەیدا کردو فێری قسە کردن بووم، حەزم لە
پازانەوهی وتەو وشە دەکرد، ئەمەش بوو بە هۆی پال پیوه نانم
بۆ یاخیبون و هانی دەدام.

وتەکانم بۆ دۆزینەوهی راستی نەبوو، بۆ راستی نەبوو. بەلێ
بەمجۆرە لە خوا یاخیبوم و پشتم لە فەرمانەکانی کرد و دەستم
کرد بە پەرستنی خۆم، چونکە زۆر دلخۆش بووم بەو تروسکایی
پۆشنبیرییم بە شوین چەرە دوکەلی ئارەزوومدا دەپۆیشتم. ئەم
هەستە هەموو پۆژیک تازە دەبویەوه، هەتا چۆنیتی وتوێژم لە
بیرچویەوه، بوومە دۆژمنی خۆشم، دەمویست بە زۆر بە خۆم
بلیم خوا هەیە، کەچی دلم، دلی کرمۆلم پێی دەوتم ئاخر کێ
خوای دروستکردوه ؟

بەلام هەر پێویستە یەکەم کەسی هەبی، کە دروستکەر بی و
هەر خۆی لە خۆیدا بوییت، بۆ دروستکردنی خۆی و
دروستکراوەکانی پێویستی بە کەس نەبوی.

ئەگەر ئەمیش یەكی دروستی کردبێ، یەكێکی تر ئەمی دروست کردبێ، تا دەپروات، ئەمە دەبیئت بە زنجیره دروستکراویك هەتا بپروات یەكەم دروستکەر نادۆزریتەوه، ئەمەش نابییئت و ناگونجیئت، ئەمەش پەهەندی ئەو کیشە فەلسەفییەیه کە (ئەرستۆ)^(١) بلیئت: (هوی یەكەم و خولدهری یەكەمی ئەم گەردونه دەبی هەبیئت)، بەلام ئەو کات ئەم پەهەندانە لە بیرو زیهنمدا پون نەبوو، هەروا (ئەرستۆ) و وتەکانیم بە تەواوی نەدەناسی و نەمدەزانی یاسا بەراییهکانی ژیریپژی و دەمهقالی (جدل) چییه ؟

لەم دۆخدا مامەوه تا ماوهی (٣٠) سالیک. کە ون بوو بووم لە ژیر خویندنهوهی پەرتووک و هەزاران شەوی تەنیا یی و گوشەنشینی بۆ خویندنهوه و بیرکردنهوه و توێژ لەگەڵ خۆمدا دوپاتکردنهوهی بەست و هەلوەشانهوهی هەزاران جۆره بیروپرا، دیسان بیرێ خۆم گوپی بۆ بپینێ ئەو پینگە پەر لە دەرکە لە نیوان (خواو مروڤدا)^(٢) بۆ هەلپینانی (مەتەلی ژیان و مەتەلی مردن)^(٣)

^١ ئەرستۆ: مامۆستای ئەسکەندەر و فەیلەسوفی یۆنانییه، زۆر دانراوی لە ژیریپژی (منطق) و سروشتکەری (طبیعیات) دا هەیه.

^٢ خواو مروڤ (الله والانسان) یەكەم دانراوی (مصطفی محمود)، لەم کتێبه دا بە تەواوی دەریخستوو کە بیروباوەری بە بوونی خوا نییه.

و به سه رهاتمان پاش مردن، تا کو بتوانم ئەمه به دلیکی پر له
باوه پروه بنوسم، به لام ئەک به ئاسانی، چونکه فیڕ نه بوو بووم
به ئاسانی راستی وهر بگرم.

جا ئەگەر من گویم بگرتایه له دهنگی سروشت (فطرة)م و بیرم
بکردایه وه، ئەوا خۆم له کویره وهری ده مه قالی پرگار ده کردو
ده یگه یانده لای خوا، به لام من له کاتی کدا ده ژیم، که هه موو
شتیکی تیدا ئالۆزه و دهنگی فیره تی تیدا کزه، هه تا وای
لیهاتوو هه بووه به چریه، دهنگی ژیریش زāl بووه و بوته ژاوه ژاو.
عه قل له زیده پوی کردنی لینی ناگیرئ، چونکه ئەویش یاخی بوو
بوو، پینی زیاد پراکیشابوو، خوی و ده بیینی ئەو پیشه سازی
کاره با، پوکیت. فڕۆکه ی به شارستانی تی به خشیوه، خوی
ده بیینی لوتی داوه له ئاسمان و بنی ده ریا، ئیتر وای ده زانی
ده سه لاتی به سه ره موو شتی کدا هیه، خوی فڕی ده دایه هه موو
شتیکه وه، خۆیشی ده کرد به دادوهر به سه ره رشتی. بی زانی یا
نه یزانی.

^۲ مه تلی ژیان، مه تلی مردن (لفز الحیاة، لفظ الموت) دوو دانراوی (مصطفی

کاتی منالیم، له کتیبخانه‌ی شاره‌وانی له (طنطا)^(٤) خۆم کردبوو به ژێر کتیبه‌وه، و ته‌کانی (شمیل) و (سلامه موسا)^(٥) م ده‌خوینده‌وه تا (فرۆید)^(٦) و (داروین)^(٧) بناسم.

به کیمیا و سروشت‌گه‌ری (الطبیعة) و بایۆلۆجیه‌وه خۆم خه‌ریک ده‌کرد، له ماله‌وه‌شدا کارگه‌یه‌کی بچووکم هه‌بوو، که تییدا خه‌ریکی ده‌ره‌ینانی کاربۆن و دووهم ئۆکسییدی گوگرد بووم و (سیسرکه)م به کلۆر ده‌کوشت و لاشه‌ی (بۆق)م توێکار (تشریح) ده‌کرد.

چونکه هاوارێک هه‌بوو هه‌موو جیهانی گرتبووه‌وه، که ئه‌ویش زانست بوو، زانست، زانست، هه‌ر زانست.

دیدى بابه‌تیانه (النظرة الموضوعية) تاکه رێگه‌یه.

ئیترا با واز له نادیاره‌کان (الغیبیات) به‌ئین و به‌س بخورد بسوتین و شتی پڕوپوچ کاوێژ بکه‌ینه‌وه و دواى نه‌فسانه بکه‌وین.

^٤ طنطا: شارێکی گه‌ره‌ی میسر و جه‌مسهری هه‌موو هێلی ناسینه.

^٥ سه‌لامه موسا: یه‌کێکه له نه‌دیبه‌کانی قه‌تی له میسر، له لهنده‌ن و پاریس خویندوویه‌تی و خاوه‌نی کتێبی (الانسان قيمة التطور).

^٦ فرۆید: فه‌یله‌سوفیکی نه‌مساوی و دامێنهری رێگه‌ی شیتل کردنه‌وه‌ی نه‌فسانه‌یه.

^٧ داروین: زانایه‌کی ئینگلیزییه خاوه‌نی بیردۆزه‌ی (النشوء والإرتقاء).

دەموت کێ فرۆکە و تانک (دبابە) مان دەداتێ و ئایین و پەرستەکانمان لێ وەردەگری ؟

هەوڵەکانی زانستی پۆژئاوایی، کە بە ئێمە دەگەشت سەر سۆرھینەر بوو، ئاوی چاومان پێی دادەهات، ئێمە هەموو شتێکمان لە پۆژئاوا وەردەگرت، پەرتوک، داودەرمان، شەمەندەفەر، ئۆتۆمبیل، خواردنی ناو قوتو، پینووس، دەرزێ، شیوازی دەرشتنی ئەدەبی و وێژەوانی، لە چیرۆک و شانۆگەری و پەخشانی، تەنانەت کاغەزی دەرکردنی پۆژنامەش، لە باسی پالەوانەکانی پۆژئاواو پیتۆلەکانی، خەوی خۆمان دەزپان و سەرەشق لە (باستی^(۸)) (مارکۆنی^(۹)) و (رۆنتگن^(۱۰)) و (ئەدیسۆن^(۱۱)) یان (ناپلیۆن^(۱۲)) و (ئەبراھام لێنکۆلن^(۱۳)) و (کریستۆفەر کۆلۆمبوس^(۱۴)) و (ماجەلان^(۱۵)) مان دەکردنە نمونە ی بەرزمان.

- ^۸ باستی: زانایەکی فەرەنسی بوو دەرمانی نەخۆشی سەگی دۆزییەوە.
- ^۹ مارکۆنی: زانایەکی ئیتالییە و داھێنەری بێ تەل (لاسکی) و رادیۆیە.
- ^{۱۰} رۆنتگن: زانایەکی ئەلمانی بوو داھێنەری تیشک (اشعە)یە.
- ^{۱۱} ئەدیسۆن: زانایەکی ئەمریکییە و داھێنەری کارەباو کامیرا و قەوان بوو.
- ^{۱۲} ناپلیۆن: پاشای فەرەنسا بوو ھێرشێ ھێناوە سەر میسر (۱۷۹۸).
- ^{۱۳} کریستۆفەر کۆلۆمبوس: دەریاوانی ئیتالی بوو ئەمریکای دۆزییەوە.
- ^{۱۴} ماجەلان: دەریاوانی پرتوگالی بوو ھەولێ گەشتێکی سەر زەوی دا، بەلام لە فلیپین کوژرا.

به کورتی هه‌ر ئه‌وان پێشکه‌وتوو بوون، به‌لام ئێمه‌ دواکه‌وتوین و بێ هی‌زین و له ژێر پێی داگیرکه‌رانا داته‌پیوین. به‌ئێ واما‌ن ده‌زانی هه‌ر شتێک له‌لای ئه‌وانه‌وه بی‌ت پوناکی و راستیه‌وه تا‌که ری‌گا‌چاره‌ی هی‌زو پزگا‌ربونه.

له پاشدا چومه‌ کۆلیجی پزیشکی تا‌کو زانسته‌کان به‌ زمانی ئینگلیزی بخوینم و له سه‌رچاوه ئینگلیزییه‌کان تو‌نکاری (تشریح) بخوینم، هه‌روا له نه‌خۆشخانه به‌ زمانی ئینگلیزی قسه‌ له‌گه‌ل ما‌مۆستا‌کانم بکه‌م، ئه‌مه به‌س له‌به‌رئه‌وه نه‌بوو که نو‌که‌ندی (سو‌یس) ئینگلیز داگیرى کردبوو. به‌ئ‌کو له‌به‌ر هۆیه‌کی په‌وا و راستر بوو. که ئه‌ویش ئه‌وه‌بوو زانستی پزیشکی نو‌ی به‌ ته‌واوی پیشه‌و ده‌ستکردی پو‌ژئاوایی بوو، ئه‌و هه‌وله‌ی له‌ کاتی (ابن سینا) و ها‌وه‌له‌کانیدا دراوه سه‌ره‌تا بووه‌و ده‌وا‌ی ده‌ردی ئێستا ناکات.

به‌ئێ، پو‌ژئاواییه‌کان ده‌ستی‌ان به‌ گوریسه‌که‌وه گرت، که به‌ (ابن سینا)^{١٥} و تو‌یژه‌ره‌ موس‌لمانه‌کان کو‌تاییان هات، ئینجا ئه‌وان به‌ توانستی پێشکه‌وتوه‌وه ده‌ستی‌ان پێ‌کرده‌وه، ئه‌ویش به‌ هینانی کارگه‌ی گه‌وره‌و تا‌قی‌کردنه‌وه‌و ته‌رخانه‌کردنی هه‌زاران

^{١٥} ابن سینا: زانایه‌کی پایه‌به‌ری ئیسلامه له‌ سا‌لی ٩٨٠ز له بخارا له‌ دایک بووه‌و له‌ سا‌لی ١٠٣٧ز له‌ هه‌مه‌دان کۆچی دوا‌یی کردوه‌وه.

ملیۆن دینار بۆ لیکۆلینهوه، تاكو توانییان پێش پێشووكان
بكهونهوه، چ له موسلمان و چ له نهتهوهكانی تر، كۆشك و تهلاری
زانستی پزیشکی نوێ و فسیؤلۆژیا و توێکاری و بایۆلۆجیایان
بهپا کرد، تاكو به راستی بون به سهراچاوه.

له کتێبه پزیشکیهکاندا فیزی ئهوه بووم كه ههموو شتیك به
گهزو ترازووی زانستی بپیوم و بکیشم، ئهوهی بینراو هاته ژێر
میکروسکۆبهوه ههیه و راسته ئهوهش وانهبوو. نییه.

زانست خۆی له بینراوو ههست پیکراوو دهست لێدراوو
(المنظر والمحسوس والملموس) دهست پێدهکات.

خودی زانست بریتییه له کردهی کۆکردنهوهی چهند
بینراویك و دهرهینانی چهند یاسایهك.

ئهوهی ههستی پێ نهکړیت له دیدی زانستییهوه مانای
نهبونه.

نادیار (غیب) له یاسای زانستیدا حسابی نییه.

ئا بهم جوړه گهڕانهکهم دهستپێکرد، به هۆشیکی زانستی
ماددی له جیهانی بیروبرواوه، سههرپای ئهم زهمینه مادییه و
ئهو شته ههست پیکراوانهی که نکوویی له نادیار دهکهن،
نهمتوانی هیزێ خواهی بهلاوه بنیم و نهڕیی لی بکه.

بەلام وەنەبی زانست وازی لی هینابم و هیشتبیتی لەسەر
یەك بار بمینمەوہ، چونكە ھەموو پوژیک جوانترین وینە ی ئەم
بۆنەوەرە ی نیشان دەدام.

ھەموو شتیك، ھەر لە (گەلای دار، بالی پەپولە، زیخ و چەو)
پیکوپیککی و جوانی یاسای تیدایە.

بۆنەوەر ھەمووی بە ئەندازەو چەند یاسایەکی زۆر ورد
دانراوہ.

ھەموو شتیك بە یاسا دەجولیتەوہ ھەر لە وردترین شت لەم
بۆنەوەرەدا ھەتا ئاسمانی گەرەو خۆرو ئەستیرەکانی تر، کە
ژمارەیان لە ھەزار ملیۆن خۆر زیاترن، ئەو گەردونە ی کە
گەردونناسەکان پیمان دەلین ھەزار ملیۆن کاکیشان (مجرة) ی
تیدایە.

ھەموو ئەو شتانە ی ھەیە ھەر لە بچوکتین ئەلیکترونەوہ تا
گەرەترین ئەستیرە، وەکو ئاوازی گۆرانییەك دەمبینی، کە
بەوپەری پیکوپیکییەوہ دەھاتە گویم، یان وەك یەك لاشە دەھاتە
پیش چاوم کە گیانی لەبەردا بیئت.

زانست بە پێگەیەکی مادییەوہ، بە ھۆی ھۆکاریکەوہ یارمەتی
دەدام کە خودام بە بیردا بیئت.

ئەلەم قوناغەدا وام دەزانی خوا ئەو هیژە نادیارەیه، که لە بونەوهردا هەڵدەستێ بە پێکخستنی ئەم شیۆه جوانانە لە زیندەوهران و دار و بەرد و زەوی و ئاسمان، خوا ئەو جولانەوهریه، که زانستی لە گەردیلەو پڕۆتۆپلازم و فەلەکدا دۆزیووتەوه، خوا ئەو وزە دروستکەرەیه که لە هەموو شتێکدا هەیه.

وهکو (قەدیس تۆماس)^{١٦} دەڵێ: خوا ئەو کردەوه خالێصەیه. که لە میکروبدا دەجولایەوه تاکو بوو بە مڕۆڤ، ئیستاش دەگوێژی و دەگوێژی، بێ دوا یی هاتن هەر دەگوێژی. بونەوهر لە بەرچاوم وای لیها ت که بیسنوورەو بیدواییه، وامدەزانی ژیان و جیهان هەروا دەمینێ، و ئەو پۆژە نییه که ئەم بونەوهری تیانەمینێ.

کهوابوو راست نییه پرسیار بکهین کێ ئەو بونەوهری دروستکرد، چونکه پرسیار کردن ئەوهی بەدوادا دی که دەبی پۆژی بووبی بونەوهر دروست نهکرا بی، پاشان هیتراوته بوون، چۆنیش شتی که نهبووبی کیانی هیه، نه بون بۆ جیهان نییه و هیچ کاتی که نییه و نه بووه که جیهان نه بووبی، هەر بووه و هەر دەبی.

^{١٦} تۆماس یەکی که لە دواژه ئیتردراوه که ی پێغه مبر (عیسا).

بەم جوړه وادمهزانی که سهرهتاو دوايی بۆ جیهان نییه،
وادمهزانی هه موو شتیك که هه بوو ئه وه خوایه، نه بون نییه، خوا
بونیکى ماددییه، هه ر بووه و هه ر ده بی.

ئه مه م بۆ خوّم دروستکرد بۆ بونی خوا، به بی ئه وه ی
پیوستم به وه هه بیّت که پر وا به نه بینراو (غیب) بکه م.

به ئی به م جوړه که وتمه دیلی بیروچکه ی (وحدة الوجود) ی
بیروباوه ری هیندییه کان و فه لسه فه ی (سپینۆزا^(۱۷)) و بیروچکه ی
(برجسون) که باسی وزه ی ناوه کی ده کات، گشتیشی فه لسه فه
که لیکه که له زه ویه وه ده ست پیده کات، له پینچ هه سته کان،
دانیش به نادیاره کاندان نیت، به قولتر چوومه ناو فه لسه فه ی
هیندییه کانه وه، وادمهزانی هه موو دراوستکراویک دروستکهره.

له سیفری (یوبانی شاد) - نوێژنکی کۆنی هیندی هیه - ئه م
مانایه له هه ندیک هه لیه سستی ناسک به ناوی (براهمی)^(۱۸) رافه
ده کات.

ئه گه ر بکوژ وای زانی که بکوژه و

کوژراو خو ی به کوژراو دانا

^{۱۷} سپۆنزا فهیله سوفینکی هۆله ندییه، له پینشا جوله که بوو وای دهمزانی ژیان

ناپه یته وه

^{۱۸} براهما ئایینی زۆر کۆنی هیندییه کان بوو، بوزییه کان هه ئسان به

تازمکردنه وه ی ئه م ئایینه.

ئەوان نازانن شیوەی کردار چۆنە!
دەبم بە سنگ بۆ ئەو کەسە ی دەمرئ
دەبم بە چەکیش بۆ ئەو کەسە ی دەمرئ
دەبم بە بال بۆ ئەوەی دەفرئ
دەبم بە دوو دلی بۆ ئەوانە ی پروایان بە بونم نییە
دەبم بە ھەموو شتێک، تەنانت خودی گومانیش
بەلام من خۆم تەنیاو بئ وینەم
من شتەکانم

ئەو خوایە، کە لە پوناکییەکی سپی دەچئ، یەکە، ساکارە،
بەلام لە ناووەیدا ھوت رەنگە شەبەنگەکی لە خۆگرتووە.
بەلئ، چەند سالیك لەم تەمومژە ی باوەری ھیندیەدا ژیا و
لای زۆر لە مامۆستاکانی ھیندی لە بناغەو پەلەکانی ئەم باوەرەم
خویند، بیروپای (گیان گواستەنەوہ - التناسخ) بە ماوہیەکی زۆر
بە سەرمددا زال بوو، لە چیرۆکەکانمدا رەنگی دایەوہ، وەك
(العنكبوت) و (الخروج من التابوت).

لە پاشاندا لە حالەتیکی رازی نەبون و بپروا پئ نەکردن بە
ناگاھاتم.

لە ئەنجامدا بۆم دەرکەوت ئەمیش زۆر شتی درۆی بەرامبەر بە
خوایایە.

جاریکی تر ھەر زانست بوو، کە پرسی نیشان دام و
پزگاریکردم و یارمەتیدام.

مانەوهم لەسەر زانست و لەسەر ئەوێ زیننەوهر بخەمە ژێر
میکروسکۆب، شتیکی تری پی و تم.

یەکیتی بونەوهر (وحدة الوجود)ی ھیندیەکان بریتی بوو لە
ھەلبەستی سۆفیانە، بەلام ناپاست.

ئەو حەقیقەتە، کە زانست دوپاتی لەسەر کردەوہ ئەوێ،
کە دەلی: کەرەستە ی خاوە ھەمووی یەکن لە چنن و یاسا
دەستپیکردنی سەرەتاییدا یەکن لە ژياندا، چونکە ھەموو ژيان
ئادەمیزاد و پووک و گیانلەبەرەکانی تر بریتیە لە گۆرینەوہی
گازی کاربۆن لەگەڵ ھایدروژین و ئۆکسجین و کردنیان بە
خەلۆز، ھەموو ژيانیش بریتیە لە یەك خانە و ماکەکانی.

بۆ جاریکی تر لە زانستی گەردونناسی و زانستی ئەتۆمەوہ
فیز دەبین، کە ھەموو پەرگەزە جیا جیاکان (العناصر المختلفة) لە
کۆلاندنی یەك پەرگەز لە ژێر تەنوری ئەستێرەکاندا پەیدا بون، کە
ئەویش ھایدروژینە.

ھایدروژین دیسان ھەر لە تەنوردا دەبێت بە ھیلیۆم و کاربۆن
و سلیکۆن و کۆبالت و نیکل و ئاسن و... ھتد، ئەمەش بە چەند

شیتەل و بەستنیك بە هۆی پلەى گەرماو پالەپەستۆیهكى زۆرهوهیه.

كەوابوو هەموو بونەوه‌ره‌كان (الموجودات) دەگەرێنەوه سەر یەك كەرەستەى خاوو گوریسی ئاوریشمی كە ئەم بونەوه‌ره‌ى بەم شیوه‌ جوانە پێی پێسراوه‌ بەم هەموو گۆل و دارشتنە جوانەوه‌ بە چەند شیوه‌یه‌كى جیا جیا.

جیایى لە نیوان بابەت و بابەتیكى تر بەشیكى دروستكراو لەگەڵ ئەوه‌ى تردا، جیایى لە پەيوەندى چۆنیى و چەندیى، لە هاوكێشه‌و نهێنى پێكها ته‌یدا، بەلام كەرەستەكه‌یان یەكێكه‌، لەبەر ئەمەیه‌ هەست دەكرێ بە نزىكى و خزمایەتى و دلسوتان لە نیوان ئاده‌میزاد و گیانلەبەرەكانى تردا، لە نیوان لوت و بۆنى خوشى گۆل و چاوو دیمەنىكى جواندا.

ئەمە نهێنى هارمۆنى و گونجانده‌، هەموو بونەوه‌رىك ئەندامى یەك خیزانى دایك و باوكێكه‌.

كەوابوو ئەمە درۆیه‌ پارچه‌كانى بونەوه‌ر خۆیان دروستكەرى یەكتر بن، یان خوا بونەوه‌ره‌، یان دروستكراو دروستكەره‌، ئەمە شتىكى تێكەڵ و پێكەلى سۆفیانەى ناپراسته‌.

ئەمە وه‌كو ئەوه‌ وایه‌ كە پەخنه‌گرێك بېرواته‌ پێشانگایه‌كى وێنه‌، كە ژماره‌یه‌كى زۆر تابلۆ وێنه‌ى تێدا هەبێ، لەو هەموو

وینانه وینه یه کی جوانی به دی کردو بوی دهر که وت ئه م هموو
وینانه له سر شیوازی ئه م تاکه وینه یه دروستکراوه.

یه کسه ده لئ ئه م وینانه هموو یان یه ک هونه رمه ند
دروستیکردون، ئه م وینانه (پیکاسو)، (شاکال) یان (مؤدیلیانی)
به پهری رهنگین کیشاویانه.

که واته یه کیتی له نیوان دروستکراوه کان مانای بونی یه ک
به دیهینه ری ده گه یه نئ.

به لام مانای نه وه نییه خودی دروستکراوه کان دروستکه رن.
ره خنه گره که ش هرگیز نالیت ئه م وینانه خودی
وینه کیشه که یه.

یه کیتی بونه وه ری هیندییه کان ته له که و ده سترینه، ئه م
ساویلکه یی ویردانه، نه زانست و نه عقل دان به مه دا نانیت.

به لکو هموو بیردوزه زانستییه کان بویان دهر که وتوو، که
یه کیتییه کی ته واو هیه له نیوان هموو دروستکراوه کانی
جیهاندا، یه کیتی شیواز، یه کیتی یاسا، یه کیتی که ره سته،
ئه مانه هموو نه وه ده گه یه نئ که دروستکه ره که یان یه که و یه ک
که س هموو یانی دروستکردوه و هر ته نیا به شیوازه
نازداره که ی خوی و به بی پازیبون به شیوازی یه کیکی تر.

دیسان زانست پیمان دەلێ، ئەم دروستکەرە خواوەنی ژیریەکی گشتی و دەسەلاتیکی وەهایە ڕیگەیی چۆنیەتی گەرەبۆن و چۆنیەتی ژیانی بۆ ھەموو دروستکراوەکانی داناو و چەکداری کردون بەرامبەر دوژمنەکانیان بۆ مانەویان.

ئەو دروستکەرە ئەویە کە بەل دەدا بە تۆوی داری بیابانییەکان تاکو بفریئت و بگات بە شوینی ئاودار بۆ پواندنی. ئەو دروستکەرە ئەویە کە بەبێ پێوتنی مامۆستا (ئەرخەمیدس)^(١٩) تورەکەیی ھەوایی بۆ گەرای میثوولە دەکات، تاکو لە ئاودا نوقم نەبیئت و نەخنکێت.

بەلێ بۆم دەرکەوت کە ئەو دروستکەری ئەم ھەموو دروستکراوانیە، بالادەستە، ئەوی ئەو دەیزانی ئیمە نایزانین. بە توانایە و شتی وا دەبینی کە کەسی تر ناتوانی ببینی. خودا تاکە، بە توانایە، زانایە، لیزانە، بیسەرە، بینایە، ئاگادارە، ھەموو سیفەتێک دەدات، بە دەسەلاتە، دەبیستی. پەییوەندی ئەم دروستکەرە لەگەڵ دروستکراوەکانی نزیک ترە لە ھاتوچۆی خوین بەناو لەشدا^(٢٠).

^{١٩} ئەرخەمیدس زانایەکی یونانییە و خواوەنی چەند یەزدەییەکی زانستییە،

بەتایبەتی (نظرية الطفل).

^{٢٠} (وَتَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ) (ق: ١٦).

هر ئه وه ده توانی كه ئه م جیهانه به م وردیه وه دور له هه موو
هه له یه ك پرازیته وه.

هر ئه وه خودا دادگه ریه كه یاساكانی خوی پته وكردوه
له سه ر چه ند پرسیایه کی ورد دایمه زانده وه كه هه له ناكات، ئا
به م شیوه یه زانست فیکره ی ته واوی نیسلامی ده باره ی خودای
پیشكه ش كردم.

ئه وه ی كه ده لی ئه م جیهانه هر بووه وه هر ده بی نه بووه،
بیجگه له یاریكردن به وه هیچی تری تیدا نییه.
له واقیعه شدا نه بوو، نه بوو نییه.

نه بووش له تیروانین و فیکردا نه ری ئه وه دهكات كه نه بی.
به زۆریش نه ری ئه وه شته یه دهیزانین، به لام نه رییه کی په ها
نا، كه به ته واوی بسپریته وه. بیروچكه ی نه بونی په ها (العدم
المطلق) گریمانه یه کی وه ك گریمانه ی سفری بیرکاری، ناشكری
و دروست نییه گریمانه وه واقیعه تیکه ل بكهین، دروستیش نییه
واقیعه بكهینه گریمانه یه کی تیوری و به کویرانه بلین نه بون
نه بووه وا دابنن ئه م قسه یه مه سه له یه کی وجودیه، كه له
واقیعه دا چه ند یاسایه کی له سه ر بنیات بنن، نه مه ش هاودرێه کی
راشكاوانه و قسه یه کی بی هوده و بی خیره.

به هه مان نمونه ش بلنن بونه وهر بووه، ئا لیره هه مان
تیکه لى ده بینن، چونکه بونه وهر شتیکی پوتی زه نییه،
مه وجودیش واقعیکی هه ستیارییه، جا وشه ی نه بون و وشه ی
هه بون دوو شتی پوتی زه نین وهك سفر، دروستیش نییه
تیکه لى بخینه کوتایى (اللانهایة) و واقعی به ره ست، هه روا
بونه وهر که هه یه و دیار یکه راوه ناکرئ له بهرده م دهسته کاند
بنرئ.

که واته بونه وهر تا سه ر نامینئ و نه بونی ده بیئت وهکو نه بونی
بووه به پئی دوا فره هنگی زانست - یاسا دوه می - دینامیکای
گهرمی، ئه م یاسایه ده لئ:

(گهرما له ته نیکی گهرمه وه ده روات بو ته نیکی سارد، تا کو له
گهرمیدا وه کو یه کیان لئ دیت، ئیتر له پله یه کی گهرمایى
یه کساندا راده وستن تا کو ده ست ده که ن به سارد بونه وه).

ئه گهر ئه م بونه وهره هه ر ببوا یه به بئ سه ره تا ئیستا هه موو
هیزکی گهرما به کار ده هینراو ژیان نه ده ما تا کو ئه مپو، دیسان
مردنی ئاده میزادو مردنی شارستانییه تی و مردنی ئه ستیره کان و
هه موو گیانله به رانی تر.

خودی ئه م یاسایه ش به لگه یه له سه ر ئه وه ی که ئه م بونه وهره
سه ره تای هه بووه.

ئو قیامته گچکە ی که له دوروبه رماندا ده ییین، هر له
مردنی ژیاره کان و مردنی خه لک و مردنی نه ستیره کان و مردنی
گیانله به رو پوه که کان و کو تایی هاتنی ساته و خته کان و
ساله کان دیمه نیکی تری قیامته ی گه وره یه که پیمان ده لئ هر
ده بی ئه م بونه وهره کو تایی پی بیت.

به راستی زانست هر گیز درژی ئاین نییه و به به ره کانی ناکات
له گه ل ئایندا، به لکو ئاده میزاد هر به زانست ده توانی مانای
ئاین بزانی.

به راستی هر نیوه ی زانسته گومان و دوودلی ده خاته ناو
عه قله وه، به تاییه تی گهر ئه م عه قله به خوی بنازی و لوت
به رزی و پشت به عه قلانیه تی خوی به ستی، به تاییه تیش گهر له
سه رده می کدا جه نگیک له ئارادابی، که وا بزانی عه قل تییدا
هه موو شتی که، هه روا گهر مرو ؤه تنها ژیا ری ماددی بی نییت، که
فرۆ که و که شتی ئاسمانی و مانگه ده سته کرده کانی تییدا
بنه رنییت و هر ساتیک هاوار بکات:
من مادده م... من هه موو شتی کم.

– لەش :

هەموومان یەک پرەگەزین

لەیک کەرەسە ی خاودا.

هەر یەكەمان خاوەنی تاکیکی سەر بەخۆین.

جیاوازی لە نێوان دروستکراوەکاندا تەنیا جیاوازی کەم و زۆری گەردیلە (ذرة) کانی نییە و بەس، بەلکو جیاوازییەکی گەورەتر هەیە کە ئەویش چۆنیەتی لکاندنی ئەو گەردیلانەن پێکەوه و جووری پەيوەندیان.

ئێستا لە هەڵپێچانی تۆوەکانی بۆماوەیی (الجينات الوراثية) لە یەكەم خانەدا ئەوەمان بۆ دەر دەکەوێ کە هەموو کۆرپە ی مڕۆ زياتر لە (۲۰) پیتی کیمیای لە پروتین (DNA) و (RNA) تیکەلی دەبن وەک چۆن هەموو پەراوو پەرتوو کەکان لە پیتەکانی ئەلف و بی پیک دیت، کەچی هەر پەرتوو کیک جوړه شیوازو مەبەستیکی تایبەتی هەیهو دەلیی دروستکراویکی جیاوازه لە پەرتوو کەکانی تر، لەگەڵ ئەوەشدا هەموویان یەك جوړه پیتن.

لەمەش پوونتر، دەبینی کە هێلی پەنجەکانی دوو کەس لە یەك ناچن با برا بن، یان بە جووتەش لە دایک بووبن، سەرەرای

ئەم ھەموو ھەزاران ملیۆن خەڵکەش ھەر لە پۆژی دروستبونى ئادەمیزادەوه تاكو ئیستا .

لەمەوه بۆمان دەردەکەوئى کە ھەر لەشیك جوړە دارشتنیکی کیمیایی تایبەتى خۆی ھەیە و نابیت کە پارچەى لەشیك بۆ پینە بەکاربھێنرئى بۆ لەشیکی تر، ھەروا جەستەش ئەو پارچە نامۆیەى قبوڵ نییە، جا ئەو شتە میکروۆب بئى یان تەنیکى بیگانە بئى .

ئەمەش گەرەترین کۆسپە لە پرسی پزیشکە نوژدار (جراح) ھەکانداو ناتوانن بە ئاسانى پارچەى لەشیك بنیئ بە لەشیکی ترەوه .

دریژترین ماوەى ژيانى دليک کە لە جیئ دليکی تر دانرابوو (٢٠) مانگ بوو، ئەویش بە پەھیلە دەرزى و بەنج و حەبى دژى (حساسیە) یان بەسەریا دەباران، بۆ مانەوهى ئەم دلە تازە لەو لاشەدا .

مانای ئەوەش ئەوەیە کە تاکيەتى و بەتاک کردنى راستيەکی کرۆک (جوهر)یە، کە زانست گەواھى بۆ دەدات .

ئەمەش راستییەکە کە لە سەرەتای پيشکەوتنى فیکرم ئاوڤم لئى نەدابووە، وامدەزانى ئەوەى کاکلەيە و دەمیئنى، کۆمەلە نەك تاک، مڕوڤە نەك فلان، ژيانە نەك ژیاو، ھەموو نەك يەك .

ئەمەش شوێنەواریکی فەلسەفەی هیندییهکانە، کە دەڵێ: بون خوایه و دەمینی هەتا سەر، بەلام هەموو ئەو شتەکانی هەن بریتییه لە (المايا) (MAYA) کە ئەویش خەیاڵیکە نامینی، هەر کە مرد دەپزێ و ئیتر زیندوو نابێتەوه، پاش مردن پاشەکەوتی هەر ئەوهیه پەروەردە و زانست و سامانی بۆ منالەکانی بەجێ دێڵێ.

بەلام خۆی هەر ئەوهیه دەدرێت بە دەم هەواوه بال دەگرێتەوه و بەشی هەتا هەتاییمان ئەوهیه، کە دەچینه ناو دەفری هەموانەوه، ئیتر نرخ و کەسایەتی ئەم ئادەمیزادە کامەیه؟ من هیچ لە کەسایەتییه نەگەیشتبووم، جگە لەوهی کە بریتی بێت لە چەند کاردانەوهیهکی بارودۆخی بەسەر چەند هەلوێستیکی کاتییدا، جا هەرکە پەوشەکە کوتایی پێهات و کاتەکە گۆزانی بەسەردا هات، هیچ لەو کەسایەتییه نامینیت، لە ئەنجامدا بە پیربۆن و هەلوەشاندنەوهی ریشالەکانی مۆخ ئەمیش نامینیت.

کاتیکیش دەمارەکان تێک دەچن و بە مردن لەناودەچێ هەمان خودی تایبەتی لەناودەچێ.

وامده زانی که سایه تی ته نها داپرانیکي دیاریکراوی چهند
سیفه تیکي دیاریکراوه، به کاریگری چهند نه زمونیکی زیندوو
و چهند کرده ویه کی پیچه وانه ی دهمارگرییه.

که هندیکی له شپوهی غریزه دا بومان ماوه ته وه، هندیکی
تیش له ریگهی مومارسه ی هستی وهرگیریوه، نه
مومارسه یه ش له می شک تومار ده کری و له بیر وهریدا چاپ
ده بی، جا نه گهر می شک که کوتایی هات و خانه کانی بیر وهری
گنده ل بوو نه و کاته پیویست به مانوه پوچانیه که ی تری نه
په یوه سته ماددیه پوخته ناکات.

له سهر تادا بهم چه مکه ماددیه پروکه شه وه دهمروانییه
ناده میزاد، به خو شم ده گوت که سایه تی یه ک شت نییه له هیچ
که سدا! هر که سه چهند که سایه تییه کی هیه، که سایه تی
ته مهنی (۱۵) سالی جیا به له گهل که سایه تی ته مهنی (۲۰) سالی،
(۲۰) سالی له گهل (۳۰) سالی.... هتد.

هه موو تاوینک له و که سه شتینک که م و شتینک زیاد ده کات.
نیر کام که سایه تی له مانه زیندوو ده که نه وه بولپرسینه وه و
سزادانی، یان پاداشته دانه وه ی؟ نه وانه ی که تووشی دابه شبونی
که سایه تی بون کامه یان ده چیته جیهانه که ی تر دکتور (جیکل)
یان مستر (هاید)؟

بهائی بهم جوړه شهړه وتی پوچ دهکن، نازانن نه گهر نیمه
بمانه ویت پهرتوکیک بۆ جاری دووم له چاپ بدهینه وه، یهک
پهړه یان یهک باس لهو پهرتوکه چاپ ناکهین، به لکو هه موو
پهرتوکه که به هه موو لاپهړه و باسه کانیه وه له چاپ ددهینه وه.

هر بهم جوړه مروځ به هه موو به شه کانیه وه زیندوو ده بیته وه
وه کو ده نکیک گهنم که فری ددریته ژیر تاریکی زه وییه وه، کاتی
سهوز ده بیته و ده پرویت، هیچ شتیک له شیوهی گهنمه کی له بیر
ناچیته وه. چۆن بووه هر بهو جوړه ده پرویته وه.

به لام دیدگای مادی که به سروشتی خوئی به لای
شیکردنه وه و تویکاری و لهت لهت کردنه. به دریژی کاتیش هر
ئهمه زال بووه، جا له بهر ئهمه هه ردهم وینهی ته وای شته کانم
له بهر چاو نادیار بووه.

وامده زانی که نه گهر لاشه یه کالā (تشریح) بکه م گیانم دست
ده که ویت، چونکه لام وابوو گیان (روح) هر لاشه یه و هیچ
جیاوازیه که نییه له نیوان گیان و لاشه دا.

گیان لاشه یه.

عه قل میشکه.

که سایه تی چندن گاردانه وه و چندن کرده ویه کی پینچه وانه ی
ناره زوه.

سۆزیش‌ له‌ کۆتاییدا‌ برسی‌تی‌ لاشه‌یه‌ بۆ‌ نه‌و‌ شته‌ .
به‌لام‌ لی‌ره‌دا‌ ئی‌مه‌ هه‌لوه‌سته‌یه‌کی‌ درێژ‌ ده‌که‌ین‌ و پرسیار
ده‌که‌ین‌:

ئایا‌ پراسته‌ نه‌فس‌ پالنه‌ری‌ برسی‌تی‌ و جنس‌ و کۆمه‌له‌
هه‌ست‌پێ‌کردنێ‌که‌ که‌ جه‌سته‌ په‌ی‌ به‌ پێ‌ویسته‌تی‌ ده‌بات‌ ؟
گهر‌ ئاوامان‌ گوت‌، ئه‌وا‌ ئی‌مه‌ له‌ به‌رده‌م‌ ته‌فسیری‌کی‌ ماددی
کوێ‌رانه‌داین‌، ئه‌مه‌ش‌ نه‌حه‌قیقه‌تی‌ نه‌فسه‌و‌ نه‌ حه‌قیقه‌تی‌ مرو‌قه‌،
ده‌ش‌گه‌رپێ‌مه‌وه‌ لاپه‌ره‌کانی‌ کتێبی‌ (لغز‌ الموت) و (لغز‌ الحیاة)، که‌
به‌ درێژی‌ تاوتوینی‌ باب‌ته‌که‌م‌ کردوه‌.

مرو‌قه‌‌ قوربانی‌ به‌ پاروه‌ نانه‌که‌ی‌ و جینگه‌ گهرمه‌که‌ی‌ ده‌دات‌ له‌
پینا‌و‌ چه‌ند‌ ئامانج‌ و نمونه‌ی‌ به‌رزو‌ پوتی‌ وه‌ک‌ داد‌گهریی‌ و
حه‌ق‌خوازی‌ و خێ‌رخوازی‌ و سه‌ربه‌ستی‌، که‌واته‌ کوا‌ پالنه‌ری‌
برسی‌تی‌ و ئاره‌زووی‌ جنسی‌؟ ئه‌وه‌ی‌ خو‌ی‌ ده‌دا‌ به‌ کوشت‌ بۆ‌
هاتنی‌ پو‌ژێ‌ک‌ که‌ هێ‌شتا‌ نه‌هاتوه‌، ئی‌تر‌ نه‌و‌ له‌ ته‌فسیری‌ ماددی
له‌ کوێ‌یه‌ ؟

ئی‌مه‌ له‌ به‌رده‌م‌ سه‌لماندنێ‌کی‌ به‌ر‌ه‌داین‌، که‌وا‌ نه‌فس‌ و خود
(ذات) حه‌قیقه‌تی‌کی‌ له‌ سنوربه‌ده‌رو‌ به‌رزه‌ به‌سه‌ر‌ لاشه‌دا، ته‌نیا
پیدا‌ویستی‌ هه‌ستی‌ جه‌سته‌ نییه‌ که‌ له‌ ئاوینه‌ی‌ ناوه‌وه‌ په‌نگی‌
دایه‌ته‌وه‌.

ئەو هیزەى که لاشەکهى خۆى پیشیل دەکات و دەیدات بە قوربانى ئەوه سەرۆک و فرماندەیه بەسەر لاشەداو کلکی نییه، چونکه ئەگەر من بەس لاشە بێم چۆن دەتوانم زۆر لە لاشەم بکەم و بیدەم بەسەر هەزاران بەردى سارد و گەرما.

یا من گەر برسىى بێم چۆن دەتوانم که برسیم بوو خۆم بگرم. جا بە تەنها دەسەلاتى ناوەکى بەسەر گشت توخمەکانى جەستە و موفرەداتى غەریزه‌کان، شایەتى ئاشکراکەرى ئەم توخمە بەرزەو ئەو جیاوازییانه‌یه که خودى مرقایەتى لى پینکدئ.

لە ڕینگای نەفسەوه لاشەم هەلدەسوڕینم.

لە ڕینگای عەقلەوه نەفس هەلدەسوڕینم

لە ڕینگای بەرچاوپوونییه‌وه سنوورێک بۆ هۆش دادەنیم.

ئەو بەشانه‌ى لە لاشەماندا هەن هەریه‌که‌یان فرمان دەدات بەسەر ئەوه‌ى لە خۆى خوارتردا، لێره‌دا فرماندەیه‌ک لە هەموویان بە دەسەلات تره، فرمانده‌ى هەموو تیشووه‌کانى لەشه، که ئەویش گیانه، گیانی‌ش کلک و پاشکۆى نییه، که بە مردنى بەمرئ.

ئەو مادییانە ی دەلێن ئادەمیزاد بریتییه له کۆمەڵە
پێویستییه‌کی فسیۆلۆجی ماددی و بەس، ئەوەمان بۆ ڕاڤه‌ بکه‌ن،
له‌ کاتی نوستندا ئەم مڕۆڤه‌ ده‌چیته‌ کوێ ؟

سه‌یر ده‌که‌یت هه‌موو کرده‌وه‌ فسیۆلۆجیه‌کانی له‌ش
به‌رده‌وامن له‌ ئیشکردن له‌ کاتی نوستندا گشت کرده‌وه‌کانی
خۆنه‌ویستی (لا یرادی) به‌ ڕیکۆپینکی کار ده‌که‌ن، دلی لی
ده‌دات، سییه‌کان هه‌وا ئالو گۆڤ ده‌که‌ن، ئاره‌زوی پیاوه‌تی
(الجنس) هێرش ده‌هینن، ئەگەر دڕکێک بچیت به‌ ده‌ستدا
ده‌ستی هه‌لده‌کیشییت، له‌گه‌ڵ ئەمه‌شدا ئەم نوستووه‌ له‌به‌ر
ده‌ستماندا که‌وتوه‌، ده‌لیلی داریکی ڕه‌قه‌، یان ژیاننکی
سه‌ره‌تاییه‌، که‌ له‌ ژیا‌نی زینده‌وه‌ر جیاوازی نییه‌، ئیتر کوا
ئادەمیزاد ؟

خه‌وتن و له‌ خه‌و هه‌لسان نمونه‌یه‌کی بچووک کراوه‌یه‌ بۆ
زیندوبونه‌وه‌ی پاش مردن، ئەو نوستووه‌ بێده‌سه‌لاته‌ سه‌یر
ده‌که‌یت یه‌کسه‌ر هه‌لده‌سن و به‌بی خۆئاماده‌کردنه‌که‌ی (هیتله‌ر) و
(نیرون) ئەو کرده‌وانه‌ی له‌ پێش نوستندا ده‌یکردن ئیستاش
ده‌یانکات و هه‌رچی پێش نوستن کردویه‌تی دیتوه‌ یادی.

لێره‌دا مادییه‌کان له‌به‌رده‌م راستیی‌دا سه‌رشوێ ده‌که‌ن و ناتوانن ب‌لێن (نفس) نییه‌، ده‌لێن (نفس) هه‌یه‌و راسته‌، چونکه‌ له‌ ئەنجامدا به‌ ماده‌ داده‌نرێت.

ئێمه‌ش ده‌لێن (نفس) چۆن ده‌بیته‌ بابەت؟ ده‌بیته‌ بابەتی کیش؟ هه‌تا نه‌گه‌ر ئه‌و که‌سه‌یش پارچه‌ پارچه‌ بکریت و بخریته‌ ژێر میکروئسکۆبه‌وه‌ نابینریت، ئیتر ماده‌ چیه‌؟

سه‌باره‌ت به‌ که‌سانی تر بابەته‌؟ چۆن وایه‌؟ ئه‌وانی دیش هه‌ست به‌ بونی ناکه‌ن مه‌گه‌ر له‌ پوکه‌شی ره‌فتاره‌وه‌ هه‌لیه‌نجن. ئه‌و پوکه‌شانه‌ش زۆر نییه‌، یان درۆ نییه‌. هه‌ر یه‌کیک له‌ ئێمه‌ش نماینده‌ی خه‌لکه‌، به‌لکو نماینده‌ی خودی خۆی و ره‌فتاری پوکه‌شیه‌تی، که‌م جار هه‌یه‌ بیته‌ به‌لگه‌ له‌سه‌ری.

یان بابەته‌ سه‌باره‌ت به‌ خاوه‌نه‌که‌ی؟

که‌وابوو ده‌بی ئێمه‌ به‌روامان به‌ شتێک هه‌بیته‌، که‌ نابینریت، ئێمه‌ هه‌ستکه‌رو هه‌ست پێکراومان هه‌یه‌.

مه‌رجی هه‌ستکه‌ر ئه‌وه‌یه‌ له‌ ده‌ره‌وه‌ی هه‌ست پێکراوه‌وه‌ بیته‌، که‌وابوو ئه‌و هه‌ستکه‌ره‌ی ئێمه‌ هه‌مانه‌ له‌ ده‌ره‌وه‌ی له‌شمانه‌، چونکه‌ نه‌گه‌ر له‌ناو له‌شدا بوایه‌ هه‌ستمان به‌س به‌ شته‌کانی ناو له‌شمان ده‌کردو ئاگاداری ده‌ره‌وه‌ی نه‌ده‌بوین و بیرده‌ریمان

لەگەڵ چركەژمێردا دەپۆشت و بێ ئاگا دەبوین لە پیش ئەو کاتە.

ئەمەش یاسایە دەلی: هەست بە هیچ شتێک ناکەیت، ئەگەر لە دەرەوهی ئەو شتەوه نەبێت.

تۆ هەست ناکەیت بە سوپانی زەوی، چونکە خۆتی لەسەری، بۆ زانیانی چۆنیتی سوپانی گۆی زەوی دەبێ لە دەرەوهی سنووری زەوییهوه بوەستیت، خۆ ئەگەر لەسەر زەوی بیت تۆش پارچەیهکی نۆر بچوک و نادیارى زەویت.

هەرەها بۆ زانیانی جولان یان زانیانی چۆنیەتی هەموو شتێک دەبێ لە دەرەوهی ئەو شتەوه بیت، کەوابوو چونکە هەست بە پۆشتنی پۆژگار دەکەیت تۆ لە دەرەوهی ئەو پۆژگارەیت.

بەمەدا بۆمان دەرەوهی بونی گیان (روح) جیاوازه لە بونی ئێمە و پلەى بەرزترە لە بون و لاشەو پۆژگاری ئێمە.

پراستییهکەى ئەوێه ئێمە دەبین بە دوو بەشى سەرەکییهوه، بەشیکمان چەقیووتە ناو پۆژگارو دەپوات لەگەڵیا، گەرە دەبێت، پیر دەبێت، لە هیز دەکەوێت، هەتا دەمرێت، ئەمە لاشەیه.

بەشەکەى ترمان لە دەرەوهی پۆژگارە، کە گەرە نابێت، پیر نابێت، ناسوێت، کاتێ لەش دەبێت بە گل و میروو دەیخواز ئەو

هەر وهکو خۆی دەمینیتەوه، ئەم بەشە ئەرەیه که ئاینهکان پێی دەلێن گیان (روح).

هەر کام له ئیمه دەتوانی له ناخی خۆیدا ههست به بونی ئەم گیانه بکات، ههروا بۆی دەر دهکهوێت که چۆنیهتی ژیانی گیان جیاوازه له گەڵ جوړی ژیانی لاشه.

ههريهکێک له ئیمه ههردەم دەتوانی له ناخیدا ههست به حالهتیکی ئامادهیی و گوێزپایه‌لی و کهسایهتی و ههست به بونیکی حازرو ته‌واو و جیا له وجوده مادديه گوێزپاوهی، که له دەر وهی زه‌مه‌ن لێده‌دات و ده‌له‌ریته‌وه بکات.

ئەم حاله‌ته ناوه‌کییهی که له ساته‌کانی به ئاگابونی ناوه‌کیه‌وه ههستی پێ ده‌که‌ین، که ناوم لێناوه حاله‌تی (ئاماده‌بون)، ئه‌وه ئه‌و کلیله‌یه که له ناخدا به‌ره‌و بونی گیانمان ده‌بات، ده‌ستیشمان ده‌خاته سه‌ر ئه‌و شته نادیاره‌ی، که ناوی گیانه، یان په‌هایه، یان (مجرد)ه.

ئیمه هه‌ر کاتی‌ک شتیکی جوان ده‌بینین جیای ده‌که‌ینه‌وه له شتی ناشیرین، یان راستی ده‌بینین جیای ده‌که‌ینه‌وه له درۆ، یان دادپه‌روه‌ری ده‌بینین جیای ده‌که‌ینه‌وه له سته‌م.

بۆ زانیینی ئەمانە گەزو ترازوومان هەیە، کە جوان لە ناشیرین و راستی لە درۆ... هتد پێ جیا بکەینەوه، ئەم ترازووەش گیانە.

بۆ نمونە: ئێمە دەزانین دەبێ هەموومان بمڕین و کەسمان تا سەر ناژین، کەچی هیچ کاتێک خۆمان بۆ مردن دانانیین وەکو هەر نەمڕین، یان مردن ناوی هەیە و ناوەڕۆکی نییە، بەس بایەو بە لای گوێماندا دەپوات، بەلام ئەرەوی کە ئەم نۆزەمان دەدات بە گویدا گیانە، ئێو گیانەیی کە خۆی نازانی مردن چییە.

من بۆ گیانی ئێو بریتییه لە داپنینی کراسیێک لەبەر یا - بێ زیادو کەم - ئێو مردنەیی کە بریتی بێت لە نەمان و پزین بۆ گیان نییه هەردەم هەیە.

وەکو زانایانی تەسەوف دەڵێن: گیان بەرگی لە خۆڵ دادەپنێ و بەرگی بەرزەخی لەبەر دەکات، پاشان بەرگی بەرزەخی دادەپنێ و بەرگی مەلەکوئی لەبەر دەکات، دیسان ئه‌ویش دادەپنێ و بەرگی جەبەرپوتی لەبەر دەکات، بە خۆکوشتن و هەولدان پلە بە پلە سەردەکەوێ بۆ لای خۆشەویستەکەیی کە بەدییه‌نەرەکیه‌تی هەموو گیانیێک بە ئەندازەیی پاکیی و پۆشنیی و توانستی خۆی بەرز دەفێرێ.

سۆفیگه رییه کان بو دیدی خوین به جی ديلم تا له گه ل ئه واند
ون نه بین و چه واشه نه بین، ئامانجیشم له م توژی نه وه یه دا برینی
به ره بهستی مردن نییه تا بزاین دواى مردن چیه، چونکه زانینی
ئه مه ئاره زویه کی مه حاله.

ئه وه ندهم به سه هه لوهسته به خوینهر بگه م تا له خوئ
پا بمینئ و خودی قول و به ده سه لات و فه رمانده ی به رزی
جه سه ته خو ئیه که ی ئاشکرا بکات، که ناوم لیئاوه گیان (روح)
که ئه و په ری به لگه م له سه ری هیئاوه ته وه، به هه ستی بون و
ئاماده ییه وه که هه ری هکیک له ئیمه له ناخییه وه هه ستی
پیده کات.

ئه و بون و ئاماده ییه به رده وامه ی که نه مانى به سه ردا نایه نی و
گوپانکاری به سه ردا نایه ت، وه ک بلیی هه رده م له ناخمدا چاوی
کراوه یه، ئه وه ش پابون و به ئاگایی ناوخویه.

گیان ئه و پوناکییه نه بینراوه یه له ناخماندا که به هویه وه
رینگای حه قی پی ده بینین و ئاشنای جوان و ناشیرین و چاکه و
خرابه ده بین.

گیان ئه و پوانگه یه یه که له سه ری وه چاودیری جولە ی کات
ده که یین و به پویشتنی ده زانین، هه روا پویشتنی شته کان
ده بینین و هه ست به جولە ی ده که یین.

گیان ئەو خالەیه که لەناو بازنەیه کدایه.

گیان ئەو چەقەیه که پوداوه دنیایی و کاتییهکان بەدهوریدا
دەسوپنەوه که لە شوینیکدا چەقینراوه و نابزوی و هەر شتیک
که هیه بهبی ئەو ناروات و کوتایی نایهت.
گیان ئەو مەتەلە گرانهیه که هیشتا به تەواوی لای نییهی
ئادهمی هەلنەهینراوه.

ئایا گیان هەمیشەییە و نامری، یان کاتیکی تری هیه، که
جیاوازه لەگەڵ ئەو کاتە ی نیستا، که پۆژیک به هەزار ساله؟
دەبا بزانی پەیهوهندی گیان به لەشەوه چیه؟
پەیهوهندی هۆش به مۆخهوه چیه؟
پەیهوهندی بیرو زانی و وەرگرتنی زانست لەگەڵ گیاندا چۆنه؟

- گیان :

ئێوارەیهك به دڵمدا هات كه سه‌رێكى ژێرخانی بیرەوهریم
بدهم، پارچه كاغه‌زێكم هه‌لگرت و ده‌ستم كرد به‌ نویسنی ئه‌و
ژمارانه‌ی كه‌ له‌ به‌رمه‌، سه‌یرم كرد ژماره‌ی ئۆتۆمبیله‌كه‌م و
ژماره‌ی خانووه‌كه‌م و ژماره‌ی ته‌له‌فۆنه‌كه‌مان و ژماره‌ی ته‌له‌فۆنی
هاوێپه‌كانم و ته‌له‌فۆنی چه‌ند شوێنیکی پێویست و خشته‌ی
لێكدان و كۆكردنه‌وه‌ و لێده‌ركردن و دابه‌ش كردن و میژوی له
دایكبوونی خۆم و له‌ دایكبوونی مناه‌كانم، هه‌روه‌ها ژماره
نه‌گۆپاوه‌كانی ماتماتیک و سروشتگه‌ری وه‌كو: پێژه‌ی نه‌گۆر و
خێرای تیشك و خێرای ده‌نگ و پله‌ی كولاندنی ئاو و ئه‌و
شتانه‌ی كه‌ له‌ زانستگای پزیشکی فێری بووم وه‌كو پێژه‌ی
شه‌كر له‌ خوێندا، ژماره‌ی خپۆكه‌ی سوور و سپی، قه‌واره‌ی
خوین، لێدانی دڵ، خێرای هه‌ناسه‌، داو و ده‌رمان، له‌م كاته‌دا
هه‌ر له‌ به‌ر پارچه كاغه‌زه‌كه‌م پڕ كرده‌وه‌ له‌و ژمارانه‌و له‌و پێژانه‌ی
له‌ به‌رده‌مدا ده‌رپۆشتن ده‌تگوت من ژمیریاریکی ئه‌لكترۆنیم،
به‌راستی سه‌یر بوو.

چۆن ئه‌م هه‌موو شتانه‌م له‌ به‌ركه‌م، ژماره‌ی وا هه‌یه‌ شه‌ش تا
حه‌وت ژماره‌ درێژه‌!

ئەم ژمارانە لە پێچاوپێچى مێشکدا لە کوێ خۆیان
شاردۆتەوه؟!

ئەى چۆن ئەم ژمارانە داوا دەکەیت، کە وەك بروسکە بە تیرى
لە ھۆشدا دەدرەوشیتەوه؟

ئەم ژمارە جیا جیايانە بە چ شىوازىك ریز دەکړن؟ کە ھەر
ژمارەيەك یاداشتنامەيەكى لەگەڵدايە مانای خۆى ڤاڤە دەکات،
ئەدى چۆن بە سەدەھا ژمارە لە مێشکماندا کەلەكە بون و تیکەل
نابن، ھېچ کامیكىش ئەویتەر ناسپړتەوه؟

جگە لە ژمارە، ھەزاران ناوو ھەزاران وشە، ھەزاران شیوہ،
ھەزاران پوو، کە لە سەرماندا پربووه.

جگە لە زانینى تام و ڤەنگ و بۆن، ھەلمژینی جۆرەکانى ھەواى
سارد و گەرم و وشك و تەڤ، گریان و پیکەنین، ھاوار، پارچەيەك
لە مۆسیقا، گۆرانى، كۆنە زامىكى سەر پوو.

كاتى باسى ترشى شتىك دەکړت، ئاو دەزیتە دەمى پیاو،
يان باسى تالى دەکړت، یادى خواردنەوهى دەرمانىكى تال و
نەخۆشییەكى ناخۆش دەکاتەوه.

ئەمانە ھەموو ھەلگیراوو ئامادەن و تۆمارکراون زۆر بە وردى،
ھەر يەكێك لەمانە پەسولەيەكى لەگەڵدايە بۆ زانینى شوین و

میژوو ناوی کەسەکانی و کاتی پوداوه کە، بەراستی ئەمە موعجیزەیەو ناوی بیرو هۆشە.

هەندیک شت هەیە و دەزانین لەبیرمان چووتەوه، کەچی بە هۆی شتیکی ترهوه بیرمان دەکەوێتەوه، هیچ نییه ئادەمیزاد بەتەواوی لە بیرو بچیت.

چاودێریکی راستەقینە لەگەڵماندا یە کە هەموو خەتەرەکی دڵمان بە قەڵەم و کاغەزهوه دەنووسی.

هەندێ جار وا بە خەیاڵماندا دێ ئەمەمان لەبیر کردووه، کەچی بەدەری دەخەین لە بیرمان نەکردووه هەیە، کە لە ناکاو لە کاتی پشوو، یان خەون یان دواي خواردنەوهیەك، یان لە کاتی چوونە لای پزیشکیکی دەرونی بە دەرەکەوێ، هەندێ جاریش لە کاتی خلیسکانیک، یان هەڵەیهکی پێنووسی بەدەرەکەوێ. هیچ شتیك ون نابیت، هەموو رابردوویەك، هەموو لێدانیکی دڵ، نوسراوه.

بەلام پرسباری گەرەو مەتەلی سەر سوپهینەر ئەوهیه:
ئەم وێنانە لەکوێ خۆیان شار دۆتەوه؟ ئەو ئەرشیفە نهینییه
لە کوێیه؟ ئەمە پرسباریکی زیاتر لە زانایەك و زیاتر لە
فەیلەسوفیک و یستوویانە وەلامی بدەنەوه.

فەیلەسوفە ماددییهکان دەلێن: بیرھێنەر (ذاکەر) لە مۆخدايە، ئەمە هیچ نییە بێجگە لە چەند گۆڕانیکی کارەبایی کیمیایى که لە مۆخدا پوو دەدات بە ھۆی تۆمارکردنی ئەو کردەوانەوه، وەکو چۆن لە شریتی تۆمارکردا (المسجلة) پوو دەدات، ئەو پێچراوه تۆمارکراوانە ھەر لە خۆیانەوه دەسورێنەوه لە کاتی داواکردنی ھەر شتێکدا بە وردیی سپاردەوه، لێی دەداتەوه.

بیرھێنەر (ذاکەر) بەس وینەو نەخشەى ھەلکەنراوه لەسەر خانەکان (الخلايا).

دواپۆژی ئەویش ھەر پزینە وەکو ھەموو خانەو پارچەکانى تری ئادەمیزاد که بە مردن کۆتایی دێت.

بۆچوونیکی جوان و ئاسانە، بەلام خاوەنەکانى خستۆتە ناو خولگەيەك، که نەتوانن لێی دەرچن.

ئەگەر بیرەوهرى (ذاکەر) بریتی بێت لە ماددەيەکی کتوپر، که بەسەر مادەى خانەکان دا بێت، پێویستە بە لەناوچونی ھەر خانەيەك لایەك لە بیرەوهرى نەمینى، یان ھەر لە بیرچونەوہيەك خانەيەکی لەگەڵدا نەمینى.

بەلام ئەمەيش لە نەخشى مۆخدا نابینرێت، ئەگەر چەند خانەيەکی نەمینى بیرەوهرى ھەر نەمینى، چونکە سەرچاوەى

وشە لەناو دەچیت، نەك بیرەوهری وشە، ماسولكەى دەنگ نەك نەرشیف.

بیرەوهری هیژیکە لەگەڵ ھۆشدا بە ھیزی زێھن دەمیئى و ھیچ پەيوەندییەكى بە میشكەوہ نییەو ئەركى میشك بیرھێنانەوہ نییە.

میشك بەس شیوہى وشە دەگۆرەوہ لە وێنەوہ بۆ وتە، تاكو ئەو خەيالەى لە دلدایە بیكات بە دەنگ و بیدات بە داوہكانى دەنگ، لەویوہ بۆ دەم، وەك رادیوۆ چۆن دەنگ وەردەگرئى لە شەپۆلەكانى ھەوا و دەیدات بە (سەماعە)كەى، خو ئەگەر رادیوۆكە دەنگى نەما مانای ئەوہ نییە ئیتر ئیژگە وەستاوہ، یان شەپۆلەكانى كار ناکەن، چونكە لەوانەىە رادیوۆكە وایەریكى پچرابى و شەپۆلەكان ھەموو تەواو بن، ئەگەر رادیوۆیەكى تر بکەینەوہ دەنگەكە وەردەگرین.

بیرەوهری (ذاکرة) بریتییە لە وێنە، بیرکردنەوہ، بینینیكى سەرەخۆ، نیشتەجیگەى گیان (روح)ە، نەك میشك، یان ھەموو لەش، میشك تەنھا ھۆیەكە بۆ گواستنەوہى ئەم وێنەىە بۆ ئەوہى لە جیھانى مادیددا ببیتە چەند وشەىەكى كۆكراو و بیستراو.

وا بۆمان دەرەكەوئیت ئێمە لە دور ھیزی گەورەو بچووك پێكھاتووین - لەش و گیان - نەك یەك ھیزكە ئەویش لاشەو

مادده بێت و بەس، نەخێر، بەلکو هیژی بچوک دەمری و دەگەنئ،
دەپزی، کەچی هیژی گەوره بە بیرەوه رییەکیەوه هەر دەمیئ و
لە جیهانیکی تر دا دەژی، هەموو کردەوه یەکیش کە لە گەل لەش
بووه و کراوه هەر لە بیر دەمیئ.

کەواتە کاری میشتک تەنها گەیانە، پۆلەکەشی بریتییه لە
گەیانەنی جیهانی گیان بۆ جیهانی ماده، وهك (برجسۆن) دەئئ:
هیئ دەگەیهئ.

(کێبل)^{٢١} هەکانی دەمار هیژی گیانمان بۆ دەهیئ و دەیکات بە
لێدانیکێ ئەلیکترونی تاکو ماسولەکانی زمان بیگۆرێتەوه بە
گفتوگۆ وەکۆ چۆن رادیۆ هەلەدەستئ بە گۆرێنەوهی شەپۆلەکانی
ناو هەوا، بەم جۆره ئەو وێنەیه لە دۆخی ئەندیشه (خەیاڵ) هوه
دەگوێزێتەوه بۆ دۆخی هاتنه دی.

ئەگەر جەستەمان مرد دەبینەوه گیان.

لە دنیا دا چرکە چرکە بیر لە کردەوه کانمان بکەینهوه، دەبینن
هەموو پیت و کردەوه یەك تۆمار کراوه.

تیۆری زانستیش هەیه، کە لەمە زیاتر تێدەپەرئ، کەوا
ئەنجامەکە بریتییه لە کرداریکی بیرھێنانەوهی زانستیکی کۆنی

^{٢١} کێبل ئەو وایەرە سەرەکیانەیی سەر شێلمانەکانی جادەیه، کە هیژی سەرەکی

کارەبا لەسەر مالا ئندا دا بەش دەکات.

کۆکراوە و نوسراو لە گیاندا ئەوەنییە کە لەسەر تەختە پەشەو
فێر بین کە $2 \times 2 = 4$ ، ئێمە لە ئەبوەوە ئەمە بە دیار ناخەین،
بەلکو لەگەڵ لە دایکبۆنماندا، هەرچییەك کە دەیکەین، تەنها
ئەوێە کە وەبەر خۆمان دینینەو، هەرودەمان شتێکی کە لە
بیرکاری و ئەندازە و ژیریژی دایە، گشتیان لەناوماندا
کۆکراوەتەو، ئێمە تەنها وەبەر خۆمانی دینینەو و پێکیان
دینین.

بەهەمان شیوە، کەسایەتیمان، کە لە گیانماندا هەیە، لەگەڵ
لە دایکبۆنماندا، هەموو ئەوێ کە پوو دەدات، ئەوێە کە
پووداوەکانی دنیا شپەزەیی و قالبی ماددی پیشکەش دەکات.
بۆ ئەوێ ئەم کەسایەتیە چاکە و خراپەیی خۆی دەربەرێ، ئینجا
کردەوێ کە لەسەر تۆمار دەکری.

تۆمارکردنیش ئەو کارە نوێیە کە لە دنیا ئەنجام دەدری، لە
حاله‌تی نیه‌تەو بۆ حاله‌تی تیکه‌لی و پیکه‌لی.

ئایینەکانیش سەبارەت بەمە دەریانپێو، کە قسە لەسەر
تاوانبار لە دنیا دا دواي تاقیکردنەو بەجێ دەگات، ئەمەش
کاریکە پیشتر خوا زانیویەتی، زانینی دەوردان ئەک زانینی بە
زۆرکردن (الترام)، چونکە خوا زۆر لە کەس ناکات گوناھو تاوان
بکات، بەلکو هەرکەسەو بە پێی سروشتی ناخی خۆی

هەلسوکەوت دەکات، کەواتە کردەوهکەى بریتییه لە خودى خۆى، ئەمەش هیچ مانایەکی بەزۆرکردن (جبرى) نییه، چونکە هەر ئەم سڕوشتە ناوخۆییە کە هەندى جارىش نەینىگىر (السرىرة) و هەندى جار دڵ، خواى گەورهش بە نەینى (السرى) ناوزه ندى کردووه، کە دەفەرموى: (يعلم السرى واخفى) واتە بە پازو نزمتر لە پازیش دەزانى.

ئیمەش بەو گوزارشتەى، کە لە ناو خەلکى باوه لە کاتى مردن، دەربارەى ئەمە دەلێن: (نەینى خواى بەدەرکەوت، بە واتای گیان (روح) بەرهو بەدیھێنەرى خۆى بەرز بۆوه).

ئەم نەینییە سەرەتایەکی ئازادو دەست پێشخەرییەکە، خوا لە هەموو کۆتیک پزگارى کردووه، بۆ ئەوهى کردەوهکەى خودى خۆى بى و حەزەکەى بەلگەبى لەسەرى.

لە بواری مەوقایەتیدا، ناکرێ قسە لە شتە حەتمییەکان بکری، وەك حەتمیەتى ناکۆكى چىنايەتى و ناچارى مێژوى، چونکە مەوقە بواریكى ئازادە، لە مەکینەدا بزمارو ئاسنیک نییه.

هەروا ناکرێ بزانی سەبەینى لە ژيانى تاکى چى پوڤەدات، چونکە لە بواری کۆمەلگاكان و مێژودا مەحاله کار بە سەپاندن یان زۆر لیکردن بکری، ئەوەندەى کە دەکرێ کارى پى بکری

بریتییە لە پەسەند کردن و شیمانەکردن بە پێی پێشەکیی ئاماریی.

ئەمە پەسەندکردنیکە، کە هەلە دەکات و دەپێکێ و لەهەردوولا دا جیاوازی دەبێت، بۆ نموونە: لە ئینگلتەرا پێژەیی تەمەنی مڕۆڤ شەست ساڵە، ئەم پێژەییەش پێژەییەکی ئامارییە، کە لە ژمارە مامناوەندیەکان وەرگیراوه، مەرجیش نییە بۆ هەموو تاکێک ئەم پێژەییە جێگیر بێت، پەنگە تاکی وا هەبێت لە ئینگلتەرا زیاتر لە نەود ساڵ بژی و پێژەکە تیپەپرێنی، وەک بەرناردشو، پەنگە هەبێ بە هۆی پوداویکەوه لە تەمەنی بیست سالییدا بمری، پاشان خودی پێژەکە لە هەردوو لایەوه لە سالییکەوه بۆ سالیکی تر بۆ بەرزبۆنەوهو دابەزین لە بارە، کەواتە لەم بابەتەدا ناکرێ حەتمیەت و ناچار کردن (جبریە) بسەپین.

ناشبی بوازی مڕۆفایەتی چ تاک بێ یان کۆمەلگە، یان مێژوو ملکەچی قالبیکی تیوریی یان هاوکیشەیهک یان ژمیریاریی یان گریمانەیهکی فەلسەفی بکەین.

بەلام ماددیەکان وادەزانن ئادەمیزاد بریتییە لە لاشەیی بینگیان و بێ هۆش (عقل)، بێ ئارەزوو، بێ نەفس، وادەزانن (عقل و نفس) ئامیزیکی هەلسۆپنەری دەمارەکانن.

له واقعیه ده بینرئ که جهسته ملکه چی یاسا
فسیولوجیه کانه، بیرار (مفکر)ی ماددی نه انجامگیری دهکات،
کهوا سهرجه مروه و مروفایه تی به یاسا ماددیه کان
به ستراره ته وه.

ئا بهم جوړه مروه به توپه ل (کته)یکی ماددی وه کو مانگ
داده نیئ، که به هیزی گهردون و بنده سه لاتی به دوری زهوی و
خور خوی ده سوپته وه، نیت له بیري خویان ده به نه وه، که
ئاده میزاد له دوو ناست دهژی.

ئاستی کاتی (زمنی) دهره وهی دانراوه، که پیی دوتریت
کاتی کاترمیر (زمن الساعة) و له کاته دا به نه جامدانی
ژوانه کانی و به پیویستییه کانی کومه لایه تی هله دستن و له گه ل
یاسای زورکاریدا (الاحتمیات) دهژی.

هره ها ناسته تایه تییه ناو خوییه که ی، که کاتی هست و
کاتی خویینیه، ده بینئ و داهینان دهکات و له بهرام بهر
کومه لگه و میژودا هله ویستی شوپشگیرانه ده نویئ، به لکو
ده توانئ نه م شوپشه ناو خوییه بو کاریکی دهره کی بگوازیته وه
که کومه لگه وهرچه رخینئ و له بناغه وه میژوو بگوپی، هره وه له
گشت شوپشه پینشکه و تنخوازه کاندایه پویدا.

هر ئهم ژيانه دوو ئاسته، سيفهتيكه كه مروڤ پيى
تايبهتمنده، ئهم نهفسهش كه هيهتي چهند سيفهتيكى
ههههجوو جيا له سيفهتهكاني بيگياني تيدايه.

كهواته ئيمه له بهردهم يه كه (وحدة) يهكين له شويندا
درژبونوهى نيه، جيى سهرسوڤمان نيه، بيراريكى
خوڤئاويى ئهلمانى (عهمانويل كانت)^(٢٢) له كتيبهكهى (نقد
العقل العملي) دا دان بهم حهقيقهتهدا بنى، ههروا جيى
سهرسوڤمان نيه بهبى ئهوهى قورئانى خويندبيتهوه، بگاته ئهم
ئاكامه ساغ و راسته.

بهراستی ئههه فيترهت و زيرهكيبه كه گشت زانستهكاني
لهسهرى بهرپا دهبن.

پنويسيش ناكات عهقلى ساغ كتيبي پيروز بخوينيتهوه بۆ
ئهوهى بهدهريخات گياني ههيهو دواى مردن ژيانى ههيهو
ليپرسينهوهى ههيه، چونكه فيترهتى ساغ ڤى پووشنى
خاوهنهكهى بۆ ئهم حهقيقهتانه دهكات.

ئهو نهفسه بريتييه له (من)، كه به ئامادهبون و بهردهوامى و
كهسايهتى و بون و ههردهم هوشارى ناوزهدهكهري، پاشان

^{٢٢} كانت ههيلهسوفيكى ئهلمانيه، خاوهنى كتيبي (نقد العقل النظري ونقد عقل
العملي)، ئهم زانايه دهلى گيان ههيهو مردنى بۆ نيه، ژيان بى خوا نابيت و
زيندوبنمهرى پاش مردن راسته.

خۆی بەسەر واقعیی دەرهکی و گۆرانکاری کردنی دەسەپێنئ،
 ھەروا خۆی بەسەر جەستەدا دەسەپێنئ و جلەوگیری دەکات و
 بەسەر پێویستییهکانی بەرز دەبێتەوه بەسەرپشک کردن،
 نەخواردن و لەخۆگرتنەوه، بێبەش کردنی بەسەردا دەسەپێنئ،
 ڕەنگە بە گیان فیدایی و قوربانیانەوه بەرو مردن ڕاپیچی بکات،
 چەشنی ئەم نەفسە ناكرئ تەنها بەرھەمیکی لاوەکی
 بەرھەمەکانی جەستەو پاشکۆیی بێت و ماددەیک بێت کە پێشی
 کەوتبێتەوه، ئەم جوۆرە تیۆرە ماددیانه هیچ شتیکمان بۆ ڕاڤە
 ناکەن .

دەبێ بەلگەنەویست بێ، کە ئەم نەفسە بەسەر جەستەدا
 بەرزەو جیادەبێتەوه و بەسەریاندا زالە، لە راستییدا جەستە وەك
 ئامرازێك بۆ مەبەستەکانی نەفس بەکار دەھێنرێت و ژێر بارێكە بۆ
 ئامانجەکانی، ھەروەك ژیری (عقل) مێشك وەك گەیانەدنیك
 بەکار دێنئ.

ھەردەبێ ئەو ئەگەرە (احتمال) ئاشکرا و دیارەمان بەزەین
 دابی، کەوا ئەم نەفسە بە حوکمی کاکلەو کرۆکەکە ی کە ھەستی
 پی دەکە ی ئامادەییو بەردەوامە بە درێژایی کات ھۆشدارە، نابێ
 وەك جەستە مردن و داخووان و داڕزانی بەسەردا بێت.

نه فس وهك جهسته داناخوری، وهك مووی قژ ناوهری و وهك
ددان ناپژی و ناكهوی.

شتیگی به لگه نه ویست و دیاره كهوا بزانی دواي مردن
دهمینئ گهر له هاو ده می کرده وه كانمان رابمیین، هر له دوو
دلییه وه بهر له هه لبراردنی بریاریک، پاشان له کاتی کارکردن،
ههست به بهر پرسیاریتی، ئینجا دواي ته و او بونی په شیمان
بونه وه، یان پشوودانه، جا له وکاته دا ئه وه مان بؤ دیته نه نجام كه
ئیعه له بهردهم حاله تیگی چاودیری (فطری) و بیروچكه یه کی
حسابدار داین، ههروه ها درده كه وی كه هه له و راستی هه یه ئیعه
راسته وخو و ههركه به فیتره ته وه ها تووینه ته بون، ده زانین
دادگه ری و نیزام یاسای بونه و بهر پرسیاریتی ریسا (قاعده) یه.

ئه م ههسته فیتیه ناچاریه پیمان ده سه لمیین، كه نه و
سته مکاره ی له سزای سه زهوی پزگاری ده بی و نه و بکوژه ی له
لیپر سینه وه ی یاسای مرو فکرد پزگاری ده بی، هه رده بی سزا
بدری و لینی پیرسریته وه، چونكه نه و جیهانه ی تییدا ده ژین
گوزارشت له نیزام و ریکوپیگی دهکات، هر له بچوکتین
گهر دیله وه تا گه وره ترین نه ستیره، بی هوده یی (العبت) ته نها له
عهقل و یاسا لاریکانمانه وه بونی هه یه.

پیرۆچکەى دادگەری و نیزام و پیوستی دادگەری به‌رو
پیوستی جیهانیکی ترمان ده‌بات، که دادگەری و نیزام و
لیپرسینه‌وه‌ی تیدا نه‌نجام ده‌درئ.

هه‌موو نه‌مانه زانستیکه له‌گه‌ئى له‌دایک‌بووین، راستیه‌کیشه
که فیره‌ت و به‌لگه‌نه‌ویستی ده‌سه‌لمینئ.

ئهم زانسته‌و ئه‌و به‌لگه‌نه‌ویستیه‌ی ده‌یه‌نینه‌ کایه‌وه ده‌بیته
گه‌واهی له‌سه‌ر گشت زانسته وه‌ده‌ستکه‌وتوو ده‌کان و هاوده‌مه
له‌گه‌لیدا، هه‌موو زانسته وه‌ده‌ستکه‌وتوو ده‌کانیش ده‌کری هه‌له‌و
راست بن، به‌لام ئه‌و زانسته‌ی ده‌یه‌نینه‌ کایه‌وه به‌شیکه له
سیستمی گه‌ردونی پته‌و و قول، ئهم زانسته بریتییه له‌و یه‌که‌م
راستییه‌ی که له‌به‌ر پۆشناییه‌که‌یه‌وه گشت راستیه
ناسه‌ره‌کییه‌کان ده‌بینن. ئهم راستیه‌ش پێوه‌رو پێوانه‌یه جا
نه‌گه‌ر پێوه‌ره‌که تیکچوو. هه‌موو شتیک تیکده‌چی و هه‌موو شتیک
ده‌بیته بپه‌وده‌و به‌فپۆچوون، ئهمه‌ش کاریکی راست نییه.

نه‌گه‌ر به‌لگه‌نه‌ویستی و بێ لیكدانه‌وه‌مان تو‌مه‌تبار کرد، ئه‌وا
گشت زانست و زانیارییه‌کان په‌نجه‌ی تاوانبارییان له‌سه‌ر
هه‌ل‌ده‌گیری و داده‌پروخی، چونکه له‌ به‌نه‌ره‌تدا له‌سه‌ر
به‌لگه‌نه‌ویسته سه‌ره‌تاییه‌کان به‌رپا بووه.

ئیمه له بهردم بنه پرتیکی زانین و سرچاوه یه کداین، که
گومانی تیدا نییه (چونکه ئەم سرچاوه یه ههروهك خودی ژیانه)
ئیمه له بهردم پشتیکداین، که خوین و گوشتی زانینه.

ئیمه که دیننه ناو ژیان ماسولکه مان پیدراوه، تا به هویه وه
بجولین و بهرگری له خومانی پی بکهین، ههروه ها هه که له
دایک دهین، به لگه نه ویسته سه ره تاییه کانمان پیدراوه تا پهوا له
ناپهوا و راست و ناراست جیا بکهینه وه.

بهرزترین پلهی زانستیش نه وه یه که له ناخته وه بۆت دیت، بۆ
نمونه: بئنه وهی ته ماشای خۆت بکهیت، تو ده زانی له چ
باریکدای (ئایا وه ستاوی یان دانیشتووی یان پالکه وتووی).

ئەم ههسته ت بۆ دیت له کاتیکدا تو چاوت نوقاندوه، له
ناخته وه بۆت دیت. ئەم زانینه ش به لگه یه کی به هیزه له سه ره
چ شتیک که ده بینری.

کاتیک ده لئی، به خته وهرم، به ده ختم، نازار ده چیژم، قسه که ت
به لگه یه کی به هیزه و ناکری به به لگه یه کی مه نتیقی به درۆ
بخریته وه، به لکو به راورد کردنی ئەم کاره به ژیریژی (منطق)
زیره پۆیی و پیداگرییه کی بئ مانایه، هیچ که سیکیش وهك خۆت
به خودی خۆت شارمزا نییه.

به هه مان وینه شه هاده ی فیتړه ت و حوکمی به لگه نه ویستی
به لگه یه له وپه پری ناستدا.

کاتیکیش ده لئی: فیتړه ت و به لگه نه ویستی به زانست و فیکرو
رامان (تامل) وه پشت نه ستوره، کاتیک باس له گیان و نه فس و
سهر به ستی و به پرسیتي و لیپرسینه وه ده که یت، کاتیک باسی
هه لسوړان ده که ن له سهر نه و بنه پره ته ی که و له گه ردوندا پرک و
پیکی هه یه.

ئا لیږده ا نیمه له به رده م نه وپه پری ناستی یه قینین.
یه قینیځ وه ک یه قینی به چاو دیتن، به لکو زیاتریش.
فیتړه ت وه ک چاو، نه داماڼکه له گه لی له دایک ده بین، یه قینیکه
به رزتر له یه قینی زانست، چونکه راستکاری زانستی بریتیه له
راستکاری ناماری (إحصائي) و تیوره زانستییه کان، که له
ناوه راسته کانی ژماره نه نجامگیری ده کړنت، به لام حوکمی
به لگه نه ویستی سیفته ی برهرو پره هایه، که ده لئین $2 \times 2 = 4$
به راستی و پره هایي راستیه کی پره هایه و راستکارانه یه، نابی له
تیوره کانی زانست، سپړنه وه و پیشکه وتن و گوړانکاری به سهردا
بیټ، چونکه قسه یه کی به لگه نه ویسته، که ده لئین $1 + 1 = 2$ ، نه مه
هیچ گومانیک هه لئا کړنت، چونکه راستیه که فیتړه ت خستویه تیه
ناخمانه وه و به لگه نه ویستیشه.

ئەمە زانینی سەرەتاییە کە لەگەڵ پروانامەی لەدایکبونددا
بۆمان هاتوو.

گەر مڕۆ ئەمە ی بزاننبا دەخسایەوه، لە مەسەلەی گیان و
جەستە و عەقل و میشک و ئازادی و ئاچارکاری و بەرپرسیاری و
لێپرسینەوهشدا دەمە دەم و زۆربێی و بێبەلگەیی و خۆبەگەرە
زانینی زۆری بۆ خۆی زیاد نەدەکرد، ئەوەندەش بەس دەبوو
گوێ بگرێ لەوەی کە فێتەرەت و دلی خۆی بە گوێیدا دەچیێن و
گوێزایەلی ئەوه دەبوو، کە بەرچاوپروونیەکی پێی نیشان
دەدات.

گەردیلەیهکی ش لە لێپران (اخلاص) باشترە لە زۆرەها کتێب.
با بە لێپران و ئیخلاسییەکی زۆرەوه گوێیستی دەنگی
دەروونمان و چرپە ی بەرچاوپرونیان بین، بەبێ هەڵدان بۆ
شیواندنی ئەو دەنگە نوێیە، ئەویش بە ژیریژی و بەلگەوه دێتە
ئەنجام.

هەرکەسیش لە قسەکەم بە گومانەو ئارەزووی دەمە دەم و
موناقاشەو قسە ی ژیریژی، با بگەرێنەوه سەر وتارەکەم و هەر
لە سەرەتاوه بیخوینێتەوه.

- دادگه‌ری هه‌میشه‌یی :

ئهو که‌سه‌ی پشیل‌یه‌ک ببینی که بزه‌ بزیتی به ده‌وری سینی نان خواردن دا تا‌کو له خافلی بتوانی پلی‌ گوشت بدزیت، ئه‌گه‌ر له‌م کاته‌دا سه‌یری چاوی ئه‌م گیانه‌وه‌ره بکه‌ین ئه‌بینین پشیل‌یه‌که هه‌ست به تاوانی دزیتی ئه‌کات و خۆی به تاوانبار ده‌زانی هه‌رگیز له‌ بیری ناکات.

پشیل‌یه‌ گیانداریکی بی‌ فامه، که‌چی هه‌ست به تاوان ده‌کات له‌ دزیتی ئهو پله‌ گوشته‌دا، ئه‌گه‌ر تا‌که‌ پیل‌او‌یکی به‌رکه‌وت چاوی ده‌نوقینن و سه‌رپاده‌وه‌شینن وه‌کو بلی‌ی تۆله‌ی تاوانه‌که‌ی وه‌رگرتوه‌.

هه‌ستیکی سروشتی سه‌ره‌تاییه، که‌ خوای گه‌وره خستویه‌تییه‌ بونی‌ه‌ی دروستکراوه‌کانی هه‌تا له‌ گیانداره‌ بی‌ زمانه‌کانیشدا هه‌یه‌.

هه‌ر ئهو پشیل‌یه‌ چال هه‌ل‌ده‌که‌نن بو ئهو پیسییه‌ی که‌ کردویه‌تی، تا بشاریت‌ه‌وه، هه‌ست ده‌کات به‌وه‌ی که‌ ئه‌وه‌ پیسیایه‌ و نابی‌ به‌ به‌رچاوه‌وه‌ بیت، بی‌ ئه‌وه‌ی که‌س فیری بکات.

ناسینەوهی بەچکە ی گیانلەبەر بۆ دایکی، هێرشبردنی شیر
بۆ مژنی خوینی نیچیرەکانی، خوشەویستی نیرو مینی کوتر،
ئەمانە هەمووی هەستی سروشتین.

هەروەها ئێمەش ئەگەر کردەوهیەکی نارهوا بکەین هەست بە
پەشیمانی دەکەین، ئەگەر کردەوهی چاک بکەین هەست بە پشوو
دەنیایی دەکەین، چونکە هەر ئەو دروستکەرە ی کە خۆمانی
دروستکردووە ئەم هەستەشی تێدا دروستکردوین تاکو بتوانین
بەم هەستە بە یاساو بە کردەوهی جوان هەلسین.

وەکو هەموو دروستکراوەکانی جیهان هەر لە بچوکترین
دروستکراوە تاکو گەورەترینیان، هەریەکە بە پێی یاساو
بەڕێکۆپیکی هەڵدەستن بە کاروباری خۆیان.

ئەلیکترۆن ناگۆیژیترتەرە لە خولگە یەکەوه بۆ خولگە یەکی تر
هەتا هێزێکی نەدریتی. کە بگاتە ئەندازە ی گواستەوهی، وەکو
چۆن سواری شەمەندەفەر ناییت تاکو بلیت نەبڕیت.

پەیدابونی ئەستێرەو مردنی، یاساو هۆی تایبەتی هەیە.
وەکو چۆن کشانی بە هۆی پالەپەستۆی کێشەر
(جاذبیه) وهیه.

گۆڕانی ماددە بۆ هێزی وزە (طاقة) و گۆڕانی لاشە ی هەتاو بۆ
تیشك هاوکیشە ی هەیە.

گواستەوهی پوناکی خیرایی ھەیە.

ھەموو شەپۆلەکانی ھەوا درێژی و لەرە لەرو خیراییان ھەیە.

ھەموو کانزایەك کە دەکشیت یان کورت دەبێتەو بە پێی
گەرما و سەرمایە، ھەموو کانزایەك تۆپەل و چەری و کیشی
گەردیلەیی و نەگۆڕیی و خاسیەتی ھەیە.

ئەنشتاین بۆی سەلماندوین، کە پەيوەندی لە نیوان جەستەو
خیراییەکیدە ھەیە.

ھەروەھا لە نیوان کات و سیستمی جولانەو لەناو
کۆمەڵەییەکی جولۆ ھەیە.

ھەروەھا پەيوەندی لە نیوان کات و شوێن ھەیە.

ئەوێ کەرەستەکان بۆ بی گیانەکان و شلەمەنی و گازەکان
جیا دەکاتەو. پێژەری خیرایی نیوان گەردیلەکانیەتی.

لەبەرئەو گەرمایی لەم خیراییە زیاترە، دەتوانی ماددە بی
گیانەکان بتوێنیتەو و بیگۆڕی بۆ شلەمەنی، پاشان بە
ھەلمبونی شلەکان و گۆڕانی بۆ گازەکان.

ھەروەھا کارەبا بە چەند یاسایەك دەکەوێتە کار.

ھەروەھا ھیزی ڕاکێشانی ھەر ئەستێرەییەك لەسەر ئەندازەی
تەن و تۆپەلەکی دەووستی.

ئەو بومەلەرزەیی بە چەند جوړ ئاژاوە دەنێتەو، ئەویش ديسان سیستم و پشتیڤه و هێلی ههیه، که دهکری به درێژی و پانایی زهوی نهخشه بکیشری.

گهردون هه مووی خشته ی چەند یاسایهکی ریکوپیکه ، نه دزی تیاوه نه تهلهکه.

که چی دهنگیک لێره دا بهرز دهبیتهوه و دهلی: ئە ی بۆچی ئیمه ژیاڤمان پره له فڕو فیل و تهلهکه و خوینمژین و شهپوشوڤ، ئیتر یاساو داد له کوین ؟

منیش دهلیم: ئەمه شتیکی تره، ئەم کرداره ناره وایانه هه له ناو ئیمه ی ئاده میزادا ههیه، چونکه ئیمه دانراوی تایبهتی خوا بوین له ناو هه موو گیانه بهرانی تر دا. هه لبرێراوین و کراوین به خهلیفه^(٣٣)، سهربهستی پینداوین. ئەو ئەمانه ته ی^(٣٤) بۆ پانواندین و ئیمهش پینی پازی بووین.

مانای ئەو سهربهستییه ی پیمان دراوه ئەوهیه که دهتوانین کاری راست و ههله بکهین.

^{٣٣} (ثُمَّ جَعَلْنَاكُمْ خَلَائِفَ فِي الْأَرْضِ) (یونس: ١٤). (وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً) (البقرة: ٣٠).

^{٣٤} (إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَنْ يَحْمِلْنَهَا وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا الْإِنْسَانُ إِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا) (الاحزاب: ٧٢).

ئەم کردەوه ناپەرەوایانەى دەقەومیت هەموى هوى ئەم
سەر بەستییە، کە نەمانزانی چۆن و کەى بەکاری بهێنین.
کەواتە پشیوی و ئاژاوه، تاوانی ئیمەیه، لە ئاکامی
سەر بەستییە کەماندا، بەلام جیهان لەوپەری ریکوپیکی دایە.
خوا دەیتوانی بە زۆر بمانهێنیتە ژێر باری دادو یاساوه،
وهکو چیاکان و دەریاکان و ئەستێرەو... هتد.

بەلام ویستی ناچاریمان لەسەر لابیات، تا دادپەروریه کەى
بە ئەنجام بگات و هەریەکەمان کردەوهى خۆمان بخاتە دەستی
خۆمان و بە کردن و نەکردنی تاكو لە جیهانیکی تردا بە
دادپەروریهی هەریەکە بە پیتی کردەوهى خوی پلەو شوینی
خۆش یان ناخۆشی بداتى.

ژیان نەبڕاوه، ئەمە هەموو ژیان نییه، کە ئیمە لە جیهاندا
بەسەری دەبەین.

بەلکو ئەمە ماوهیهکی پڕ لە ئاژاوه و بێدادییە، ماوهیه کە
حیکمەت و هوى خوی هیه و ئەو شە دادگەری، ئەم ماوهیه پڕە
لە تاقیکردنەوه بۆ چۆنیەتی ژیاانی هەتا هەتایی دواى.

ئەم ژیاانی دنیا یەمان هەموو چیڕۆکە کە نییه، بەلکو باسیکی
بچوکه لەو چیڕۆکەدا، لە پاشان هەزاران باسی بە شویندا دیت.

ئادەمیزاد ھەر بە خۆرسکی راستی زیندوبونەوێ بوو
دەرکەوتوو.

مروۆی سەرەتاییش ئەم راستییەى زانیو.

ھەروەھا ھەموو پێغەمبەرانیش (سەلامی خوايان لیبي)
ھەوآلیان بەمە داو.

ھۆش (عەقل) و زانست، ھەستیان بەمە کردوو کە مروۆ
لاشەو گیانە (وہک لە پێشەوہ باسماں کرد)، ئادەمیزاد بە ھۆی
گیانەوہ ھەست بە ھەموو چەپەییەکی ناوخوویی دەکات، ھەزاران
تاقگەى گۆپانی جوۆرە جوۆر پڕژیتە سەری، ھەر ھەست دەکات کە
بونی ناوخوویی بالادەست ترە لە مردن و نەمان.

زۆر لە فەیلەسوفەکانی جیھان دانیان بە زیندوبونەوہ دا ناو،
وہکو (عەمانوئیل کانت) و (برگسون)^(٢٥) و (کیرکجارد)^(٢٦).

لە پەراوی (کۆماری ئەفلاتون)^(٢٧) دا باسیکی زۆر جوانی
تێدایە لەبارەى نە مردنی گیانەوہ.

^{٢٥} برگسون لە سالی ١٨٥٩ دا لە دایک بووہ لە ١٩٤١ دا مردوو، فەیلەسوفیکی
گەورەى فەرەنسەییە، زۆر دانراوی ھەبە دژی ماددیەکان و باوەڕی بە نەمرەنی
گیان بوو، خاوەنی کتێبی (المادة والذاكرة) و (التطور والأخلاق) و (المحاولة
في درس اوضاع الوجدان) و ھتدە.

^{٢٦} کیرکجارد فەیلەسوف و لاھوتی دانمارکی بوو، خاوەنی کتێبی (الغصة)یە،
باسی زیندوبونەوہى تێدا کردوو.

كەواتە گيان راستییەكە خوئی بەسەر گەرەترین و بچوكتین
عەقلاً دەسەپینن و بەلگەنەویستیكە، زەحمەتە نكولی لی بکری.
بەلام لای من گەرەترین بەلگە بۆ زیندوبونەوێ پاش
مردن^(۲۸) ئەو هەستە نەینییەكە پیمان دەلیت یاسایەکی تر
هەیه و دادگا و دادپەرورەیی هەیه.

ئیمە هەموو کاتیك هەول دەدەین و بە خەك دەلین بۆ ئەم
دادپەرورەییەكە هەیه و خۆمانی بۆ دەدەین بە كوشت و
كوشتار دەكەین بۆ زیادبونی لایەنگرانی داد و لە پرێگای
دادپەروریدا دەمرین: كەچی ناگەین بەو دادە؟

ئەمە مانای ئەوێ هەردەبێ پۆژیک دادپەرورە تەواوی تیدا
بیتە دی، چونكە راستییەكە پرەهایە و خوئی بەسەر عەقل و دل و
دەروماندا سەپاندووە.

ئەگەر ئەم دادپەرورەییەش لە جیهانی ئیمەدا نەیهتە دی
لەبەرئەوێ ئیمە سەرچەم وینەكە نایبینن و ئەم جیهانەكە ئیمە
هەموو راستییەكە نییه، ئەگینا بۆچی لە کاتی بینینی ستمێكدا

^{۲۷} كۆمارى ئەفلاتون: پەرەوێكە دائراوى ئەفلاتونە، تیندا باسی دادپەرورە و
ژیانی كۆمەلایەتى دەكات، دان دەنن بە زیندوبونەوێ پاش مردن، مامۆستا
شاكر لەتاح كوردیەتى بە كوردی.

^{۲۸} سەرەرای خەوتن و لە خەو هەستان وەكو لە پێشمەرە باسماں كرد.

دڵمان ئاگر دەگرێ، بۆچی هەردەم داوا لە کەسانی تر دەکەین
دادگەر بن.

بۆچی هیندە سوور دەبین و لەسەر شتیکی نەبوو زۆر تووڕە
دەبین؟

بیریاری هیندی (وحید الدین خان) دەڵێ: چۆن تینویتی
مانای بونی ئاوه، هەروەها تینویتی دادپەرورە مانای بونی
داده، لەبەرئەوهی دادپەرورە تەواو لە دنیا دا نییه، مانای
ئەوهیە جیهان و پوژتیکی تر هەیە کە دادپەرورە تەواوی تیدا
بێت.

هەستی ناوخۆیی راستترین بەلگەیە بۆ بونی دادی راست، با
ئێمە ئەمڕۆش نەیبینین، پوژیک هەردەبی بێبینین، ئەمە راستییە،
چونکە لە شوێنیکەوه ئەم هەستە دیت کە کەس هێزی بەسەردا
نییه و دوورە لە گزی و درۆکردن، ئەمە یاسایە کە لەو یاسا
پێکانهی ئەم جیهانهی هێناوێتە دی.

لێرەدا دەنگێک بەرز دەبێتەوه و دەڵێت: واز لە ئادەمیزاد بێنە،
ئەو بۆچی خوا بەرازی بە بەرازو سەگی بە سەگ و میرووی بە
میروو دروستکردووه؟ بۆ ئەبی لەم شیوه ناشرینه دا دروست
بکری؟ ئیتەر دادپەرورە خوا کوانی؟ گەر خوا گیانلەبەرێک

زیندوو دەکاتەوه، ئەدی بۆچی مەیمون و سەگ و بەراز زیندوو
ناکاتەوه ؟

پرسیارەکه جوانە ، بەلام هۆشی ئیمە نەك نیوهی پەرتوکهکه،
بەلکو دێرێك لەو پەرتوکه گەورەیه بە تەواوی نازانیت ، وێرای
ئەمەش پەلە لە زانینی حیکمەت و هۆیهکانی دەکات.

لەگەڵ ئەوەشدا لە راستیییدا هەموو گیانلەبەرێك خواوەنی
نەفسە، خواش بۆ هەموو نەفسێك جۆرە بەرگیکی داپشتووە که
شایانی ئەو نەفسە بێت، بۆیه بەرازی بە بەراز دروستکردوو،
چونکه بەرازە.

بۆ ئەو بەرازەش داپێژە (قالب)یکی ماددی بەرازی بۆ
دروستکردو، بەلام ئیمە هیچ لەو نەفسە نازانین پێش ئەوهی
خوا بیخاتە ئەم قالبی بەرازییەوه، نازانین هۆی دروستبونی بەم
جۆرە چییە؟ چونکه پێش بونی شاراوە بوو وەکو پاش مردنی
شاراوەیه.

ئیمە و هەموو دروستکراوەکانی تری جیهان، لە جیهانیکی
تردا بووین که پێیان ئەوت (عالم الذر)، پاش مردنیش لە
جیهانیکی تردا دەژین که پێی دەوتری (پاشەپۆژ)، ژيان
نابڕیتەوه و مردن نییه، مردن بریتییه لە گۆڕینی بەرگ و شیوه و

تیکۆشان بۆ لای خوا، ئەوەش بە خۆماندوو کردن و خەبات، ئەم بەرەوامیەش هۆش (عقل) یش دانی پێدا دەنێ.

کەوابوو دادپەروری ئەو راستییە ئەزەلییە کە خوای گەرە لە فیترەت و لەناو مەزگەدا دایناوە، تەنانت لە ناخی ئازەلیشدا، هەرەک لە سەرەتای وتارەکەمەوه نووسیومه.

هەر ئەم دادپەرورییە دەنێ: هەموو ئەم قالبانەی کە بۆ گیانلەبەرانی و دروستکراوەکانی تر دانراوە هەمووی بە پێی شیاوی خۆیەتی، چونکە بەراز نەفسیکی هەبوو پێش دروستبونی خواش قالبیکی بەرازی بۆ دروستکردوو. (٢٩)

بەلام لە بابەت زیندوبونەوهی ئەو گیانلەبەرانی تر (جگە لە ئادەمیزاد) قورئان دەفەرموێت:

{ وَمَا مِن دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا طَائِرٍ يَطِيرُ بِجَنَاحَيْهِ إِلَّا أُمٌّ أُنْزِلَ لَكُمْ مَافَرَطْنَا فِي الْكِتَابِ مِنْ شَيْءٍ ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّهِمْ يُحْشَرُونَ } (الأنعام: ٣٨).

واتە: هەر زیندەوهری لە زەویدا دەهوات و هەر مەلی بە بال دەهپی، هەموویان کۆمەلانیکن وەکۆ ئیوه، ئیعمە لە ناو ئەم کتیبەدا هیچ شتمان هەلنەبواردوو، لە دواپۆژیش گشت ئەمانە لە لای پەروردگاری خۆیان کۆ دەکریئەوه.

^{٢٩} لێرهدا مامۆستا شیخ عەبدولعەزیز پارمەزانی نیشانی پرسیاری بۆ داناوه.

ئهمه مانای ئه‌وه‌یه هه‌موو گیانه‌به‌ره‌کانی تریش زیندوو ده‌کرینه‌وه وه‌کو ئیمه، به‌لام له پاشدا چییان لی ده‌کریت و بۆ کوێ ده‌چن؟

ئهمه نادیار (غیب)، ئیمه له ته‌مه‌نی دنیا‌ماندا ناتوانین ده‌رک به هه‌موو شتی‌ک بکه‌ین و بیرانین، چونکه زانینی هه‌موو شتی‌ک مه‌حاله.

به‌لام گهر ئه‌وه‌نده زانینه‌ی ده‌یزانین، گهر ئه‌وه‌نده‌ی به تیرپامان به ده‌ستمان هیناوه، که‌وا دادگهری راستیه‌کی هه‌میشه‌یی (ازلی)یه، خوای گه‌وره خستویه‌تییه فیتره‌ته‌وه، ئه‌وا زۆرمان زانیوه به‌وه‌نده گه‌یشتووین، که به‌شمان بکات، به‌و شیوه‌یه‌ی که له وتاری یه‌که‌مان خوامان لی ناسیی، که‌وا خوای گه‌وره هه‌ر خۆی به تواناو به‌دیهنه‌ره که گرنگی به دروستکراوه‌کانی ده‌دات، ئا به‌م شیوه‌یه تیده‌گه‌ین خوای گه‌وره چۆن ئهم فیتره‌ته پێنۆنییه ده‌خاته ئاو دروستکراوه‌کانی، ئه‌مه‌ش له خوازیاره‌کانی گرنگیدان و دادگهریه‌تی، که‌وا دروستکراوه‌کانی دروست بکات و ئهم پۆشناییه‌یان بۆ دروست بکات، که شاره‌زای راسته پێی ده‌بن، هه‌روه‌ها باوه‌ر ده‌که‌ین که خوای گه‌وره پێغه‌مبه‌رانی په‌وانه کردوه و کتییی ناردوه، که‌واته به‌بی ئهمه خوا نابیته په‌روهر‌دگارو نابیته خواجه‌کی

ئیلھامدەر و ھەلسۆپنەر، بەلگەشمان لەسەر راستگۆیی
کتیبەکانی ئاسمانی بریتی دەبێ لەو زانست و نادیار (غیب) و
حیکمەت و یاسا و حەقەى بۆمان دینى، کە بە کۆششى
تاکەکەسى و ھەولدانى کەسیتی ناھێنریتە کایەرە.

کە دەگوترێ خۆى گەرە دادگەرە و دروستکراوەکانى
دروستکردوو و پێگای راستى پیشانداوە (ئا ئەو ناوەرۆک و
کرۆكى سەرچەم ئاینەکانە).

یەكەم پێبازە کە عەقڵ بەبى ماندوو بون پێى دەگات و فیترەتى
پاک بە بەلگەنەویستەوہ پرایدەگەيەنى، ئەوپەرى داھینان بریتیە
لە دان نەنان بەمەدا.

ئەکۆلى کردنىش پێویستى بە کۆششىكى زۆر و پێچ و پەناو
زۆربلىی و دەمەدەمى نەزۆكى ھەيە، پاشانىش کۆتاییەكەى
بەرەو کۆنرە پێیە، چونکە لەسەر بنەرەتیک دانامەزى.

ھەرەھا دەچیتە دەروازەى خۆبەگەرەزانى و کەللەرەقییەوہ
وہك لەوہى بچیتە دەروازەى تێرامانى بێلایەنى پاک و فیترەتى
راست.

گەشتە درێژخایەنە فیکریەكەم ھەر لە سەرەتای
گەشتەكەيەوہ لە کتیبى (الله والانسان) ھەتا دەگاتە وەستانە

ملکه چیه‌که‌ی له‌برده‌م ده‌روازه‌ی قورشان و ته‌ورات و ئینجیلدا
هر ئه‌مه‌ی پی گوتم.

به دیدی من دینداری نییه ئه‌و که‌سه‌ی ده‌مارگیرو حزب
په‌رست بی و تیروانینی وابی، که هر پیغه‌مبه‌ری ئه‌و تاکه
پیغه‌مبه‌رو خوا پیغه‌مبه‌ری تری نه‌ناردوه، چونکه ئه‌م
تیروانینه‌ی به‌رامبه‌ر به خوا تیروانینیکی منداڵانه‌و و
دواکه‌وتوانه‌یه، پیی وایه خوا وه‌ک سه‌روکی هوزیک وایه، ئه‌م
جوړه هه‌ست کردنه په‌گه‌زیه‌رستییه نه‌ک دینداری.

به‌راستی تیروانینی په‌وایانه بو خوا ئه‌وه‌یه که خوا
به‌خشنده‌یهو به هه‌مووان ده‌به‌خشی و پیغه‌مبه‌رانیش بو
هه‌مووان ده‌نیری.

خوای گه‌وره له‌م باره‌یه‌وه ده‌فرموی: { إِنَّا أَرْسَلْنَا بِالْحَقِّ بَشِيرًا وَنَذِيرًا
وَلَنْ مِّنْ أُمَّةٍ إِلَّا خَلَا فِيهَا نَذِيرٌ } (فاطر: ۲۴)

واته: هیچ کۆمه‌لێک نه‌بووه که ترس وه‌بیره‌یتیان بو نه‌نیردرابی.

{ وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَسُولًا } (النحل: ۳۶)

واته: بو ناو هه‌موو کۆمه‌له‌یه‌ک پیغه‌مبه‌ری‌کمان بو به‌ری کرد.

{ وَمَا كَانَ رَبُّكَ مُهْلِكَ الْقُرَىٰ حَتَّىٰ يَبِيتَ فِي أُنْهَارٍ رَسُولًا } (القصص: ۵۹)

واته: په‌روه‌دگارت ئه‌و شارانه‌ی قه‌ نه‌کردوه تا له نیۆ ئه‌واندا پیغه‌مبه‌ری بۆ ناردون. { وَرُسُلًا قَدْ قَصَصْنَاهُمْ عَلَيْكَ مِنْ قَبْلُ وَرُسُلًا لَّمْ نَقْصُصْهُمْ عَلَيْكَ } (النساء: ۱۶۴)

واته: پیغه‌مبه‌رانی دیکه‌شمان به‌ریکرد، چ ئه‌وانه‌ی که له پیشدا‌بون و چوون و سه‌ربورده‌یانمان بۆ گوتوی و ئه‌وانه‌ی که ده‌رباره‌یان نه‌مدواندوی.

مانای ئه‌م ئایه‌ته‌ی دوا‌یی ئه‌وه‌یه که له‌وانه‌یه (بوزا) پیغه‌مبه‌ر بووبی‌ت له کاتی خۆیدا، با ناوی له قورئانی‌شدا نه‌بی‌ت. یان (اخناتون) له کاتی خۆیدا پیغه‌مبه‌ر بووبی، با له قورئانی‌شدا ناوی نه‌بی‌ت.

خوا ده‌یه‌وی ئاده‌میزاد هه‌ر ئه‌و به‌رستن، به‌ پیتی ئه‌و نامه‌یه‌ی که ناردویه‌تییه سه‌ریان بی جیایی و دووبه‌ره‌کی، ده‌بی باوه‌ریان بی‌ت به‌ هه‌موو نیراوه‌کانی خوا، چونکه هه‌موویان له بنه‌رته‌دا یه‌کن، هه‌موویان ده‌لێن خوا یه‌که، هه‌ر له ئاده‌م هه‌تا دوا‌هینه‌ری پیغه‌مبه‌رایه‌تی (خاتم ﷺ).

باشترین نمونه‌ی هۆشیاری ئایینی کراوه، بریتییه له هۆشیاری پیاویکی وه‌کو گاندی^(۳۰) هیندۆسی له کاتی

^{۳۰} غاندی له‌یه‌له‌سوف و تی‌کۆش‌ری هیندییه له سا‌نی ۱۸۶۹ له دایک‌بو‌مه‌ر له

سا‌نی ۱۹۴۸ ز کوژاوه.

نویژکردنیدا چەند دێرێك لە قورئان و تەورات و ئینجیل و دامابادا^(٣١) ی دەخویند، لەوێهەری ترسەوه لە خوا و بە دایکی پەر لە باوهرەوه بە هەموو کتێبەکانی خواو باوهری بە خوای تاقانە هەبوو.

ئەم پیاوهر ژێانی وەکو قسەکردنی وابوو، هەمووی خوشەویستی و ناشتیخوازی بووه.^(٣٢)

ئایینەکان لەلایەنی بیروباوهرەوه هەموویان یەکن، با یاساکانیان جیاواز بن، وەکو چۆن خوای هەموویان یەکه، چاکەکاران لە هەموو ئایینەکاندا لەسەر یەك ئایینن.

چونکە دینداری پێژدار و نازانی کە خوای گەرە تەنها دروستکەری ئەو و پێنماییکاری ئەوه یان تەنها خوای کۆمەڵیکە، بەلکو خوای گەرە پێنمونیکاری هەموو ئەهلی ئاسمانەکان و زەوییه، گشت کەس بۆی هەیه بە دوایدا بگهڕێ و بیناسی، ئەو خوایهیه کە بەخشندهو میهرهبانەو لەهەموو سەردەمیکیدا پیغه مەبرو سڕوشی ناردوه.

^{٣١} دامابادا هیندۆسییەکان دەلێن کتێبی خوایه و ناردوویەتی بۆ

پیغه مەبرەمکیان کە بۆزا بووه.

^{٣٢} دیسان مامۆستا شیخ عەبدولعەزیز پەرەزانی نیشانهی پرسیاری بۆ داناهه.

ئهمه‌ش له داخوازییه‌کانی دادگیریه ئه‌زه‌لیه‌که‌ی خوایه، ئا
ئهمه مانای شیاوی پایه‌ی خوایه، به‌بی ئهم ئیمان کراوه‌یه
بابای دیندار نابیته دینداری راستی.

به‌لام ئه‌وانه‌ی که له‌سه‌ر یه‌ک ئایینن و به‌ش به‌ش بون و
یه‌کتری ده‌کوژن به‌ناوی ئایینه‌وه ئه‌وانه هه‌لگری ئالای درۆ
پروپاگه‌ندنه‌ و ئالای په‌گه‌زه‌رستی و دووبه‌ره‌کی به‌ناوی
ئایینه‌وه ده‌شه‌کیفنه‌وه، هه‌ر له نه‌زانینه‌که‌ی کاتی (ئوس و
خه‌زه‌ج)^{٢٢} بۆ خوا ده‌جه‌نگین له په‌نای ئاره‌زوو پابواردنی
خویندا و واش ده‌زانن بۆ خوا ده‌جه‌نگین. که‌چی هه‌ردوولایان
خوین ده‌په‌رست، نه‌ک خوا.

خواپه‌رستی له ناسینی خواو پایه‌ی به‌رزیه‌وه ده‌ست
پنده‌کات.

ناسینی خواش له خۆناسین و ناسینی نزمی و بینرخ‌ی
نه‌فسه‌وه ده‌ست پنده‌کات.

ئهمه‌یه تاقه‌ پێگا بۆ گه‌یشتن به‌وپه‌ری ئامانج له پاش
کوچکردن و له جیهان ده‌رچوون.

^{٢٢} ئوس و خه‌زه‌ج دوو تیره‌ی عه‌ره‌ب بوون له مه‌دینه‌دا پێش ئیسلام بوونیان له
به‌ره‌مه‌کانی و جه‌نگدا بوون له‌گه‌ڵ یه‌ک، به‌لام بوون به‌ برا به‌ هۆی ئایینی پێوژی
ئیسلامه‌وه.

- ئەو سزا بۆچی ؟

پۆشنبیران پەخنیەکی سەرزارییان هەیە لەبارەى زیندوبونەوهى پاش مردن و سزای بى تاوانبارەکان، دەلێن: چون دەبى خوا ئیمە سزا بدات، لە کاتیکیدا ئیمەى خوشدەوی، چونکە دروستکراوی ئەوین.

ئەمە خوێ لەبیر دەچیتەوه کە کوپەکەى خوێ زۆر خوش دەوێت و کەچی سزاشى دەدات، بە لێدان و بى پارەى دەکات و دەیبەستیتەوه، بەلکو لەوانەى داخى بکات.

تا زیاتر کوپەکەى خوش بویت زیاتر گوى دەدات بە پەرودەو نامۆژگارى و سەرزنشتى.

ئەگەر گوینەدات بە پەرودەى کوپەکەى خەلک پێى دەلێن باوکیكى بى کەلکەو گوینادات بە کوپەکەى.

خوا واتە پەرودەگار، جا دەبى ئەو پەرودەگارە چون پەرودەى ئیمە بکات.

وشەى (خوا ئیمەى خوش دەوی) وشەىكى قول و پەرمانایە، زۆر کەس مانای بە تەواوى نازانیت، وادەزانى خوا ئیمەى بە هەموو کردەوهیهکەوه خوش دەوێت، نا ئەمە راست نییە.

ئایا خوا زۆرداری خوش دەوی؟

نابیت مەحاله، نابى خوا ستم و زۆرداری خوش بوى.

چۆن خوا زۆردارو زۆرلیکراوی وهکو یهك خوش دهوی؟

ئهمه بۆ پلهی خوایی فهوژای فیکریه.

دهبیّت خوا به دهسهلاتر بیّت له ههموو زۆردارهکان و گهورهتر له ههموو خۆبهزل گرهکان، بههیزتر بی له ههموو بههیزهکان، دهبی خوا ههموو مروّقیك پلهی خۆی بداتی.

هر لهو ههموو یاسا جوانه‌ی له زهوی و ئاسماندا ههیه، بۆمان دهردهکهوی که خوا دادپهروه.

ئهو بهلگه ئاشکرایانه‌ی له‌بهر دهستمان سیفته‌ی دادگه‌ریی خوایی و پیکوپیکی و حیکمهت و دانایی دهسهلمیّنی و دووپات دهکاتهوه، به‌لام ئه‌وانه‌ی دان نانین به یاسا دادپه‌روهیدا ئه‌وانه پیویستییان به بهلگه هیئانه‌وهو به‌لگه‌ی دان نه‌نایان ههیه، نه‌ك ئه‌وانه‌ی به‌روایان به یاسا ههیه، ئه‌وانه‌ش هه‌رگیز دان به سزادا نانین و دان به‌وه‌دا نانین که مروّخه‌ خوایه‌کی ههیه و گه‌وره‌ترین هیژو به‌رزترین یاسای ههیه، من بانگی ئهو که‌سانه ده‌که‌م با به‌روانه‌ حال و باری جیهانی سه‌رزه‌ویان، پوانینیك له دنیا، که پیویست به سه‌لماندنی دوا‌یی نه‌کات.

ده‌لیم نابێ پوژیک ئه‌مانه (هیچ نه‌بی) تووشی ددان ئیشه‌یه‌ك نه‌بووبن که ده‌لیمی سه‌ریان به‌ مشار داده‌هینن له تاو ژانی

ددانەكە، یان تووشی ژانی پێخۆلە کوێرە یان (سەراسی) نەبووبن.

با پرسساریك لە ئیشی ئیسك شکاوی بکەن، ئیتر دەزانن ئەمە نموونە یەکی دۆزەخە.

نابێت نەزانیت جیاوازی لە نێوان ئەوەی کە سوتاوەو لە خەستەخانە دەزریکینی لە ژێر دەستی پزیشک و برینپێچدا لەگەڵ ئەوەی کە لە تەنیشت خۆشەویستەکە یەو لە گازینۆکانی (کوپنیش) لە قەراخ نیلەو دەدانیشتوو.

سزاو ئازار راستیەکی بەلگەدارە.

ئادەمیزاد دروستکراوی هێزیکە کە زۆر لە ئادەمیزاد بەهێزترەو بە هیچ جوړیک ناتوانی لە دەستی ئەو هێزە رابکات و فرۆفیل کارناکات.

ئەم هێزە خواوەن باوەرپەکان پێی دەلێن: (الله) و سەرلێشیواوەکان پێی دەلێن: (سروش) یا (یاساکانی سروشت). ئەم هەلاتن و خۆدزینەو چییە ؟

مەگەر بێ بەلگەیی قسەکردن بێت، بەلام سەرلێشیواوەکانیش لێرەدا ناتوانن بپروایان بەو هێزەو سزاکی نەبێت.

بۆ ئەو خواوەن هەستە ناسکانهی ئاخ هەندەکێشن بەو تیروانینە ی کە خوا زۆرداریکی سزادەر و ئازاردارە کردەوێ

پاشایەکی تورکیان بیردەخەینەوه، کاتی که فرمانی کوشتنی تاوانباریکی بدایە شیشیکی نوک تیزیان دەهیناو سوریان دەکردەوه لە ئاگرداو زۆر بە هیواشی و لەسەرخۆ لە کۆمیەوه لییان دەداو تا لە ملیەوه دەهاتە دەرەوه، هۆی هیواشی لیدانەکەشی ئەوهبوو تاکو زیاتر ئازار بچیرێ^(٣٤).

لەمەش زیاتر بۆ دیلەکانی جەنگ شیشیان سوور دەکردەوه لەناو ئاگرداو چاویان پێ هەلەکوڵین.

ئەگەر بەندە ئا بەم جۆرە تۆلە لە بەندە بستینێ، ئەی خوا چی بکات ؟ وەکو ئیوه دەلێن خوشەویستین، دەبی چاییمان پیشکەش بکات.

بەلام نا، دۆزەخ ئەوپەری خوشەویستییه، چونکە شتی تر نییه تاکو بەم جۆرە بەو کەسانە بسەلمینێ کە خواپەکی دادپەرەر ههیه.

ئەمە دڵنەرمییه بەرامبەر ئەوانەی باوەریان بەو هەموو کتیب و نیراوانەی خوا نەکردووه هۆش و زانستیشیان بە دۆرخستەوه.

^{٣٤} سهیری کتیبی (المنجد فی اللغة) وشعی (خانوق) ل ١٧٢ بکە.

ئه مه که ی دادپهروه ریه خوا له هیتله ر ببوریّت، که بیست
ملیۆن که سی له جهنگی کدا دابه کوشت و هزاران دیلی له و پۆژهدا
به گان کوشت!!

هزارانی به زیندویی سوتاندو له ئه نجامدا له کرده وه کانی پرای
کردو هه لات.

ته نها بیّ هوده یی و جیهان هه مووی هه ر بیّ هوده و بیّ
ئه نجام و فیرو بیّت، ئه و کاته ئه و پیاوه بکوژه له تاوانه کانی
پزگاری ده بیّ و سزا نادری.

له م جیهانه رێک و پێکه جوانه دا هیچ شتی ک له ده روه رماندا
نابینی، که به لگه ی بیّ ئه نجامی و گالته و بیّ هوده یی بیّت،
هه موو شتی ک هه ر له گه ره ترین ئه ستیره هه تا وردترین گه ردیله
گه واهی یاساو پێکوپێکی و پته و ی ده دات.

بابای ژیره زیره ک و پاماو پێویستی به فله سه فه نییه بو
زانینی مانای سزا، هه ر به سه یرکردنی ناوچه وانی تاوانباره کان
یان سه یری لاشه ی کوژراوی بیتاوان، سه یری فرمی سکی
زۆرلیکراوان و که شخه ی زۆرداران، پێویستی بونی سزای بو
ده رده که وێ.

مروّ کاتی په شیمان ده بیته وه، ئه نجا هه ست به سزاو
لێپرسینه وه ده کات.

په شیمان بونورهش له کاتی گونا هدا نه وه دهنگی فیتره ته،
ههروه ها قیامه تی گچکه و دوزه خی گچکه یه، نمونه یه کی پوژی
لیپرسینه وه یه.

ئه م په شیمانیه نه و گلۆپه سووره یه له دلدا یه و له کاتی
تاوانه که دا داده گیرسی و ده کوژیته وه، به رهنگیکی سوور
ئاگاداری خاوه نه که ی دهکات که ئه م کرده وه یه لیپرسینه وه ی له
شوینه، نه وه ی له سه رپاستی بیت دلی هیمن و له سه رخویه،
نه وهش تاوانباره دلی خه ریکی ته په ته په و ده که ویته ناو ئاگری
په شیمانیه وه، هه ندی له و سزایانه که له دنیا دا تووشیان ده بین
پهنده، بۇ سزای پاشه پروژ. نه و سزایه چ بۇ یه که س بیت یان
بۇ گه لیک.

پاوانانی عه رب له لایه ن جوله که کانه وه له (۵) ی حوزه یرانی
(۱۹۶۷) له (سینا) (۳۵) دا په ندو وانه یه، سزا ژهنگی دلان لا
ده بات و بیگه ردی دهکات.

^{۳۵} سینا، نیوه دورگه یه که کو تووه ته خواری دهرای سپی ناوه رپاست و
روژه لاتی قه نا تی (سوئس) وه، له سه ره وه ی دهرای سوورو له ۵ ی حوزه یرانی
سانی ۱۹۶۷ دا جوله که میسری داگیر کرد پاش شکاندنی عه ره به کان به هوی بی
نایینی و ده ست پیسیان وه.

ھىچ كەس نەبۈۋە (بەپپى خۆى) چ لە پىغەمبەرەكان، يان پياۋچاك، يان ھۈنەرماند، يان بلىمەت، كە سزا، يان نەخۇشى، يان نەبۈنى، يان دەرەدەرى نەچەشتىبى.

بەلام ئەم سزايە خۇشەۋىستىيە ۋ ئەۋ باجەيە كە مۇۋ دەيدات بۇ بەرزبۈنەۋەى پلەى بۇ پلەيەكى بەرزتر، خۇئەگەر ھۆى بۈنى سزا بە تەۋاۋى نەزانىن لەبەرئەۋەيە ئىمە ھەموو شتىك نازانىن ۋ ھەست بە ھەموو شتىك ئاكەين، ئىمە ئەم چىرۈكە نازانىن بىجگە لە نازناۋەكەى كە (دنيا)يە، بەلام لە بەرۋ دواى نازانىن، چونكە نادىار (غىب)ە، لەبەرئەۋەيە كە دەبى ئىمە بىدەنگ بىن ۋ لە خۇمانەۋە ياساى درۋ دروست نەكەين.

ئىمە جۆرى چۈنىتە سزاى پاش زىندوبۈنەۋە نازانىن، چونكە تا ئىستا لەۋ جۆرەمان نەدىۋە نە پاداشت ۋ نە سزاى، ئەۋەندە كە لە كىتەبە پىرۋەكاندا ھاتۋە تەنھا ھىماۋ ئامارثەيە، ئەمە ۋەكو ئەۋە ۋايە كە منالېك نەزانى ژن ۋ مىردىى چىيەۋ لە تامى جوتبۈنى ژن ۋ پياۋ بېرسىت، تۆ چۈنى پى دەلىين ۋەكو چى ۋايە، ۋەكو شەكر، ۋەكو ھەنگۈين، ھەرچى پى بلىى پاست نىيە، چونكە ئىمە لە فەرھەنگى ژيانى ئەۋدا ۋ شەيەكمان دەست ئاكەۋىت كە بزانىن ۋەكو ئەۋە ۋايە، لەۋ تەمەنە كەمەيدا شتى بەسەر نەھاتۋە ۋ نەيدىۋە كە تامى ئەۋە بدات.

ههروهه بههشت و دۆزهخ بۆ ئیمه بهم جۆریه، له ژبانی
دوئیادا شتی و امان نه دیوه له خوشی و ناخوشی، به لام به
شیویهکی نزیکهیی کتیبه ئاسمانیه کان ده لێن وه کو ئاگر، یان
باخچهیه و به ناویدا جۆگه له ئاوی سازگار و شیرین و ئارهق و
ههنگوین ده پوات، ئیتر ئهوانه ی باس ده کریت وه کو ناهه مواری
دۆزهخ و خوشی بههشت هه مووی بیردۆزییه، چونکه تیا یاندا
ههیه ئه وهی چاوی هیچ ئاده میزادیك نهیدیوه و به دلی که سدا
نه هاتوه، به لام ئه وهی که راستتر بی له هه مووی نه مهیه:

دۆزهخ: نزمترین جیگهیه که پره له هه موو جۆره سزایهك.
بههشت: بهرزترین جیگهیه که پره له هه موو جۆره
پاداشتیك.

سوفیه کان ده لێن: دۆزهخ جیگه ی دووره (دوور له خوا) و
پهردیه له نیو ئاده میزاد و خوادا بۆ برینی بهزهیی، به لام
بههشت جیگه ی نزیکانه به بهختیاریهك که ناتوانی باس
بکریت.

{ وَمَنْ كَانَتْ فِي هَذِهِ أَعْمَى فَهُوَ فِي الْآخِرَةِ أَعْمَى وَأَضَلُّ سَبِيلًا } (الإسراء: ۷۲)،
واته: ههركهس لهم جیهانه دا چاوی دلی کویر بیته لهو جیهانه ی
تردا کویرتره و ڕیگه ی زیاتر لی تیکده چیت.

له و جیهانه ی ئیستاماندا پله ی نیوان کوئرو چاوساغ وهکو
 شاره زاونه زان وایه، به لام له و دنیا دا جیاوازییه که گه وره تر
 ده بیټ، وهکو قورئان ده فره مویت: { أَنْظُرْ كَيْفَ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ
 وَلَآخِرَةُ أَكْبَرُ دَرَجَتٍ وَأَكْبَرُ تَفْضِيلًا } (الإسراء: ۲۱).

واته: سه یرکه چۆن پرزی هه ندیکمان داوه به سه ره هه ندیکماندا،
 به لام له پرۆی دوا ییدا پله کان گه وره تر پرزه کان به رزتره.
 که وابوو بلین نه وهی که له پله کانی خواره وهیه وهکو نه وهیه
 هه ره له ناو ئاگردا بیټ و نه مریت، به لکو خراپتره.

پاشه پرۆ وایه. هه رکه سه هه قی خو ی دهریتنی و کهس له
 پله یه که وه ناچیت بو پله یه کی تر به کوشش و کرده وه نه بیټ، به
 تا قیی کردنه وه و ناخو شی ژیا نی جیهانی نه بیټ.

نه مه نه و په پری داد په روه ریه که هه موو ئاده میزادیك پله ی
 شیاوی خو ی بدریتنی، سزا به م مانایه داد په روه ریه، پاداشت
 به م مانایه داد په روه ریه، هه ردوکیان بونیان پیویسته.

پۆلا زۆر په قه ته وری لی دروست ده کری.
 لاستیک ده کشیت تایه ی لی دروست ده کریت.
 پوش هه رزانه گسکی لی دروست ده کریت.

لۆكەي باش بۇ دروستكردىنى پشتى بەكاردىت، لۆكەي خراپىش داۋە دەرزى لى دروست دەكرى بۇ گرتنى بەلوعەي ئاۋ.

ئەمانە پوۋنن و پېۋىست بە ھىنانەۋەي فەلسەفە و بەلگە ناكات. ھەروايە ھەموو ئايىنە ئاسمانىيەكان پاك بون و درۆ ھەلناگرن.

ھەر لەبەر ئەمەيە كە ھەر بە پاكى ئىسلام ماۋەتەۋە، ۋەكو تازە ھىنەرەكەي ﷺ لە جىھان كۆچى دوايى كرىدىت. ھەر لەبەر ئەمەيە كە سۆفییەكان دەلین: خوا پېۋىستى بە بەلگە نىيە بۇ ناسىنى، چونكە خۆي بەلگەيە بۇ دۆزىنەۋەي ھەموو شتىك.

ئەۋ نەگۈرەيە كە بە ھۆيەۋە گۇپراۋەكان دەناسىن. ئەۋ كرۆك و ناۋەرۇكەيە بە ھۆيەۋە جىاۋازى دياردەكان ھەست پىدەكەين.

ئەۋ بەلگەيە كە بە ھۆيەۋە ھىكمەتى نەمانى جىھان دەرک پىدەكەين.

بەلام ئەۋ عەقلەي داۋاي بەلگەي بونى خوا دەكات ئەۋ عەقلە عەقلى لە دەستداۋە، پوناكىش شتەكانمان بۇ ئاشكرا دەكات و رېنمونىمان دەكات.

ناکرێ شتەکان پوناکیەمان پیشان بدات، ئەگینا بارەکانمان
وەرگیراوه.

وەك ئەوەی لە نیووەپۆژدا بپرسیت: ئیستا پۆژه یان شەوه؟
بەلگەتان چییە بۆ ئەوەی ئیستا پۆژهو شەو نییە؟
بەلام ئەو هۆش و ژیرییهی داوای بەلگە دەكات بۆ بونی خوا
بیھۆشەو بەندبەو پەردەى دلى درپاوه.

ئەوەی كە دەلى: پرسم پینەكراو هاتمه جیهان و بە زۆر
هینامیان و كەچى لە پاشەپۆژیشتدا سزام دەدەن لەسەر
تاوانەكانم سەرەپای ژيانى ناخۆش و جیهانى پەرە لە
چەرمەسەرى، ئەم خاوەن پرسیارە وەك ئەو ھونەرمەندە وایە كە
هەلەدەستیت بە پیشكەشكردنى شانۆگەرییەك لەگەڵ چەند
ھونەرمەندیكى تردا. ئەم ھونەرمەندە دەورى یەكێك دەبینیت كە
لێدان دەخوات و توشى ناخۆشى دەبینت لەبەردەم دانیشتوان و
سەیركەراندا، ئەگەر ئەم ھونەرمەندە ئەو ڕێكەوتنە پیش هاتنە
سەر شانۆكەى لە یاد بچیت دەبینى لیڤەدا ناپەزایى خۆى لە
پیش چاوى سەیركەران دەردەبڕیت و ناھێلى لى بدریت و
دەورەكەى خۆى بەسەر ئابات و دەلى: من تاوانم چییە لە پیش
ئەم خەلكە لىم دەدەن؟

ئێتر ئەوەی لەبەر دەچیت کە پیش ئەوەی بێتە سەر شانۆکە
 ڕێکەوتنی هەبوو لەگەڵ دەرھێنەری شانۆگەرییەکە و ئەمیش
 ئامادەیی تێدا بوو و هەستانی بەو دەورو پەیمانیک بوو لە
 نێوانیاندا کە هەستیت بە جیبەجی کردنی ئەو داوایانەیان، ئەم
 ڕێکەوتنەیان بوو پیش چوونە سەر شانۆ لە کاتی سەر بەستی
 وتووێژدا، بە دڵ ئەم دەورە وەرگرتوو و هەولیداو پیش هاتنە
 سەر شانۆکە پەراوەی (چەند جار) بکات، بەلام ئەمانە هەمووی
 لەسەر شانۆکە لە بیر چووێوە، ئا لێردا ئەوەی لە ژيانیدایە لە
 ئێرک و ماندووبون و ئازارەوه دەگوێی بۆ نیشانە ی پرسیار و
 مەتەل.

ئەمە وەکو ئەو کەسە وایە و ابزانیت ژيانی تەنیا بۆ لاشە یە و
 هەر لەم جیهانەدا و پاشەپوژی بونە بە گۆل و بێ زیندوبونەوه ی
 تر.

ئەو ئادەمیزادە ئەوەی لەبەر چوو تەو کە گیانیك بوو لە
 نەینێ (ملکوت)یدا و هاتە سەر شانۆی جیهان، بۆ ئەوەی بە شیک
 لەم چیرۆکە ببینێ و کاتی خۆی ئامادە بوو بۆ وەرگرتنی ئەم
 دەورە لە نێو ئەو و خوادا پەیمانیک هەیه و ئامادە بوو بۆ

پیشکەش کردنی (دراما)^(۳۶) ی ژبان و پاش دابه زینی له سەر شانۆکه و لاچوونی سهیرکه رهکان لیپرسینه وهی ههیه، سهیرکه وتنی له و دهرهیدا، یان به تیکدانی و ههله سانی به ههلسوړاندنی دهره که ی خوی ئه مه بیهوشی و نه زانین و له بیر چوونه وهیه.

ئه و پوانین و دیدە تهسکه ی که و ده زانی دنیا هه موو شتی که، ده بیته هو ی گومرایی فیکر و سه رسوړمان له بهرده م سزاو نازارو خراپه دا.

ئا لی ره دا ناوی قورئان به وه هاتووه که یادخه ره وه و ئاموژگاری و یادخستنه وهیه، تا خاوه ن عه قله کان ئاموژگاری لیه وهرگرن، پیغه مبه ریش ﷺ یادخه ره وهی ئاموژگاری که { فَذَكِّرْ إِنَّمَا أَنْتَ مُذَكِّرٌ ۚ لَّتَّ عَلَيْهِمْ يُصَٰطِرُ ﴿٢٢﴾ } (الغاشية).

واته: ئه م شتانه بخه ره وه یادیان و سه رنجیان را بکیشه، چونکه تو ته نها یادخه ره وهیت، هیچ ده سه لاتی که نییه به سه ریاندا.

دنیا هه موو چیڕۆک و به سه رهاته که نییه، به لکو به شتی که له چیڕۆکه که، بهرله له دایکبون سه ره تایی هه بووه و دوای مر دنی ش بهرده وام ده بیته، له ناو ئه م دیده گشتگیره دا سزاو نازار مانای

^{۳۶} دراما شانۆگه رییه له لاتینییه وه کراوه به عه ره بی، هه ندیکی مرۆڤ ده گریه ننی و هه ندیکی پنی پینه که منینن، (المنجد فی اللغة).

دهبیټ، سزای دنیا ش دهبیټه په حمه تیك له لایه ن شو خوا
میهره بانه ی که به هوپوه ناگادارمان دهکاته وه تا بی ناگا نه بین،
ثم سزایه هه وئیکه بو ناگاهینانه وهی هه سته کان و
پرسیارکردنی عقل، هه روه ها بیرخستنه وهیه کی به رده واه، که و
دنیا هه رگیزاو هه رگیز به هشت نییه و نابیټه به هشت و ته نها
قوناغیکه، به هه میسه مانه وه له چیژ و خوشییه کانی دهبیټه
مایه ی بی ناگایی و له ناوبردنی خاوه نه که ی.

ثم سزایه پوکه شه که ی سزا و نازار و ناوه کیه که شی میهر و
به زه ییه، به لام سزای پوژی دوا یی پابونی به سر حه قیقه ت و
دادگری په ها، که گه ردیله یه که له چاکه و گه ردیله یه که له
خراپه ی له ده ست درناچی، هه روه ها بریتییه له یه قین به یاسا و
پنکوپنکی خوی به دیهنه ری هه موو شتیك.

خوا به هه موو که سیك ده فهرمویت: { وَأَعْبُدْ رَبَّكَ حَتَّىٰ يَأْتِيَكَ الْيَقِينُ }
(الحجر: ۹۹). واته: خوی خوټ بپه رسته هه تا مردن یه خه ت
پنډه گری.

له کاتی مردن و له پاش مردن راستی ده ست پنډه کات.

- خەڵۆه چی پیوتەم ؟

ئایا تۆ راستگۆیت ؟

ئەمە پرسسیاریکە لە هەر کەسێک بکریشت دەلێ: (بەلێ)،
هەرکەسە وا دەزانێ راستگۆیەو درۆ ناکات، جار بە جار یەکیکیان
دەدان دەنێ بە یەک دوو درۆدا کە کردووەتی، ئیتر وادەزانێ
گەشتۆتە ئەوپەری راستیی و پاشکاوێ لە گەڵ خۆی، ئەمە وا.
بەلام دەستت بێنە بتگەرێنم بە هەموو کون و کە لە بەریکی ئەم
جیهانە ی کە ئیمە ی تیدا دەژین، تاکو بۆمان دەربکەوێت راستی
زۆر کەمە، بە لکو هەر نییە، بە راستی ئەمە چاوو پراوە کە ئیمە
وادەزانین (راستگۆین).

با دەست بکەین بە درۆ ژماردن:

هەرکە بە یانی لە خەو هەلنەسین پێش ئەوەی هیچ وتەیک لە
دەممان بکەوێتە خوارەوه، سەرمان شانە دەکەین و دەیخەین بە
لایەکی سەردا، درۆیە. پیرو ئاخەر شەرەکان سەریان بۆیە دەکەن
تاکو بە تەمەن لە خۆیان بچوکتەر بێنە بەرچاو.

پیرو ژنەکان بۆیە (ئۆکسجین) دەدەن لە پرچە سپییەکانیان
بۆ پەشکردنیان تا بە تەمەن لە خۆیان بچوکتەر بێنە بەرچاو، درۆ
دەکات.

موچاخ (باروکه) ی سەری کەچەل، درۆیە.

تاقمی دەمی پیر، درۆیه.

سوخمە ی سەر مەمکی ئافرەت، درۆیه.

ئارایشتی ئافرەت کە بۆ خەڵەتاندنی سەیرکەرانی دەیکات،
درۆیه.

بۆدرە، سوراو، سپیاو، کلی چاو، برژانگی دەستکرد، رەش
کردنی برۆ،..... هتد هەمویان درۆن.

ئەو قەردیلە ی قەژی کچانی پێدەبەستری، قەژی کچیکی تەمەن
سی سائە بیبەستنی درۆکردنە.

خۆیان هاوار لە درۆزنی خاوەنەکیان دەکەن.

ئەمە پێش ئەوەی کەس وتەیهکی لە دەم بێتە دەرەوەو دەنگ
بکات.

بەلام خۆ ئەگەر دەمی کردەووە وتی: بەیانیت باش. ئەو هەر
زمانی فێر بوو بە باشی داوا دەکات، ئەگینا کە ی لە دڵەو بە باشی
داوا دەکات؟!

زۆر هەیه قینی لێبەتی کەچی داوای باشی بۆ دەکات، درۆیه.

ئەو کچە ی لەگەڵتایەو دەپۆن بۆ سینەما و بار و باسی
هێرشێ خۆشەویستی خۆیت بۆ دەکات، بیری هەر لای جزدانی
پارەگەتەو بزانییت بەشی چەند قاپ ویسکی دەکات، درۆیه.

چار (اعلان) ى چاكى فلانە جگەرەو باشى بۇ تەندروسىتى،
درۆت لەگەلدا دەكات.

ئەو چارەى دەلى: (جەبى ئەسپىرىن) پزگارت دەكات لە
نەخۆشى (ئەنفىلۇنزا)، درۆيە.

جارى باسى مامەلەو كىرىن و فروشتن مەكە، ھەموى درۆيە.
وینەى يارىكەرى تىنس كە قاپى ويسكى بە دەستەۋەيە، يان
وینەى ئەو پىاۋە ماسولكە گەۋرەيەى لەسەر قوتوى ميوەۋە
دروستكراۋە: ھتد ھەموى درۆيە.

يان ئەو درۆ رەنگاۋ رەنگانە سەير بكە، كە داکوتراۋن بە سەر
دىۋارەكانەۋەو پىروپاگەندە بۇ سىنەما و تەلەفزیۋن دەكەن.

بەس دەست لە پۇژنامەو گۇقار مەدەن، چونكە بە ھەزاران
درۆيان لى ھەلدەۋەرىت، درۆ بوۋە بە خويەكى بازىرگانى.

لە جىھانى رامىيارى و لە ناۋ رامىيارەكانداۋ لەناۋ نەتەۋە
يەكگرتۋەكاندا و بە دەم بالۆيژەكانەۋە (سلفىر) درۆ بىناغەى
كارەكەيانە.

دىبىلۇماسى بەرز ئەۋەيە كە چۇن بتوانىت وا لە درۆ بكات، كە
خەلكى بە پاستى بزانىت و چۇن دەم و دلى ۋەك يەك نەبىت و
چۇن چاۋبەست لە خەلكى بكات.

جاریک چەرچل^(۳۷) گۆپنکی بینی که لئی نوسرابو: (ئەمەیه
گۆپی پیاوی راستگۆو رامیاری بەرز). بە پێکەنینەوه گوتی:
ئەمە یەکمە جارمە لە ژیاڵندا ببینم دوو پیاو لە یەك گۆردا
نەژان.

باوهری بهوه نه ده کړد که پیاوړی راستگوو رامیاری یه ک پیاو
 بیټ، چونکه چهرچل وای زانیوه که بناغی رامیاری درویه.
 ګرنگترین مهرجه کانی رامیاری ټوهیه که راستی بشاریته وه
 بو بهر ژوه نندی، دل نه رمی لابه ریت تا کو فرو فیل و زیره کی و
 تنګه بشتوی به بیس بخری.

ههتا له ئایین و جیهانی په رستنیشدا خه لکی ناراستی ئهم
دهمی ئیمه درویان تیکه لکړدوه و کردویانه به خوو.

بۆ نمونه، مانگی په‌مه‌زان، مانگی ده‌مگرتنه‌وه‌یه له خواردن. که‌چی به پی‌چه‌وانه‌وه ده‌بیت به مانگی خواردن، پا‌قلاوه و بورمه و لوقمه‌قازی سه‌رده‌ردینن و هه‌موو مایێک به پیی خوی ترشیات و زیاتر له جارانی برنج و ماست و په‌نیر ئاماده ده‌کات، خواردنی گوشت له ره‌مه‌زанда ده‌بی به دوو‌قاتی مانگه‌کانی تر،

٢٧ چەرچل: له ساڵی ١٨٧٤ له ئینگلتەره له دایکبوو له پیاوه رامیاره‌کانی ئینگلیزه. گه‌وره‌ترین شویننه‌واری رامیاری ئینگلیزی وهرگرتوو و سه‌ره‌کی پارسی (محافظین) بوو، له‌گه‌ڵ که‌سیکی تره‌دا بوون به‌ ه‌ۆی هه‌لگیرسانی جه‌نگی جیهانی دوهم.

بەم جوۆرە مانگی ڕەمەزان دەبیئت بە مانگی سینی و مریشك خواردن.

لە نیوان هەموو سەد نوێژكەریكدا زیاتر لە نەوه دونویان كە لە بەردەمی خوادا وەستاون بیریان لای نوێژكە نییه و بیریان بە لای بەرژەوهندی دنیا یی خۆیانەوهیە، گوایه خواش دەپەرستن، لە راستییدا بەرژەوهندی و مەبەستی خۆیان دەپەرستن، دینە روکوع بردن بۆ ئەوێ ئەم بەرژەوهندی و مەبەستیەیان بۆ بیته دی.

پاپاكانی سەدەكانی ناوەرەست سكرتیری پاشا و سەرۆكەكان بون و تەزیحەكانیان ئالتون و زیوو بوو، پێخەفیان ئاوریشم بوو، خاوەنی ئەوپەڕی دارایی و سامان بون، هەریەكەیان دەرەبەگێك بون بۆ خۆیان بەناوی ئەو ئینجیلەوه كە دەلیت: (دەولەمەند ناچیتە مەلەكوتی خوا. هەتا و شتر لە كونی دەرزییەوه هاتوچۆ نەكات).

‘ بەلكو پاپاكان وایان دەزانی بەهەشت بە دەست ئەوانە و دەستیانكرد بە فرۆشتنی و پسرولە ی لیخۆشبون (صكوك الغفران)یان دەفرۆشت بە كریارەكانی.

دڵداری و خوشەویستی هەمووی فیئە، سەیر دەكەیت دوو دڵخواز و توێژ دەكەن و فەرفیل لە یەكتری دەكەن، بۆ ئەوێ

بەلگەيەكى جوان بدۆزنەۋە بۇ بېرىنى رېڭەكە، ھەتا چۈنە سەر نوپىن.

لەو ولاتانەي كە بە پېشكەوتوۋ ناۋدەبىرپن، خۇشەويستى ۋەك يارىيەك ۋايە بۇ بەسەربردنى كاتى بى كارى، يان ئازايى خۇي تىدا نىشان دەدات، يان بە ھۇي سەركەوتنى فەرمانىكى دادەنىت.

ھەندى جار وشەي خۇشەويستى درۋيەكى شىرىنكراۋە ۋەبەستىكى خراپى ۋەك دەست بەسەراگرتنى بەدۋاۋەيە.

ھەندى جارپىش وشەي خۇشەويستى درۋيەكە ئاشكرا دەبىت، ۋەكو ئەۋەي خۇشەويستى ئەۋى بۇ مىرات. يان بۇ بەدى ھىنانى پلەيەك ھەر زۆرى بۇ ئەۋەيە خۇشى ۋ تام بچىژى ۋ دلى نەختىك بخورىنى ۋ بۇ زالبون بەسەر شەرمى.

جا بۇ يىتاۋانى خۇي ۋ پارىكردنى دلى خۇي، ئافرەت دوا پارچەي جەكانى بەرى دادەكەننى بۇ خۇشەويستەكەي ۋ دايدەنىت ئەمەي كە كردويەتى قوربانى خۇشەويستىيە ۋ خۇشەويستىيەكى پاكى بەجى ھىناۋە، چى بكات فەرمانى خوايە ۋ قەزاۋ قەدەرە ۋ ناگەپتەۋە، كەچى ئەمە نە يەكەم خۇشەويستى بوۋە نە دوا خۇشەويستى دەبىت.

هیچ شتیک نییه به قهدهر خوشهویستی و دلدارى دروى تیدا
 ههیت، هه موو وشهیهکی درویه، هه موو دهست لیدانیکی درویه،
 هیرشی ئارهزوو (هیجان الجنسی) خووی درویه، چهند زوو
 هه لده گیرسی و چهند زوو داده مرکیت و تامی نامینی!
 بونی راستی له خوشهویستییدا دهگمه نه، دهگمه تر له وهی که
 گه وهه له بیاباندا هه بی.

هه له گورانی خوشهویستی و چیرۆکهکانی و باسکردنی
 ناخووشی دلدارى و هه لبهستهکانی و ئاخى نیوه شه و به ره بهیان
 و فرمیسکی سه سه رین، هه موویان تابلوی درۆن و به دهستی
 هونه رهنده درۆزنهکانی پینگای دلدارى دروستکراون.
 درۆ له هه لبهستانه دا زۆره که بویژه کان هاتوون به شان و
 بازوی پیاوه گه وره کاندا ده لێن.

هونه ریش زادهی ئارهزو و سهروشتن. سهروشتیش دهگورپی.
 نه مجا بۆت ده رکهوت درۆ چهند زۆره، ئیتر کوا راستی!!!
 ته نانهت له خواردنیشدا درۆ دهکهن، ئیمه تیهرین و
 دهشخوین.

ئیت که ی ئه و پۆژه دیت راستیمان دهست بکهویت.
 نه گهر به میکرو سکوب بکه پین راستیمان دهست ناکهویت.
 ته نیا هوش (عقل) راسته، بی لایه نه له هه موو شتیکدا.

زانست پراستە، بە مەرجێک کە ئارەزووی خاوەن هۆش و زانستەکە (خەلۆه) یەک لە گەڵ هۆش و زانیارییدا بکات و بیر لە هەموو شتێک بکاتەوه و بە نەینی کۆبۆنەوه یەک لە گەڵیاندا بکات بۆ دۆزینەوهی پراستی و پێگای پراست.

وتویژێک لە گەڵ عەقل و زانستدا (سێ بە سێ) بکات لە ناو دلی خۆیدا بێ ئەوهی کەس گوێیان لێیان بێت.

بە دان پێانانی چاکە و خراپە و بە شیتە لکردنەوه، هەموو شتێک پوون دەبێتەوه، بەلام بێ لایەنی گرتنی و مەبەستی دەرکەوتنی پراستی بێت. لەم کاتەدا هەست بە جیهان و درۆکانی جیهان ناکات، چونکە ئەو کەسە لە بەر دەستی هەق و پراستی بەرێزدایە، نیتێر چ پرایەکیان دەکەوێتە درۆو تەلەکە و فیل، پوو بکەنە ئەو شوینە.

بەلام ئەگەر ئەم هەلە لە کیس ئادەمیزاد دەرچوو ئەم کۆبۆنەوه یە نەکرد ئەوه هەموو تەمەنی بە خۆپایی پۆیشتوووه و تەمەنیکی بێ کەلکی بەسەربردوو، ئەو تەمەنە جوانە ی کردوو بە ژێر هەرسێ درۆوه، ئاگاداربۆنەوهی پاش لە دەست دەرچوونی هەل بێ کەلکە.

لەبەر ئەمەیه کە خەلۆه شتێکی پێویستە و بەرێزە بۆ ئادەمیزادی ئەم چەرخە و ن بۆوهی ناو درۆو فیشال.

ئادەمیزاد بە تەنیا لە دایک دەبێ و بە تەنیا دەمرێ و بە تەنیاش دەپرواتە بەردەست راستی و دادەوه.

زێدەپۆیی نییه بڵێن جیهانمان پڕە لە درۆ.

یەکتەر دەکوژین بۆ هیئانەدی ئارەزووەکانمان و لە پێی بەسەبردنی فیزو دەمارو خۆهەلکێشانماندا، بەلام ئێمە لەگەڵ ئەو شدا که لە ناو ئەم جیهانەدا دەژین، هەر حەزمان لە راستییەو لەسەر راستی خۆمان دەدەین بە کوشت و شانازی دەکەین بەمردنەوه، دلمان پڕە لە هەستی خۆشەویستی راستی، با نەشیگەینێ.

هەر ئەم هەستە بەلگەیه بۆ بونی راستی.

ئەگەر ئێمە حەقیقەت نەبین و نەشی گەینێ، لەناوماندا یەو هاندەرمانە، حەق نمونە یەکی پەهایە. هیچ ساتیک لە وێژدانماندا ون نابێ، چاومان هەردەم بەرامبەری کراوێه.

زانست ئەم راستیەمان نیشان دەدات.

چاودێری کردنی خود (مراقبە النفس) ئەم راستییەمان نیشان دەدات.

چاودێرانمان دەدات.

راستی لە قورئاندا (الله) یە.

هەموو پارچەکانی ئێمە بەلگەیه بۆ بونی ئەو.

بە دەسەڵات ترە لە ھەموو جیھان.

دەبینین بە چاوی دڵ نەك بە چاوی سەر.

گیانمان بەلگەیە، ھەر لە بونییەوه تاكو پوژی داكەندنی

بەرگی لەش.

بەلام ئەوێ كە سەرسوڕھێنەرە ئەوێە ھەندیک داواي بەلگە

دەكەن بۆ بونی خوا، بۆ بونی راستی، كەچی ناو دلیشیان پرە لە

خۆشەویستی خوا- راستی.

كەسێك پوگەي ھەموو دڵەكان و نامانجی ھەموو بەرچاو

پونەكان بێت، چۆن گومانی لێ دەكرێ؟ چۆن گومان لە بونی

دەكەین؟ لە كاتیكدا دەستی بەسەر ھەموو ھەستەكانماندا

گرتووه؟

چۆن گومانمان لە ھەق بێت و بەلگەي پوچی لەسەر

بینینەوه؟

چۆن لەگەڵ ژیریژی فیلبازدا بە پلەيەکی ھاودژیی وا

ھەخلیسکین، كەوا كاكەو كرۆکی بون و راستی راستیان

بخینە شوینی پرسیارەوه؟

من لەو نامۆگارییە بە نرختو گرنگتر نادۆزمەوه كەوا دەلیم:

با ھەریەكێك لە ئیمە بگەریتەوه بۆ فیترەتی خۆی.

با بگه پرتهمه بو ئه پاكی و بیگه ریدی که پیچ و پهنای
ژیر بیژی و عه قلی فیلباز پیسی نه کردوه.
ئه م فیره ته گۆدان و شیوانی قبول نییه، چونکه ته ورو
کاکله ی خولگه ی بونه و هه موو زانست و زانینه کانی له سه ر
بنیات ده نری.

خوای گه وره ش ده فه رموی: { فَأَقْرَ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا فِطْرَتَ اللَّهِ الَّتِي
فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لَا يَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ } (الروم: ۳۰).

واته: تو ږوو له م دینه بکه و هه ر به ره و هه ق هه نگاو بنی، دینیکی
بنه پره ته و له بنه پره تدا خوا ئه و خه لکه ی هه ر بو یه کتا په رستی وه دی
هیناوه، کاری خوداش گۆدانی به سه ردا نایه ت.

خوای گه وره ئه م فیره ته ی وا دروست کردوه که مه یلی به لای
خویدا بښت، به سروشتی خو یه وه هه رده م داوای لای خوا ده کات.
هه روه ک چۆن جه مسه ری قیبله نفا ناما ژه و ږوو له نا راسته ی قیبله
ده کات.

با هه ر یه کیك له ئیمه وه ک سروشتی خو ی وایی زیاتر نا.

ده بینی سروشته که ی حه قی پی نیشان ده دات.

به بی کۆشش فیره ته که ی بو لای خوای شاره زا ده کات.

هه روه ک خۆت به.

خودی خۆت له پنی راست شاره زا ده کات.

كاتێ كاتژمێرێك تەنیاين، با بگەڕێنەوه لای دڵمان، هەر یەكێك لە ئێمە با لە دڵی بپرسی.

دڵیشی هەموو شتێکی پێ نیشان دەدات.

چونكە خوا ئەو قیبلەنمایە ی داناوه لە دڵماندا كە هەر روو دەكاتە خۆی، كە ناوی فێرەت و بەلگە نەویستییه.

- هاوسەنگی گەوره :

ئەو شەوێم لە یاد ناچیت کە پێش چەند سائیک لەمەوبەر لە گەڕانەوه کەمدا بو (ئەدگال) لە (ئەفریقای ئیستیواشی)^(٣٨) بە (نیل)^(٣٩) ی پاندا بە کەشتییەکی سەرگیراو دەپۆشتین تاکو لە (سەلگال)^(٤٠) پەت بوین و گەشتینە شوینیک کە میشولە ی زۆری ھەبوو.

(نیل)یش لەو شوینەدا پان بوو بوو وەک بواری لیھاتیبوو، چاو ئەوبەری نەدەدی، یەكسەر ئەوانە ی لەناو کەشتییە کەدا بون بە کەشتییە وانە کە شەو نەخۆش کەوتن لەبەر زۆری گەستنی میشولە.

بەلام من حەبی (کامۆکین)م بە شیوہیەکی پێکوپیک قووت دەدا، تاکو تووشی لەرزو تا نەیم.

شەو ویستم بپۆمە سەر کەشتییە کە تاکو بە شەو سەیرنکی سودان بکەم، دەم و چاوم و دەستم چەور کرد بە پۆنی دژی میشولە و کاتی چوومە سەرەو شتیکی زۆر سەیرم دی.

^{٣٨} ئەفریقای ئیستیواشی: بریتیە لە گابۆن و کۆنگۆ و چاد و ھتد، لە سالی ١٩٠٨دا کەوتە ژێر دەستی فەرنسییەو و بە ئەفریقای فەرنسی دەناسرێت.

^{٣٩} نیل: روباریکی گەورە و درێژییەکی (١٥٠٠) کم دەبێت و لە دەریاچەی (فیکتۆریا)و ھەلەقوڵیت و ژیانی میسر بە سەر ئەم روبارەوہیە.

^{٤٠} سەلگال: شارێکە لە سودان و دەکەوتە سەر روباری نیل.

سه‌یرم ده‌کرد به هزاران په‌لی دره‌خت داده‌گیرسی و ده‌کوژینه‌وه، ده‌تگوت جه‌ژنه‌و به هزاران گلۆپی کاره‌باییان پێدا کراوه، ده‌کوژینه‌وه و داده‌گیرسین، ده‌ستم هینا به‌سه‌ر چاومدا نه‌وه‌کو پێچکه‌و پێچکه‌ بکات، دیسان سه‌یرم ده‌کرد ئه‌وه‌ی دیبوم ته‌واو پاست بوو، ده‌تگوت ئه‌و دارانه‌یه‌که‌پارچه‌ به‌ گلۆپ داپۆشراون.

هه‌رکه‌ دابه‌زیم و پرسیارم له‌ که‌شتیه‌وانه‌که‌ کرد، وتی: ئه‌مانه‌ گیانه‌وه‌ری گوله‌ئه‌ستێره‌ (حباحب)^(٤١)ن، هه‌رکه‌ ده‌گرت به‌و گهره‌ می‌شوله‌ پاده‌کی‌شیت بۆ لای خۆی و ده‌یانگرت و ده‌یانخوات، له‌وه‌ختی خواردنی می‌شوله‌کاندا گهره‌که‌ی ده‌کوژینه‌وه‌ تاکو‌ جاریکی‌ تر دایگرسین بۆ پاره‌و می‌شوله‌.

ئه‌مه‌ ده‌ستووری خوايه‌، هه‌رکاتیک شتیک له‌ پێژهی خۆی زیاتر بوو و دژیک بۆ دروست ده‌کات، تاکو‌ به‌ هاوسه‌نگی له‌ نێو هه‌موو دروستکراوه‌کانیدا به‌مینی و هه‌چیان هه‌چیان دانه‌پۆشیت.

هه‌ر بیرم له‌و شه‌وه‌ ده‌کرده‌وه‌.

هه‌ر بیرم له‌ وته‌ی که‌شتیه‌وانه‌که‌ ده‌کرده‌وه‌.

^{٤١} گوله‌ئه‌ستێره‌: کرمیکی رهنگاو رهنگه‌ به‌شو ده‌گه‌رین و له‌ کلکیاندا گه‌رنک

هه‌یه‌ وه‌کو ناگر به‌ عه‌ره‌بی پێی ده‌لین (حباحب).

هه موو پۆژیک به لگه م بۆ زیاتر ده بوو، پیتی ده سه لماندم که ئەم گەردونه شانۆی هاوسه نگییه کی گه وره یه له هه موو شتیکیدا و هه موو به ئەندازه ی زۆر ورد دروست کراون.

ئەگەر زهوی بچوو کتر له قهواره یه دروستبکرایه، کیش (جاذبیه) که ی که متر ده بوو، هه وای تیدا نه ده ماو ئاوه که ی هه موو ده بوو به هه لم و چۆل ده بوو، وه کو مانگ، نه ئاو، نه هه و، نه ژیان ده بوو.

ئەگەر قهواره که ی گه وره تر بوایه هیزی کیش (جاذبیه) ی زیاتر ده بوو، جموجولی تیدا زۆر گران ده بوو، کیشی هه ر یه کیك له ئیمه چهندان زیاتر ده بوو، نه مانده توانی ها توچۆ بکه ی.

ئەگەر سوپانی به ده وری خۆیدا زیاتر بوایه وه کو مانگ پۆژیک ده بوو به (۱۴) پۆژو شه ویک ده بوو به (۱۴) شه و و ئاوو هه وای دوو هه فته زۆر گه رم و گران ده بوو، دوو هه فته ی تر سه رمایه کی بکوژ ده بوو، ژیان تیدا مه حال ده بوو.

یان ئەگەر زهوی نزیکتر بوایه له هه تاو زیاتر له ئیستای وه کو ئەستیره ی (زه ره)، گه رما ده ی سوتاندین، ئەگەر دورتر بوایه وه کو (زوحال و مشتەری) سه رما ده ی کوشتین.

له مانه ش گرنگتر ئەوه یه دیاره زهوی به گو شه یه کی لار ده سو پرتیه وه که ده کاته (۳۳) پله و به م لارییه کژه کان و

بەکارهێنانی ناوچەکان بۆ کشتوکالی لێ دروست دەبێت و دەسازێ.

ئەگەر توێکنی زەوی لەمە ئەستورتر بوايه، هەموو هەوای ئۆکسجینی هەڵدەمژێ و بەشی خواردنی ئێمە ی لەم گازە بەکەلکە نەدەهێشتەوه.

ئەگەر دەریاکان قوولتر بونایه هەموو گازی دووهم ئۆکسیدی کاربۆنیان هەڵدەمژێ و بەشی پرووەکیان نەدەهێشتەوه.

ئەگەر پەردە ی هەوایی تەنکتر بوايه، تیشکی هەتاو دەیسوتان دین.

یان ئەگەر هەوای ئۆکسجین زیاتر بوايه لەوێ ئیستای، یان هەموو شتێک دەسوتا یان گڕێکی بچووک ئیستا دەبوو بە تەقینەوێهکی گەورە. ئەگەر کەمتر بوايه، یان هەر نەدەژیا یین. یان زۆر سست دەبوین.

ئەگەر بەفر لە ئاو سووکتر نەبوايه، نەدەکەوتە سەری و ژێر دەریاو زەریاکان بە گەرمی نەدەمایەوه و بۆ ژیا نی ماسی و نەهەنگەکان.

ئەگەر چەتری ئۆزۆن نەبوايه لەسەر هەوای سەرزمین (کە ناھێلن تیشکی وەنەوشەییەمان بگاتێ، بێجگە لە پڕۆژەیهکی زۆر کەم) ئەر تیشکە ژەهراوییه دەیکوشتین.

ئەگەر نەختیك بە وردی سەیری لاشەى ئادەمیزاد بکەین، ئەو کاتە مەتەلى زۆر سەرسۆرھینەرمان بۆ دەردەكەویت، ھەموو شتیك پێژەى تایبەتى خۆى ھەیه، خوین، سویدیۆم، پۆتاسیۆم، کالسیۆم، شەکر، کۆلسترۆل، ... ھتد.

بەتیکچوونى ئەم پێژەیه (با زۆر كەمیش تیك بجیت) ئەو ھاوێن لاشەكە نەخۆشە، خو ئەگەر پەرەى سەند ئەو ھاوێن مردنیى.

لاشە، چەكدار كراو ھە چەند ئامیڕىكى خۆكار (آلى) كە خۆى لە خۆیەو ژیى دەكات بۆ ھیشتنەو ھى ئەو پێژەیه بە درێژایى ژيانى ئادەمیزادەكە.

پێژەیهك ھەیه بۆ زیادو كەمى خوین كە بپاریزیت.

پێژەیهك ھەیه بۆ زیادو كەمى ترشەلۆكى میز، كە بپاریزیت.

ھەروەھا ھەموو ئەوانى تر.

پلەى گەرما ھەموو كاتیك لە (۳۷) پلەى سەدەى دەووستیت و كردهو ھەكە فسیۆلۆجى و كیمیایى ھەیه و ناھێلى زیادو كەم بكات.

ھەربەر جوړە ژنیەكانى ماسولكە، لىدانى دل، یاسای چۆنیەتى مژین و فێردانەو، پزىمى سوتاندنى كیمیایى لە تەنورى جگەردا، ھێزى توپەیی و لەسەرخوێى، ھێزى

پێکۆپیکی ئیشی ھۆرمۆنەکان لە تیزی و سستی بە پێی کردەوه
کیمیایییەکانیان و بژێوییان.

بەپراستی مەتەلێکی سەر سۆرھینەرۆ ھونەرییە، ئەم
ھاوسەنگییە، کە ھەموو پزیشکێک و توێژەرێکی فسیۆلۆجیا و
توێکاری و کیمیا، ئەمە دەزانێ.

{ وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ فَقَدَرَهُ مَقْدِيرًا } (الفرقان: ۲)

واتە: ھەموو شتێک بە پراستی خۆی دروستکردو ئەندازە ی گرت.
لەم بارەییەوه نمونە دوایی نایەت لە زانستەکانی (پروەکی:
گیانەوهری، پزیشکی و گەردونگەری) و ھەزاران کتییی دەوێت.
ھەموو لاپەرەییەکی لایەنگیرۆ دوپاتی دەکاتەوه، کە ئەم
ھاوسەنگییە پتەو و پێکۆپینکییە گەورەییە لە دروست بوەکاندا
ھەیە.

بەلام واز لەو سەرلێشێواوانە بەینە کە دەلێن ئەم بونەوەرە بە
پێکەوت (صدفة) دروستبۆ، ئەمە ئەوپەری بێ ھۆشی و بێ
عەقڵی و نەزانینە، وەکو بلێن نارنجۆکیکمان (رمانة) فرێدایە ناو
چاپخانەییەک و کەچی بە پێکەوت بو بە فەرھەنگییکی پێک و پێک.
ئەو زانا کیمیایییە سەرکەشەیی وتی: (ھەواو ئاو و گەرم بۆ
بەینن لە زروفیئەدا مەزنیئەکان بۆ دروست دەکەم).

ئەم کیمیاوییه دانرا بە کەم دەست و دەستکورت لەو شتانهدا
لەو زروفەیدا، ئه‌وپەری بێدەسەلاتییە کە بیهوێت لاسایی
دروستکەر (خالق) بکاتەوه.

گەر ئەم هەموو پەرگەزو پەوشانەى بۆ ساز بکەین، بە گریمانە
وا دانین توانی مۆڤیك دروست بکات، ئەوکات نالێت بە
پێکەوت دروستبوه، بەلکو دەلیت من ئەو ئادەمیزادەم
دروستکردوه.

ئەو مەیمونەى کە لەسەر پیتنووסיك (طابعة) دادەنیشی و
هەر چەپۆلە دەدات بەسەر پیتەکاندا و پیت دەرەچیت. با
پۆژیک هەلبەستیک لە هەلبەستەکانی (شکسپیر)^{٤٢} بەپێکەوت
چاپ بکات، یان نامەیه ک بە پێکەوت بنوسی.

قەیدى نییه دەلێن بە پێکەوت لە زەلکاوه‌کاندا ترشەلۆکی
نەوهوی (DNA) پەیدا بوو کە خۆی دەتوانی خۆی دروست
بکاتەوه.

بەلام ئەم ترشەلۆکە چۆن توانی ببی بەم ژيانە گەورەیهى
ئێستا دەیبینن؟

^{٤٢} شکسپیر: بۆژیکى ئینگلیزیه‌ر خاوه‌نى چەند شانۆگەرییه‌کى بەرزە لە سالى
١٥٦٤ لە دایک بووه و سالى ١٦١٦ دا مردوه، لە ئەدیبه‌ بەرزەکانى جیهان
دەژمێردرێت.

ئایا دەبیست بڵێن بەرێکەوت پڕۆتۆپلازم پەیدا بوو؟!
بەرێکەوت خانە (خلية) پەیدا بوو؟! ئەمجا بەرێکەوتی سیھەم
بوو بە دوو چەشن؟

خانەى پووھەکی و خانەى گیانەوھەری.
ئەمجا ھەموو لقەکانى تری ژيان، ھەر بەرێکەوت بون.
ئەمە بوو بە ئەفسانە (سحر).

توخوا ئیمەش بڵێن رێکەوتە، ژیری (عقل) گالتەمان پی
ناکات؟

بەرێکەوت پەلەوھەرو ماسیە کوچەرەکان بە ھەزاران کیلۆمەتر
رێگا دەپن بەسەر شاخ و داخ و دۆل و چۆل و بیابانداو بەناو
دەریاو زەریاکاندا؟!

بەرێکەوت (بى پیتوتن) جوجکە لە ناسکترین شوینی توێکلی
ھێلکەکەدا دواى شکاندنی بە دەنوک دەردییت؟
بەرێکەوت برین ساریژ دەبیست و بۆ خووی بەبى نوێشدارى
دەیدوریتهوه.

بەرێکەوت گولەبەرۆژە دەزانى کە ھەتاو چاوەگەى ژيانیهتى و
پوى تى دەکات (یان بە شریت پییەوھە بەستراوھ)؟
بەرێکەوت دارى سەحراوى بال بۆ تۆوھەکانى دروست دەکات
بۆ ئەوھى بفرین و لە شوینی ئاوداردا بپوین؟

بەرێکەوت پروەك (ماددەى كلۆروفیل)ى دۆزیەوه، تاكو وزەى
پى دروست بكات؟

بەرێکەوت مێشوو له بۆ گەراکانى کیسەى ھەواىى دروست
دەكات؟ (یان مامۆستا ئەرخەمیدیس پى وتوو؟)
ئەى ھەنگ، کە ژيانى پرە لە ھەموو شیوەیەکی کۆمەلایەتى و
ھونەرمانەدى و ئەندازىارى و کیمیاوى بۆ دروستکردنى
ھەنگوین و مۆم لە شیلەى گولان؟

ئەى پەلەوەرە پەنگاوەر پەنگەکان لە کام دەرمانخانەى ئیمە
دەرمانیان کړى بۆ ئارایشى خویان؟ ئەمانە بەرێکەوتن؟؟!!
ئەگەر بڕوامان ھینا بە یەك رێکەوت، ئەى ئەم ھەموو رێکەوتە
چى لى بکەین؟

چۆن ژیری پیمان پیناکەنیت و گالتەمان پیناکات؟
ئەمە پەر پالانتەییەو پیناکەوینت، مەگەر لە فیلمىکى قوشمە
(ھزلى)دا نەبیت.

فیکرى ماددى خۆى لەناو تەنگەبەرى ئەم نەزانینەدا
دۆزیووتەوه، دەیهوینت خۆى لە وشەى (رێکەوت) پزگار بکات،
ئینجا وشەى (پنۆیستى) داھیناوه، وەکو پنۆیستى پالت
پنۆدەنیت بۆ ناخواردن کاتى برسێتى، ئیتەر ھەر پنۆیستییهو
پالتى نا بە پنۆیستییهو تاكو ئەم ژيانەى دروستکرد!

ئەمە تاقیکردنەوهی دەنگی زوڤنایە و یاری کردنە بە وتە.
هیچ جیاوازی نییە، لە جیاتی وشەی رێکەوت وشەی
(پالەپەستۆی پیویستیان) دروستکردووە.

چۆن رووداویك لە خۆیەوه بە پیویست بەبێ هۆش و بیرى
نوسەرێك دەبێ بە چیرۆك و دەچیتە سەر لاپەرە؟ بەلام ئەى كى
ئەم پیویستییهى دروستکرد؟

چۆن پیویست بەبێ پیویستی دەبێ؟

ئەمە مراندنى ئەو هۆشە بۆگەنەیه كە خۆى دەپاریزیت لە
دەنگى چۆنیهتى دروستبونی خۆى، هەر بۆ ئەوهى نەلى خوايهك
هەيهو ئەم هەموهى دروستکردووە هەر ئەو (مايسترو)ى لێدانى
ئەم بەستە جوانیه.

ئەم هاوسەنگییه گەرەیه و ئەم گونجان و پێكهوهبەستنهى
كە لە ملیۆنەها شتى وردو درشت پێكدیت، هاوار دەكات و
بەلگەیه بۆ ئەو دروستكەرە بە دەستەلاتەو نزیکترە لە
دروستكراوهكانى لە لاشەو خوینى خویان، دەیانپاریزیت باشتەر
لە باوك و هەموو داخوازییهكانیان جێبەجێ دەكات، گویى لە
هەموو هەناسە ساردەكانیانە، چاوى بە هەموو
كردهوهكانیانەوهیه، ئەمە ئەو خوايهیه كە قورشان ناوى ناوه
(الله)، هەر ئەو خوايه، ئەك ماددهى كەرو بى دەنگ، ئەك خواى

(نهرستوو نه فلاتون)، نهك بونی ماددی، وهكو (سپینزا) و شوینكه وتوو كهانی باوه پری (وحدة الوجود) وا ده زانن!
نهو خواجهی تاك و ته نیایه و هیچ كهس له وینهی نییه،
به رزتره له وهی ئیمه دهیزانین وهكو چۆنیه تی و وینهو....
به كرده وه كانی وه دیاره و خوی شارا وهیه.
چاوه كان ناتوانن بیینن، نهو هه موو شت ده بینن.
هه موو چاوه كان به هوی پوناکی نه وه وه ده بینن.
به لام هوشی زانیارییه كانی ئیستای ئیمه بپروا بهم وشه
(سوفیانه) ناكهن، چونكه ده لئین ئیمه بپروا مان به نادیار (غیب)
نییه و زانین له ههست پیکرا وه وه دهست پی دهكات و دوا یی
دیئ.

ئیمه یش پییان ده لئین: راست ناكهن، چونكه:
نیوهی زانستی ئیستا، به لكو هه مووی نادیارو غه یبه.
زانست سهیر دهكات و ده نویت، سهیر دهكات سهركه وتن
بو چیا كان گراتره له هاتنه خواره و هیان، یان سیویك كه پچرا له
داره كهی دهكه ویته سهر زهوی، مانگ به ئاسمانه وه وه ستا وه
ناكه ویت.

ئه مانه هیچ په یوهندیان نییه بهو ئیشانهی كه به سهریاندا
دیئ، ئه ی چییه؟ كه واته نادیاره!

بهلام نیوتن^(٤٢)، دهلی: ئەمانه ههموو کیشهر (جاذبییه) ئەم کارانه دهکات. ئەمه بیردۆزهکه و شیتەلی هیزی ئەم راستییە بو کردوین.

بهلام کئ هیزی ئەم (جاذبییه) دهبینی؟ خو کهسیش کۆلهکهکانی ئاسمانی نه دیوه که ئەستیرهکانی پیوه بهسترا بیت! نیوتن که خاوهنی بیردۆزهکهیه به (بنتلی) هاوړی دهلیت: ئەمه کاریکی نادیاره که دهبینی ماددهیهکی مردوی بی گیان هیز دهخاته سهر ماددهیهکی تر و پای دهکیشیت بهبی ئەوهی په یوه ندیهک هه بیت له نیوانیاندا.

سهیریکی ئەم بیردۆزه زانستیانه بکه چون ههموو کردهوهکانیان نادیارن و باوه پرمان پیان ههیه، کهچی نادیارن (غەیب)ن.

ئهلیکترۆن، شه پۆلهکانی بی تهل، گهردیله (ذره)، نیوترون، کردهوهی ئەمانه به چاو نابینرین، کهچی باوه پرمان پیان ههیه و به دهرس دهیانخوینین و کارگه و تاقیگه یان بو دروست دهکهین، له گهل ئەوهشدا نادیارن و ههستی ئیمه بی ناگایه لیان.

^{٤٢} نیوتن: فهیله سوفو زانای ئینگلیزییو (١٦٤٢، ١٧٢٧) ژباوه. زانای ماتماتیک و فیزیا و گهردونگرییو خاوهنی یاسای کیشهری گشتیه (الجاذبییه العامة) یو یاسای نۆزی ههیه له زانیاری گهردونگری (علم الفلك)دا.

زانست هه‌رگیز ناوه‌پۆکی هیچ شتیکی بۆ ده‌رنه‌که‌وتوو،
نیعه هیچ نازانین بیجگه له چه‌ند ناویك، نیعه چه‌ند زاراویه‌ك
ئالوگۆڤ ده‌كه‌ین، بۆ ئه‌وه‌ی ناوه‌پۆکی بزانیین.

هه‌ر به‌م جۆره خواش کاتی خۆی به‌س ناوی فریشته‌کانی فیری
ئاده‌م کرد، ناوه‌پۆکه‌کی فیر نه‌کرا^(١١).

{ وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا } (البقرة: ٣١) .

واته: هه‌موو ناوه‌کان فیری ئاده‌م کرا.

ئه‌مه سنوری زانسته، ئامانجی زانست ئه‌وه‌یه که په‌یوه‌ندی و
چۆنیه‌تی و چه‌ندایه‌تی ماده‌کان بزانییت، به‌لام ناتوانییت جه‌وه‌رو
ماهییه‌تیان بزانییت، چۆنیه‌تی شت له ده‌ره‌وه‌ی ده‌زانییت، نیت نازانییت
ناوه‌پۆکه‌کی چیه. له‌گه‌ل ئه‌مه‌خدا هه‌ر له خۆیه‌وه بیردۆزه‌یه‌کی بۆ
ده‌تاشییت راست بیئت یان درۆ، زانست ناتوانی هینرش به‌ریته سه‌ر
نادیار (غیب)، چونکه خۆی تا هه‌ردوو گوینی له‌ناو نادیاردا چه‌قیوه.

بۆ نیعه باشت ئه‌وه‌یه که باوه‌رمان هه‌بیئت به‌ نادیار، به‌ خوای
به‌رزو گه‌وره، ئه‌و خواجه‌ی که جینگه‌ی ده‌سته‌کانی له هه‌موو
چاوتره‌کانیکدا له هه‌موو لیڤدانی دڵدا و له هه‌موو بیرکردنه‌وه‌یه‌کدا
دیاره، ئه‌مه باشت به‌ بۆمان تا پۆچوون له ئاره‌زووی خۆماندا.

^{١١} ئه‌مه‌م به‌ لاره راست نییه‌ر وابهرانم که هه‌ر شته‌کان پیشانی ئاده‌م دراوه،
چونکه زۆرجار (اسم) له باتی (مسمیات) له دواندنی عه‌ره‌بیدا به‌کار دیئت.

- جه جال :

ٺاڻينهن کان ٻڌمان دهگيرنهوه^(۴۵)، ڪه: له پوڙاني دواييدا پياويڪ
پهيدا دهبيت و خاوهني زور شتي سهرسورپهينهر و پهرجوو
(معجزه) دهبي، خهلي له ريگا لا دهات، له هه مو سهرزه ميندا
واده زانن نه پياوه خوايه.

گيرانه وه کان وا باس ده ڪن ڪه نه پياوه يه ڪ چاوي هيه،
خاوهني هيزيڪي وايه هرچي له سهر زهوي بڪري به و تاڪه
چاوهي چاوي لي دهبيت و گوئي له هه مو چپهيه ڪ دهبيت له
دورترين شوين بڪريت. باران دهبارينييت و خه زنه ي شاراوهي
ژير زهوي ده دوزيته وه، نه خوش چاڪ ده ڪاتوه، زيندوو
ده ڪوريت، پويشيني وه ڪو تيڙي ره شها وايه.

هر ڪه س بيبيني له خسته ده بري و لاري دهبي و سوردهي ٻو
دهبات، وا ده زاني خوايه.

به لام موسلمانن کان به راستي ده يناسن و ناتواني
بيان خه له تيئي، چونڪه شيوهي خوانه ناسي له نيو چاوانيدا به
ناشڪرا دياره.

^{۴۵} نهه له فرموده ڪاني پنه مبره و راسته، به لام نه ڪ به شيويه ڪ، چونڪه
دكتور زوري له ڪتبه ڪاني ئيسرائيله وه رگرتوه.

ناوی (مسیح الدجال) ھو یەکیکە لە نیشانەکانی پوژى دوایی جیهان و نزیکى ھاتنى پوژى لىپرسىنەوہ (وہکو لە کتیبە ئاسمانیہکاندا ھاتوہ).

نووسەرى پۆلۆنى^(٤٦) (لیو پۆلڈافایس)^(٤٧) دەلێ: دەجال سەرى ھەلداوہو پەیدا بوہ.

ھەر وەکو ئەو دەلێ: ئەم دەجالە یەك چاوہ، بریتییە لە پیشکەوتنى ماددى و ھیزی ماددیہ، کە زۆرتىن گەلان دەپەرستن.

بەلێ راستە دەجال شارستانیەتى چەرخى ئەتۆمە، کە بە چاویکی کویر و قاچیکی لارەوہ و بە یەك لای ژياندا دەروانىت و یەك لای ژيان دەبینى ئەویش لای ماددیہ و بەس، ئیتر چاوی دووھەمى کە چاوی دلەو گیانى ژيانە، کویرە، ئەمە ھیزیکی بى خوشەویستى و زانستى بى نایینە و تەکنەلۆژیای بى پەروشتە.

ھەر بە راستى ئەم جەجالە توانى لە ڕینگای زانستەوہ ھەرچى بکړى لە پوی زەوى، بەلکو لەسەر (مانگ)یش بە ھوى بى تەلەوہ

^{٤٦} پۆلۆنیا: کۆمارێکە لە ئێرۆپای رۆژھەلات دانیشتوانى (٣٠) ملیۆن کەسن و پایتەختەکەى (فرسوفیا)یە.

^{٤٧} لیو پۆلڈافایس: زانایەکی زۆر بەرزى پۆلۆنیہ، لەم دواییەدا موسلمان بوو، خۆى ناو ناوہ (محمد اسد)، ماوہیمكى زۆر لە مەككەى پیۆز ماوہتەرە، خاوەنى کتیبى (الاسلام على ملترق الطرق).

بیبیستی و هەموو شتێک بە هۆی تەلەفزیۆنەوه ببینی، ئیستا بە هۆی چەند ھۆیەکی پیشەسازییەوه باران دەبارین، هەزاران زەوی دیم بە بەراو دەکات، نەخۆش چاک دەکاتەوه، دلی مردوان دەخاتە دلی زیندووەوه، دەفریت بەسەر زەویدا بە هۆی فرۆکەو پۆکیتەوه، مردن بڵاو دەکاتەوه بە هۆی ناپالم و ئەتۆمەوه، هەموو گەنجینەکانی نەوت و کانزا دەدۆزیتەوه.

هەموو خەلکی لە ڕینگە لادا بۆ لای خۆی و دەستیانکرد بە پەرستنی.

ئیمەش کە سەیری ئەم پیشکەوتنە زانستیەیی خۆڕئاوامان کرد، باوەڕمان بە خۆمان نەماو زۆر بە سووکی سەیری نەریت و ئایینەکەیی خۆمانمان کرد.

وامان دەزانی ئایینەکەمان دواي خستوین، بۆیە دەبێ زۆر زوو خۆمانی لێ پزگار بکەین، تاکو بگەینە کاروانی پیشکەوتووەکان، تاکو بگەینە کەنشتەیی تازە، بۆ پەرستنی ئەو خوا تازەییەیی داھاتووەو ناوی ھیزی ماددەییە.

ھەر لە دوورەوه دەستمان کرد بە کڕنۆش بردن بۆی، نەمانزانی ئامێر (آلة) کامەییەو ئامانج (هدف، غایة) کامەییە، ھیزی ماددەمان کرد بە ئامانج، نەمانزانی ئەمانە ئامێرن بۆ خوشی ژیان، نەك ئامانجن بۆ پەرستن!!

شەمەندەفەر ھۆیەكە.

تەلەگراف ھۆیەكە.

وزەى ئەتۆم ھۆیەكە.

ئەمانە ھەموو ئەو ھۆیانەن بۆ خزمەتکردن و دروستکردنى
ژیانیكى خوشتر بۆ ئادەمیزاد ھەراھەم ھینراوھ، تاكو كەمتر ئیش
بكات و زیاتر بتوانی بیر بکاتەوه زیاتر خۆى بناسیت.

بەلام لە جیاتى ئەوھى ئەم ھۆیانە کارگوزارى ئیئە بکەن،
كەچى ئیئە بووین بە خزمەتکاریان، تیدەكۆشین، ھەول دەدەین،
شەو دەدەینە دەم پۆژ و پۆژ دەدەینە دەم شەو ھەتا ببینە
خاوەنى ئۆتۆمبیل و پادیۆ و تەلەفزیۆن، كە بوینە خاوەنى
ئەمانە زیاتر ھەول دەدەین بپوچان تا ببینە خاوەنى
بالەخانەيەكى چەند نھۆمى پەر باخچە لە دوايیدا بۆ
دروستکردنى خانوو و دوكان بۆدانى بە كرئى، ئیتربى ئەوھى
بیخۆین ھەتا زیاترمان دەست بکەوئیت و زیاترمان ھەيئت زیاتر
ھەول دەدەین و ژيان لە خۆمان تال دەکەین، بەشیوھيەك
تیدەكۆشین وەكو مردن ھەر نەيئت ھەتا ئەگەر دەست بدات
ھەول دەدەین بۆ بونى فېرۆكەيەكى تايبەتى بۆ گەشت .

ئەمە ئەك تەنیا تاك (فرد) ھەول دەدات، بەلكو وەك ئیئە ھەول
دەدەین بۆ پاشەكەوتى خواردەمەنى و جل و بەرگ، ھەروھا

دەولەتەکانیش هەول دەدەن بۆ کڕینی چەك و فڕۆکەى جەنگى و.... هتد، تاکو یەكترى قەلاچۆ بکەن و دیسان سەرلەنوێ پاشەكەوتى چەك و سامانى تر بکەن.

بەپراستی جیهان وەكو شانۆیەك وایە كە هونەرمەندەكانى هەموو شیت بن و هەموویان بۆ یەك لای شانۆكە بە شیتانە رابکەن، بەرەو هیژى ماددى.

مەسیحى دەجال كە یەك چاوى كۆیژە، پەرستراوى ئەم پۆژگارەیه.

(هیچ خوایهك نییه مادده نەبى - لا اله الا المادة).

ئەمەیه نوێژى پۆژانەمان.

باوەڕ بە خوا نەما و ن بوو.

لەگەڵ شارەدەهەى باوەڕ بە خودا ئاسایش و ژيانى بە ئارام نەما.

جیهان بووه بە بێشەیهك وەكو دڕندە بە ددان و نینۆك بەربونەتە یەكترى، ململانێى چینایەتى، ململانێى نەتەواپەتى، ململانێى بیروباوەڕ، جیهانیكى پڕ لە ترس و كوشتن و هەزاران جوړە چەتەیی.

هیچ كەس لە ئاسمان نییه چاودێرى ئەم جیهانە بكات و بیپارێزێت، ئا بەم جوړە بوین بە بەندەى (جەجالە كوێرێك كە

ناوی ماددەییە)، لە ئەنجامدا ئەو مڕۆڤە قوربەسەرە بوو بە ماسی ناو گۆمییکی پەر لە ترس و پەژارە، گەنجەکان بە مەستی لە شەقامەکانی لەندەن و پارێسدا کەوتوون، خۆکوشتن و شیت بون لە ولاتە دەوڵەمەندە ساماندارەکاندا وەکۆ نەرویج و ئەمریکا گەشتوووەتە سەر لوتکەی بەرزی.

ئەو مڕۆڤە ترساوێ کە هەموو دۆنیایێکی لە دەست دەرچوو، هەول دەدات بە هۆی پیشەسازی تەکنەلۆژییەوه هیمنی و ئاسایش بۆ ژیاڵی دروست بکات، چاویکی کارەبایی لەسەر دەرگای حەوشەکیدە دابنیت بۆ دەرخستنی دزو زەنگێک بۆ عەمارەکی دابنیت و هەموو مانگێک وینەییەکی دل بە تیشک (اشعة) بگرنیت بۆ ئەوێ بزانی کە ی تووشی دل وەستان (السکة القلبية) دەبیت؟؟!

دەبی باخەلی بە هەزاران جۆرە حەب و دەرزی فیتامینەکانی تێدا بێت، دەبی نامیرێک هەبی بۆ بەهێزکردنی ماسولکەکانی، سەرەپای ئەمانە و هەزاران پەنابردن بۆ ماددە ئەمجا هەر لەو پەڕی ترس و ناخۆشیدا دەژی، هەتا زیاتر پشت ئەستوور بی بە ماددەو هیزی ماددە، زیاتر بە ترس و بی ئارام دەبیت.

ئەم مڕۆڤە ون بوو، هەموو تەمەنی بە خۆپایی بەسەربرد، هەر لە پێشەوه نەزان بوو، کە وای زانی ئەم جیهانە بی خۆیەو

وادهزانی بە بێ یاسا هینراوەتە دنیا و کەس نییه پارێزگاری
بکات و لێی بپرسیتەوه.

بۆ جاریکی تر هەڵەی کرد که بوو بە بەندهی مادده وای
زانی مادده سەرچاوهکی بهختیاریهتی و به ههموو ئامانجی
ژيانى داناو له جیى خوای دانا و وایزانی هیمای دلنهوایی و
ئارامی پێدهبهخشی و مادده ناهێڵی بمری و له کوشتنی
دهپاریزی.

کهچی هەر مادده بوو کرا به ههزاران جوژه چەك بۆ کوشتنی
مروڤ.

جاریك هەڵەی کرد، که وایزانی کیمیا سروشتگه‌ری و کاره‌با
زانستن و ئایین ته‌له‌که‌و ده‌ستپێنه.

ئه‌گه‌ر نه‌ختیك بیربکاته‌وه بۆی ده‌رده‌که‌وێت، که کیمیاو
سروشتگه‌ری و کاره‌با زانستی ورده‌کارییه (جزئیات) و باسی
ورده و چه‌نده‌ایه‌تی و چۆنیه‌تی ده‌کات، به‌لام ئایین زانیانی
ته‌واوکاری (کلیات)، به‌لکو ئه‌وپه‌ری زانسته، چونکه باسی
سه‌ره‌تایی و دوا‌یی هاتنی هه‌موو شتیك ده‌کات.

ئایین باسی مانای گشتی و مه‌ته‌لی گشتی ژیان ده‌کات.

کیمیاو به‌شه‌کانی تری زانست، زانیانی سه‌ره‌تایی بچوکن،
به‌لام ئایین دوا پله‌ی زانینه‌ گه‌وره‌کانه، که گشت زانسته‌کان له

خۆی دەگرێ، کەواتە هیچ کاتیگ ئایین درژی زانست نییه، چونکه دوا پلە ی زانست یەكەم قوئاغی ئایینه.

ئایین پێویستە، چونکه ئەو پەنگی خانوی ژیا نمان بۆ دەریژێت، وەكو ئەوهی چۆن بخوینین و چۆن لە چوارچیوهی ژیا ندا بەکاری بهینین.

ئایین ویزدان لە مرقفدا دروست دەكات و ویزدان دەزانێ هیزی ئەتۆم چۆن و لە کویدا تاقی دەكاتەوه ؟ ناھیلێ مائی بی تاوانی پی کاول بکهین.

ویزدان واما ن لی دەكات کارەبا بۆ پوناکی بەکاربهینین، نەك بۆ كوشتن و مراندن.

ئایین پیمان دەلی: زانست (هه‌موو زانستیگ) هۆیه‌كه، نەك ئامانج وەكو پێشكه‌وتنی مادده‌ی هۆیه‌كه نەك ئامانج، كه‌لوپەلی ماددی هۆیه‌كه.

مادده وەكو ئیعمه دروستكراوه نەك خوا بی، مادده ناتوانی بەختیاری و كامه‌رانیمان بدات، سروشتی مادده ئەوهیه‌كه شیبونه‌وه و تێكچون و گوپانی به‌سه‌ردا دی‌ت، وەك ئەم گەردونه ناتەواوه، ناكری مادده بكرێته پالپشت و هیزی راستیش پێك ناھینێ.

پیشکەوتنی ماددی پیویستە، بە لām هۆیه کی مرۆقی خاوەن شارستانییهتەو زیاتر نا، ناشیی بکریته مەبەست.

دیسان ئایین دژی پیشکەوتنی ماددی نییه، بە لکو هانیشی لەسەر دەدات، بە لām جیگهی خۆی و شوینی شیاوی خۆی دەداتی که هۆیه که نهک ئامانج.

نەویستنی پیشکەوتنی ماددی و زانستی تازه کاریکی خراپه، وهکو پەرستنه که ی به ده، چونکه ئەمە یه کی که له هۆکارهکانی دواکهوتنی ولاته که مان.

بە لām بۆ نه گبه تی گه له که مان له ناو ئیمه دا ته نیا یه کی که مان هه یه.

هه مانه زانستی ناویت و ته نیا ئایین و قورنانی بی زانستی گرتۆته باوهش.

یان ئایینی ناویت و دهستی کردوهو به پەرستنی زانست و هۆیهکانی ماده.

ئه مانه ههردوکیان له ناوچه که دا، هۆی نه گبه تی ژیار (حضار)ین.

ههردوکیان له مانای راسته قینه ی ئایین و مانای راسته قینه ی زانست نه گه یشتوون.

ئایین، به تایبه تی ئایینی ئیسلام فیرونی زانست به پیویست
داده ئی، یه کهم وشه که له قورئاندا هاته خواره وه وشه ی بخوینه
(اقرأ) بو.

پیشه وای ئیسلام ده فهرمویت: (من مات مهاجراً فی سبیل العلم
فقد مات شهیداً)^(٤٨). واته: نه وه ی بروات بو خویندن و له ریگای
خویندندا بهریت شهیده.

ههروه ها فهرموویه تی: (العلماء ورثة الانبياء). واته: زاناکان
جیگه داری پیغه مبه ره کان.

ههروه ها (علینا ان نطلب العلم ولو بالصین)^(٤٩). واته: ئه رکه
له سه ر پیاو و ژنی موسلمان برۆن بو خویندن با له ولاتی
چینیش بی.

ئایینی پیروزی ئیسلام له ریگای ژیرییه وه گفتوگو له گه
ئاده میزاد ده کات، زانست و پیشکه وتنی زانستی ماددی شوینی
تایبه تی و پایه ی بهرزیان له ئایینی ئیمه دا هیه.

به لام هه موو کاتیك هو ی به ختیاریه وه ئامرازیکه نه ک
مه به ست.

^{٤٨} له کتبه کانی بوخاری و موسلیم و ترمزی و نسائی و نه بوداود و
ئیننوماجه و نه حمه د و مالیک و داره می سه بارت به م فهرمودیه گه راین، به لام
ئهم فهرمودیه مان نه دژیرییه مو نه بوو. (نسته ی نووسینگه ی ته فسیر).

^{٤٩} ئهم فهرمودیه لاواز (ضعیف).

ئەمەیه شوینی پاستی خۆی بۆ زانست و ماددە.

ماددە (وەکو باسماڤ کرد) ئاسایش و کامەرانی و خوشگوزەرانی نادات بە مڕۆڤ، بەلکو ئەمە پینگەیهکە بۆ ژيانی خوش و باش گوزەرانی، بەلام دلەپواکی و داپوخانی گیانی هەردەمین و لاناچی، با خاوەنی هەزاران ئامیزی وەکو تەلەفزیۆن و رادیۆ و تۆمارکەر و فڕۆکە و پارەو سامان بێت.

هەتا مڕۆڤ ئەو مادانە بە خوا بزانیت و بیانپەرستیت و پراکات بە شوینیاندا دلەپواکی و ترس و لەرزى زیاتری دەبێت و دلی پیشوو نادات.

گیان ئارام ناگریت تەنیا بەیەک چارەسەر نەبێت کە ئەویش ئەوەی بپروات هەبێ کە خوايەک هەیه ئەم گەردونەى وەدى هیناوه، ئەم خوايەش زۆر دادگەرە و پاشەپۆژمان بۆ لای ئەوەو سزماڤ بە خۆپایى نادات.

بونی ئیمە راستییە، نەکراوین بۆ ئەوەى ببین بە خۆل، بەلکو دەبێ پاشەپۆژیکی نەپراوەى پڕ لە کامەرانی بێ ترسماڤ هەبێت. ئەم باوەڕى ئایینە دەتوانی پێزى مڕۆڤایەتى مڕۆڤ بەداتەوه، نەک سینەماو باپو تیاترۆ، نەک تەلەفزیۆن و ریکۆرد، نەک هیچ ئامیزىکی تر.

پاش باوەڕهینان بەم جوړه، پشوو دهكهوێته دل و مروڤ
دهست دهكات به كردنهوهی خانوی باوه‌پو خۆی بۆی
ده‌دهكهوێت كه له مردن به‌دهسه‌لات‌تره، چونكه پاش مردنیش
هەر ههیه.

پاش باوەڕهینان بەم باوه‌په، گه‌وره‌ترین قه‌ڵا ده‌شکێنێ،
چونكه قه‌ڵای باوه‌پ به‌هێزتره له قه‌ڵای پۆلایین، ئه‌و قه‌ڵایه به‌هیچ
ناپالەمێك ناپوخت و به‌سه‌ر مردنیشدا باز ده‌دات.
بەم باوه‌په مروڤ هه‌ست ده‌كات ناسنامه‌كه‌ی بۆ گه‌راندوه‌ته‌وه
و به‌راستی ئه‌مه خۆیه‌تی.

هه‌روا به‌ناسینی خوای تاقانه، هه‌ست به‌خۆی ده‌كات و
خۆی و شوێن و پایه‌ی خۆی ده‌ناسی.
ئه‌وه‌ی كه ئه‌م هه‌سته ده‌رونییه تاقی بکاته‌وه ده‌زانێ كه تاقه
پێگه‌ی پۆشنکردنه‌وه‌ی ناو دل هه‌ر ئه‌م پێگه‌یه‌یه، نه‌ك
سه‌رلێشی‌واوی، نه‌ك دل‌خۆشی دانه‌وه‌ی نه‌خۆشی، ئه‌مه راستیه،
ئه‌مه هه‌ڵسانه له‌خه‌و.

ئێمه‌ کاتێ به‌ وردی سه‌یری ژيانێ یه‌کیکی ده‌ژی ئه‌م باوه‌په
به‌دین ئه‌م راستیه‌مان بۆ پۆشن ده‌بیته‌وه هه‌ر له‌ هه‌ڵسوکه‌وتی
یه‌کێك له‌ به‌نده‌کانی (ده‌جال) خوای ئه‌م سه‌ده‌یه‌و خاوه‌نی
مێشکی ئه‌لیکترۆنی.

ئەمە تیۆه‌شان‌دەنە بە نینۆك و چرنوك، ئەمە خوگێلكردن و خو
سەرخۆش كردنە بە ئارەق، كە پوژ بە پوژ و ھەنگاو بە ھەنگاو
بەرەو جەنگیكى جیھانى سێھەممان دەبات.

جا تۆ بیت و وێژدانەت ئەم دوو گروپە کامیان راستن ؟
ئەو زۆرەى كە بەربونەتە یەكترى بە نینۆك و چرنوكى پۆلایین ؟
یان ئەم كەمەى كە بە دلیكى ئاسودەیی و كامەرانى پویان
كردۆتە تاكە خواكەى خوایان و بە ژيانىكى دلىیایى دەژین ؟
ئایین نالى مەژین، عەقلىش پەت ناكاتەوه.

بەلكو ئیسلامى پیرۆز لە ناوجەرگەى خوشەویستى ژيانەوه
هەلقولاهو چاودیرى ژيان زۆر بە چاكى دەكات و ھەموو كاتىك
ریزی ھۆش و ھۆشمەندانى گرتووھو داواى كردووھ خەرىكى
زانست بن، ئایین نالى گیان بكۆژە بۆ لەش، نایشلى لەش بكۆژە
بۆ گیان، نالى خۆت لە پیاوھتى بخە و مەچۆرە لاى ژن، بەلكو بە
ياسا، لە چوارچىوہیەكى مرقایەتیدا، نەك گاكەلى.

ديسان ئایین نالى كۆمەل و مال و منال بەجى بهێنەو خەلۆه
بكیشەو ھەر خەرىكى خواپەرستى بەو خۆت بشارەوه لە
كاركردن، بەلام دەلى چەند ئەرکىكى كەمت بەرامبەر خواو
ئایینەكەت بەسەرەوہیە بەجى بهێنە.

سامانی گیانی دەبی بەرامبەر بی . بەلکو گیان دەبی هاوبەش بی . لەگەڵ ئیشی دەست و کۆششی قاچ و هەموو پارچەکانی تری لەش بۆ سودی کۆمەڵ .

نوێژی موسلمانەکان ، نیشانەیە بۆ ئەم یەکیتیییە لە ئێمەدا هەیە . یەکیتی گیان و لەش . گیان لارەملەو بی نەوایە ، زمان دەپارێتەوه ، لاشە کپرنوش دەبات .

خولاندنەوه بە دەوری مالی خوادا (طواف کعبە) نیشانەی ئەم یەکیتیییە لاشەو گیانە .

ئەبەم جوړە ئایینی پیروزی ئیسلام یەکیتی راستەقینە لە نیوان گیان و لاشەدا دروست دەکات و ئەو دژایەتیییە کۆنەی لە نیوان ژیری و شەهوەتدا هەیە پیشیلی دەکات و شتیکی تازە دروست دەکات کە ئەویش شەهوەتیکی عاقل .

وەکو یەکیتی دەبەستری لە نیو ئاشکراو نادیاردا ، ئیتیر ناگەرێتەوه سەر تەلەکەبازی و گەرەکە ی جارێ (دڵ دژی هۆش و هۆش دژی دڵ ، وتن دژی کردن و کردن دژی وتن) .

لە جێی ئەو مروۆفە پەرپوتە مروۆفیکی تازە ی یەك دڵ و زمان و یەك وتە و کردەوه دروست دەبێت .

بە یەکییتی مڕۆڤ لەگەڵ خۆیدا، یەکییتی لەگەڵ خۆیدا دروست دەکات و بە یەكەم هەنگاوی بۆ پوناکی دەچیتە سەر ڕینگای راست.

ئێسلام ئا بەم جوړه دهگه‌ڕیت بۆ یه‌کتا په‌رستی (التوحید) و قورئان ئەمە دوپات ده‌کاته‌وه له هه‌موو پیتیکیدا، له هه‌موو وشه‌یه‌کیدا، له هه‌موو ئایه‌تیکیدا، دوپاتی ده‌کاته‌وه به‌شیوه‌ی چیڕۆک، به‌شیوه‌ی نمونه، به‌شیوه‌ی ئامۆژگاری.

ئێسلام بۆ ئەم چه‌رخێ مادده‌یه‌ ده‌رگای ڕزگاری ده‌خاته سه‌رپشت، هه‌ر ئێسلامه‌ ده‌توانی چاره‌سه‌ری ته‌واوی بدۆزیته‌وه، هه‌ر ئێسلام ده‌توانی چاره‌یان بکات بۆ ئەوه‌ی له سامانه‌ ماددیه‌که‌یان که‌م بکاته‌وه، به‌لکو له‌گەڵ چاره‌سه‌رکردنیشیدا زیاتری ده‌کات.

ئێسلام داواي شتیکی زۆر گران ناکات، به‌لکو ده‌لێ: (با برایه‌تی هه‌بیئت له‌ نیوان گیان و مادده‌دا) تاكو شارستانیه‌تی هێزو نه‌رمی په‌یدا ببێت، تاكو هێزی مادده‌ نه‌په‌رستریت، به‌لکو مادده‌ ببێ به‌ ئامییری ده‌ستی دلی به‌ به‌زه‌یی.

ئابەم جوړه ده‌جال مردار ده‌بیته‌وه‌و ده‌وله‌تیکی مڕۆفایه‌تی راسته‌قینه‌ پیکدییت.

لە وەلامی پرسیاری ئەوانەى که دەلێن خوا بى پرس ئیمەى
 دروستکرد و سزaman دەدات، بۆچی دروستى کردوین ؟
 دەلێن: قورشان بە چەند ئایەتێک وەلامیان دەداتەوه و
 دەفرمویت: (خوا که ئادەمیزادی دروستکرد و ناردیه سەر
 زهوى (بهوپه‌ری پێزهوه)، تاكو دروستکراوه‌كان خوا بناسی و
 خۆی له جێى بناسی و شوینى گهره‌یی خوا بزانی، به‌م زانییه
 ده‌بیته جیگای دانه‌رمی و به‌زه‌یی خواو به‌خششمان له لایه‌ن
 خواوه.

سزaman دەدات بۆ ئاگادارکردنه‌وه‌مان له بیهوشی تاكو ببیته
 جێى به‌زه‌یی خۆی.

به خوشه‌ویستی دروستیکردین.

بۆ خوشه‌ویستی بووین.

بۆ خوشه‌ویستی سزaman دەدات.

ده‌سه‌لات و گهره‌یی هه‌ر بۆ تۆیه له زه‌وى و ئاسمانه‌كاندا

ئه‌ی خۆای به‌خشنده‌ی میهره‌بان.

- ھەژسەنگانلین :

بە پینووسی شیخ عەبدولعەزیز پارەزانی
 برای بەپرێزم کاک (مەلا موحەممەد مەلا سالف شارەزووری)
 پەرایی (گەشتەگەم لە گومانەوه بۆ باوەڕ)ی بۆ ناردم، بۆ ئەوهی
 بیخوینمەوه و لەبارەوی وەرگیژران و شیوەگەیهوه بیدەمە بەر
 پۆشنایی و ئەگەر شتیگم تێدا بەدی کرد چارەسەریکی بۆ
 دا بنێم.

کاتی که خویندمەوه ناوەرۆکی پەرێوه که تینیکی زۆری کردە
 سەر دلم و گەلیک شادمانی کردم.

بەلێ، ئادەمی جیگای ھەلەو لە پێ لادانە، یان جیگای
 ئەوهیە دودلی و گومانێ تێدا پەیدا ببێت، ئەمە شتیکی
 سەر سوڕینەر یان شورەیی نییە، بەلکو شورەیی و نەنگی
 لەو دایە که ئادەمی گەیشته ھەق و راستی وازی لیبینێ و پێی
 عەیب و عار بیت لەسەر باری پینشووی بگۆرێت!!

بەلێ، (دکتۆر مصطفی) یەگەم کەس نەبوو بەکوێتە شیوو
 ھەلەوی ھەزار بە ھەزاری گومان و دودلییەوه، بەلکو لە پینش
 ئەوهوه گەلیک پیاوی گەرە ھەبون وەکو ئەویان بەسەرھاتوو،
 پاشان که دەرگایان بۆ کراوەتەرە سەریان تەقیو بە ھەقەرە
 باوەشیان پیاکردووە و بۆ ھەتا ھەتایی وازیان لێ نەھێناو،

لهوانه . وهڪو قورٺان دهگهه نه نيت ٿي پراهيمي خطيل درودي
 خوي لسمر بيت له نه ستيره وه چو بڻ مانگ و دوايي بڻ همتاو
 و ٿينجا گهيشته نه وه كه خوا نهو تاه و تهنيا گهروه
 به دهسته لاهيه كه نه منمو ناسمان و زهوي و هممو بونهوهي
 دروست ڪردوهه يان فهيله سوني ٿي سلام ٿي مله غزال (خوا لئي
 خوش بيت) له گومانهوه گهيشته هق و راستي و وهڪو له
 پهراوي (المنقذ من الضلال) دا خوي باسي دهڪات، يان وهڪو
 (كانت) فهيله سوني نه لمانه كه له گومانهوه گهيشته باهر، يا...
 يا... يا....

دكتور محموديش يه ڪيڪه له پيلوه گهروه بهريزانهي كه به
 شوين ڪهوتن قاييل نه مون و خويان هوليان داوه راستيان
 دوزيوه تهوه، نه گهرچي لهو پيگهيه شدا له گهليڪ زه لڪاو و توز و
 خولدا به گير هاتوه.

به هزاران سوپاس و درود بڻ نهو گيانه خاوينهي كهوا ڪولي
 نه داوه تا پنگاي راست و پهواني ديوه تهوهو ٿيستا وهڪو
 شاره زايه ڪي دل سوز پهجه بڻ هممو خاله ڪاني راده ڪيشيت و له
 هممو همنگاويڪدا نيشان ڪردمان بڻ داده نيت.

به راستي نو سينه ڪهي گهليڪ به ڪه ڪه، چونڪه نو سيني
 شاره زايه ڪي خاوهن به رهه ليهاتوهه و هممو شسته ڪاني

گهفتهگم له گومانوه بۆ باور..........زنجیری بابته فیکریهکان

تاقیکردوه تهوه له چاک گهیشتهوه به شیوهیهکی دکتۆرانه باسی
کردون و شییکردونه تهوه.

خۆزگه خوینهره کورده کانهمان به وردی ئەم پهراوهیان
بخویندایه تهوه به شوینی راستییدا بگهڕانایه و چاوپێچکی
شوینکهوت و لاساییان له سهڕ چاویان لابدایه و ببونایه به
شاگرد، یان به هاوڕێی دکتۆر (مصطفی محمود)ی بهختیار.

سلیمانی

٢٤/ذو القعدة/١٣٩٤هـ

١٢/٩/١٩٧٤ز

ئاومېرۇك

- پېشەكى : ۳
- . نامەكە : ۵
- . بەرھەمە ئىسلامىيەكانى : ۷
- . خوا (الله) : ۹
- . لەش : ۲۸
- . گيان : ۴۲
- . دادگەرى ھەمىشەيى : ۵۹
- . ئەي سزا بۇچى ؟ ۷۵
- . خەلۋە چى پىتۇم ؟ ۸۹
- . ھاۋسەنگى گەرە : ۱۰۱
- . جەجال : ۱۱۴
- . ھەنسەنگاندن : ۱۳۰
- . ئاومېرۇك : ۱۳۳

لتحميل كتب متنوعة راجع: «مُنْتَدَى إِقْرَأِ الثَّقَافِي»
يُؤَدِّيهِ رَأْسُ الدُّعَى جُودُهَا كَتَيْب: سَهْرَانِي: «مُنْتَدَى إِقْرَأِ الثَّقَافِي»
برای دانلود کتابهای مختلف مراجعه: (منتدی اقرا الثقافی)

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

للکتاب (کوردی ، عربی ، فارسی)